

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

172
Bibliothèque
de Genève
Ms
Cane
171

185 p. de l. 1540 fait un 12° de 370 p. del. 28 Surbr. 28

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

4728

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

n
n
i-
m

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

ia

ur

vi-

m

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

ia

en

vi-

2m

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

o

ia

er

ri-

er

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

o

ia

en

vi-

m

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

6

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

o

ia

en

vi-

em

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

o

ria

9 -

lenr

ri-

em

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

o
cia
ri-
em

§. 1. Nosce te ipsum aiebat Deus Delphicus
suis insius & suorum officiosum

§. 2. Nosce sc. Puffendorffii: ec

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

§. 3. Obligatiois vel perfecta vel imperfecta.

§. 4. Lex pronuntiat actionem quamdam esse omittendam ex officio
scilicet qui eam abstinet.

Puff

#-1.1.1.

(a

De Officio Hominis et Civis.Liber Primus.Caput Primum.De Actione Humanâ

- § 1 Homo ita est natura comparatus ut innatum sit ei felicitatis desiderium, quem finem ut consequi possit, imprimis in id incumbere debet ut accuratam consequatur sui ipsius notitiam.
- 2 Duplici autem potissimum respectu Homo considerari potest; 1° vel generaliter, quatenus sc. homo est, humanaeque Societatis membrum. 2° vel quatenus est civilis, (civilisque Societatis particeps.
- 3 Hinc bipartitus est Auctoris nostri Tractatus, Titulusque. Prima Pars agit de Officio Hominis. Altera vero de Officio Civis.
- 4 In eo Capite, Auctor exposuit naturam, actionum earum quae ad Juris prudentiam pertinent, et quae Objectum constituunt; earum actionum principia explicat, ac denique praecipuam Actionum Humanarum affectionem, nimirum imputationem.
- §. 1. 2.
- 5 Officium est Actio Hominis pro ratione, obligationis, ad praescriptum Legum rectè adtemperata.
- 6 Sub actionis nomine. huc quoque intelligitur Actionis omisio.
- 7 Officium autem in se, complectitur omnimodam, cum lege, convenientiam quod in definitione innuitur his verbis, rectè adtemperata.
- §. 2. 3.
- 8 Ut perfectè cognoscantur Actiones illae quae sunt Objectum Legum, earumque actionum principia, paulò altiùs repetenda ut Doctrina de Natura Hominis.
- 9 Homo itaque, duabus partibus constat, Corpore organico, et Animâ Rationali.

De Officiis. Romanus et Cuius

Liber Primus

Capitulum Primum

De Officiis. Romanus et Cuius

12. Et hoc respectu actiones hominum considerare aliarum disciplina-
rum sunt objectum.

13. quæ tales Obj. Disciplinarum Moralium sunt actiones humane
non physice considerate quatenus procedunt ex motu & applica-
tione organorum, sed quatenus resultant & producantur ex
spiritibus rationalibus.

14. Quo hic annotanda 1. Res non invidus non indicari facultatis
ita realiter distinctas ut caput & brachium, (mens enim est
natura simplicissima & unica) sed eandem mentem prout
diversimode operatur diversam sorti appellacionem; quando
speculatur Intellectus, quando amatur vel odit voluntas dicitur
2. Per nominationes illas fieri a posteriori; nec enim ita seceruque
unt illa mentis operationes ut adit sola cognitio sine appetitu
aut aversione, aut sola voluntas sine speculatione, hæc enim
intime & inseparabiliter sunt connexa, sed mentem vitalem
sortiri ab illa operatione quæ magis eminet. Et Deirco Titius
Obj. 13) inutilem esse hæc divisionem contendit. sed Philo-
phi est ea distinguere quæ diversos habent effectus. In eadem
ergo in sole lumen & calorem distinguimus, quæ sunt idem sol
sed calidus & luceat, ita nec male distinguitur Intellectum
a voluntate, quamvis eadem mens intelligat & velit.

Puff. 1.1.2.

Titius ad

Puff. 1.1.

10 Quatenus Homo constat corpore, ceteris animantibus, ferè similis depre-¹⁰
-hereditur; verum alia ex parte, distinguitur à ceteris animantibus, nempe
anima.

Puff. 1.1.2. ibiq. Hein.
11 Hinc Actiones diversi generis Homo elicit, Corporales nempe et Spiritu-
-ales: Vivit, Nutritur, crescit, videt, etc. sed et Cogitat, verum ideas sibi-
-format, ratiocinatur, eligit, respuit.

12 In omnibus istis actionibus, operationibusque, duo sunt consideranda:
1° Motus ut ita dicam Naturalis et Physicus; vel ipsius mentis, ut cogitare,
velle; vel Corporis, ut ambulare; vel utriusque simul pro eâ, quæ datur
corpus inter et mentem conjunctione.

13 2° Omnium harum operationum à ratione dependentia; prout sc. Ratio
has mentis vel corporis actiones, vel ipsas producit, vel saltem dirigit et
moderatur.

13 Eo autem ultimo respectu, Actiones hominis Humanae dicuntur, seu
Voluntaria, et quæ tales in Jure considerantur.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE
-4-
14 Mens Humana, ob Operationibus tantum, cognoscitur, et pro diversi-
-tate Operationum varias sortitur denominationes, seu appellationes;
hinc, in varias Facultates Mens Humana, distinguitur. Præcipue sunt,
Intellectus, Voluntas, Libertas.

15 Facultas hæc est Potentia Entis liberi et cogitantis: seu est Potentia
agendi cum libertate, et causa cognitione.

16 Intellectus ea est Mentis facultas quæ res percipit, earumque ideas
-sibi format, ut ad veritatis cognitionem perveniat; seu brevius, est Mens
ipsa quatenus res percipit.

17 Veritas hæc est, habere ideas cum naturâ rerum congruentes.

18 Circâ Intellectum, primum hoc principium antè omnia pro certo
-statuendum est, tanquam fundamentum totius Juris prudentiæ, et Doctri-
-næ moraliæ, nimirum, Humano Intellectui naturalem inesse rectitudinem

Puff. 1.1.4.

4. Hoc enim nisi admittatur, quilibet delicti suis ignorantiam invincibilem poterit obtundere, cum nemo possit argui quod violaverit Regulam quam capere supra vires ipsius erat positum.

Respondeo. agit hoc loco author Puffendorfianus sequens, nam in maiore opere hoc caput collocat post quodam de lege agit & merito cum Conscientia nihil aliud sit quam applicatio Legis ad facta & peccata obvenientes.

2. Conscientia nihil aliud est quam ratiocinatio de act. nostris instituta in eum finem ut liquet, justa an injuste sint.

3. Inquam enim sola Lex iura habeat nostras actiones dirigendi ac precipiendi quid sit faciendum quid omittendum; cum tamen Legi nemo parere debeat nisi in quantum eum cognoscit & homo Legem non cognitam forte fortuna sequens nullum mereatur premium, sequitur propriam uniuscuiusque conscientiam huic esse veluti normam secundariam, primariam subordinatam, juxtaquam actiones suas debet dirigere, est hoc enim veluti tabula in qua Lex prescripta datur, quae proinde consulenda venit, ubi agendum est.

6. Decidens est quod tam quoad actionis moralitatem promulgatam exsequutionem plane pronunciat.

Dubia quoties in utramque partem ratiocinamus; quae duplex esse potest, vel Dubia in specie, quando intellectus fluctuat, sed moralitati actionis post tergum relicta executionem decernit; vel scrupulosa cum mens alteri parti quidem assentit, sed in anibus scrupulis alterius partis vexatur.

cujus opes homo potest comprehendere, generalia, illa præcepta quæ ad vitam tranquillam et honestè transigendam, faciunt, dummodò necessaria cultura et meditatio adhibeatur. ¶

Princ. Bud. §. II. 411. De Conscientiâ. Puff. 1. 1. §. 5. 6. ibiq. Titius & Hein.

§ 1 Intellectus, seu potius Ratio ipsa, duplici potissimum ratione, considerari potest, vel in se ipsâ, vel in relatione ad alias res ut de his judicium ferat.

2 Intellectus autem cognitione legis imbutus, et de Actionibus Hominis juxta eam quam habet legis ideam judicans, earumque actionum cum lege convenientiam vel discrepantiam colligens, Conscientia vocatur.

3 Duae Regule Generales circa Conscientiam observanda sunt. 1° In illuminanda Conscientiâ Cura Corporis adhibenda est. 2° Conscientia, ut par est illuminata, in omnibus actionibus consulenda est, ejusque dictata religiosè sequenda; pauci, Colenda est, consulenda, sequenda, Conscientia.

4 Rationis autem Judicium de Humanis Actionibus cum lege collatis respicit actiones, vel perpetrandas, vel jam perpetratas: hinc Conscientia dividitur in Antecedentem, quæ est rei futura; et Subsequentem, quæ est rei præterita. ^{antecedens nobilior quia virtute prædictis propria; subsequens etiam in sceleratis deprehenditur.}

5 Hujus divisionis respectu tenenda est hæc Regula, ut omnes vitetur in agendo periculum. Utraque Conscientia, Antecedens scilicet et Subsequent, quantum fieri potest, consulenda est.

6 Porro Antecedens circa actiones nostras ratiocinatio, ^{quoad} circa actionem suscipiendam, aut planè pronuntiat, aut in ipsâ ratiocinatione fluctuat incertaque hæret; hinc Conscientia antecedens dividitur in Decidendam et Dubiam.

7 Rursus in decidendo, aut rectè procedimus, veram scilicet Conclusionem ex veris principiis elicientes; aut in decidendo decipimur: Hinc Decidens -

8. Probab. cons. fundamenta sunt Authoritas, exemplum
id audiui ex Ministro Ecclesie - sic agit Later.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

¶ Statat quis actionem vitiam non detari, vel proceptam non recipi.
potest q. si vellet errorem discutere; peccat, si ve agat secundum
conscientiam quia eius actio Legi quam cognoscere debebat non
est consentanea, si ve agat contra consc. quia eius actio lumini-
bus intellectus adversatur, a deo q. in eo fuit propositum Legem
conculcandi.

saltem non enim potuit peccare contra Legem quae hanc actionem
non curat.

in Rectam distinguitur et Erroneam.

- 8 Præterea in Conscientiâ Rectâ Ratiocinatio vel ex certis et indubitatis principiis procedit, quæ Conscientia certa dicitur; vel ex principiis verisimilibus tantum, et Conscientia Probabilis nuncupatur: quæque prout Probabilitas cum lege convenit, vel eidem adversatur, iterum vel Recta esse potest, vel erronea.
- 9 Conscientiam subsequentem quod attinet, ea in duas potissimum species dividi potest, Inquietam nempe et Tranquillam.
- 10 Tranquilla Conscientia ea est quæ factum approbat, ut potè legis consentaneum, propitiumque Legislatorem promittit. Inquietæ vero ea est quæ factum damnat, ut potè legi repugnare, iramque Legislatoris ac poenas minatur.
- 11 Denique hoc observandum est, Conscientiam vel ex justâ causâ, vel ex errore tranquillam esse posse, vel inquietam.
- 12 Regule autem quæ circa hæc Conscientiæ species veniunt observandæ, hæc sunt.
- 13 1° Omnis Actio, vel Actionis Omissio, quæ Conscientiæ Rectæ contraria est, peccatum est.
- 14 2° In Conscientiâ Probabili Actio nunquam suscipienda, nisi prius omnem operam adhibuerimus ut plenioris rei notitiam adipiscamur, et quantum fieri potest augeatur probabilitas, accedatque ad demonstrationem.
- 15 3° Quod ad Conscientiam Erroneam, si Conscientia versatur in errore vincibili circa rem lege vetitam, aut præceptam, peccat homo, tam si secundum eam Conscientiam, quam si contra eam agat. Quod si autem erret circa rem indifferentem, i.e. lege nec præceptam nec vetitam, peccat saltem si contra Conscientiam agat. quæ est hominis secundaria actionum voluntas.

16 Suspendenda que enim contra consuetudinem ageret hoc
modo ratiocinaretur. Nescio quidem iusta an iniusta sit
hæc actio, sed siue iusta sit siue iniusta eam tamen per-
petrabod. Quid vero est contemptus Dei Divinæq; Legis
si hoc non est.

1. Hinc Speculo assimilari potest quod per fecerim dicitur
cum obiectum tale quale est preceperat.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

5.7.8

Carl.
1.1.4.

16 4° De Conscientiâ Dubiâ duæ sunt Regule. 1° Quamdiu Judicium
est in anticipi, tamdiu actio est suspendenda, donec ulteriori examini
adhibito pateat veritas. 2° Si vero per tempus actionem suspendere
non liceat, tunc in tutiorem partem eundem est; pars autem tutior
plerumque ea est que affectibus contraria.

De Ignorantiâ et errore. Puff. 1. 1. §. 7. 8. Fea. & Hein

§. 7. 8

- § 1 Superius diximus, Objectum^{ix} finemque Intellectui esse veritatem; -
quamobrem Intellectui perfectio in eo consistit, ut de rebus omnibus
tales Menti obverrentur idæ, quæ cum naturâ rerum conveniant.
- 2 Hinc huic perfectioni duo obstant impedimenta, Ignorantiâ et Error.
- 3 Ignorantiâ est simplex Cognitionis Absentiâ, nil opinari de re
aliquâ, nullam de re habere ideam.
- 4 Error vero est difformitas conceptû et rei conceptû; quando sc. non
solum Cognitio vera deficit, sed ejus loco falsa persuasio animum
occupat; atque hinc patet Ignorantiâ, veluti medium occupare
locum inter Veritatem et errorem.
- 5 Verum quoniam in rebus agendis positiva quoddam persuasio -
semper præsupponenda est, nec potest actionis susceptio aut omisso
ex nudâ privatione, seu Cognitionis absentiâ procedere; hinc patet quod
in Disciplinis Moralibus Ignorantiâ cum errore coincidat; quamobrem
que de uno dicemus, et de altero accipienda erunt.
- 6 Ignorantiâ vel Error tripliciter considerari potest, 1° Ratione Ori-
ginis; Unde Ignorantiâ est vel Voluntariâ, vel Involuntariâ; vinci-
bilis, vel Invincibilis. 2° Prout ad actionem aliquid confert;
et hinc est, vel Efficax, vel simpliciter Concomitans, vel Essentialis, vel

Phil. Princip.

1. 1. 11.

7. Vincib. Ita si quis damnum dedit & factum suum excusare velit quod damni dandi prohibet. ignoraret, illi recte potest regeri errorem illum fuisse volent. seu vincib. potuisse scilicet & debuisse scire neminem esse laudandum.

Invinc. ~~subsequenti~~

8. nat. neg. Venationi operam datus occido amicum post dumata forte latentem. Titius vendit mihi anulum auratum pro aureo or

leg. agentium destinatio Nempe, circumstantia per se haud momentosa fieri potest essent. ex voluntate contrah. tempestive declarata: sic si equus expressè dixerim inemptum esse si hispanus non sit, error circa regionem fiet essentiali, ex agentium intentione qui natura sua erat coelestis.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

• ex proprio intrinseco Non nos movemus ita ut nobis actionum merito nostrorum non consci sumus, quia ad invicem machina; sed scimus quod nos movere velimus, quia scilicet rem pro bona vel pro mala agnoscimus, quae oia in machinam non cadunt.

Accidentalis. 3° Denique Ratione Objecti circa quod versatur, unde Ignorantia vel Error est aut Juris, aut Facti.

7 Ignorantia vincibilis illa est quam, qui necessariam adhibitam cautione, et diligentiam excutere potest; Invincibili, quae etiam adhibitam omni diligentiam vitari non poterat.

8 Ignorantia vel Error Efficax seu Essentialis ille est qui versatur circa cognitionem necessariam et essentialem in negotio de quo agitur. Cognitio necessaria et essentialis hic dicitur illa quam natura negotii, vel legitima Agentium intentio requirit. Ignorantia

vero vel Error Accidentalis seu Concomitans ille est, qui versatur circa rem extra negotium agendum constitutam, quaeque cum illo nullam connexionem habet. Euphoris seu Peuditoris patria: Occisio hostis post diemeta latentis quem nihil homines occiditum.

9 Quid sit Error juris, et facti, per se patet.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

De Voluntate et Libertate. Puff. 1.1 §. 9-14. Tit. de Hein.

§. 9-14.

XI.

§ 1 Altera facultas quae in Homine eminet, quaeque Actionum Humana- rum una cum Intellectu principium est, dicitur Voluntas, quae est illa Facultas, cujus ope Objectis propositis, et cognitis, ex principio intrinseco et circa ullam necessitatem Physicam, Mens ad illa sese movet, eligit, quod bonum sibi videtur, et contra ab illis sese avertit, quae sibi non convenire videntur, malaque esse judicat.

Spontaneitas eadem est omnino ac Voluntas; Mens enim nihil facere potest quam Spontè; h. e. volendo. Hinc Actio Spontanea, et Voluntaria, coincidunt.

3 Libertas autem ea est Mentis Facultas, quae iudicium suspendere potest, cohibere appetitum vel aversionem, vel etiam, ceteris paribus, in-

Carmin. ad §. 9. Puff. Hein. ad §. 10. eod.

4. Promitto centum scio nullo ad id me cogente, cu actionem liboram,
simulq Volunt. & spont. ... Verum si Tutor dum novacula supra
cervicem ut rogat me 100. promittam; Edo actionem sponta-
ream seu Volunt., non liboram.

5. Intell. occupatur circa verum & falsum: Voluntas circa bonum & malum.

7. Semper actionem praecedit ratiocinatio quaedam; Semper momen-
tum aliquod nos movet, leve quidem aliquando & erroneum
fulgorem tamen aliquo conspicuum.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

10. Nulla lib. in reb. est. ubi Sat. res clarè & perspicuè animo observatur:

Sic nullus libertatis usus circa hanc prop. Totum est majus hinc male-
bas & concordia potiores sunt bello & discordia. Verum aliqua parte liberi
manemus respectu evidentiae, dum 1.º prudet à nobis mentem dirigit
versus eas res vel eam ab us. avertere 2.º plus minusve rem perspicere
3.º detecta evidentia vel eam intueri possumus & el de ea non am-
plius laborare.

Bud. Pr.

Bud.

P. II. 5.

quam velit partem sese flectere.

4 Hinc patet omnes Actiones liberas equidem esse voluntarias, sed ex
adverso omnes actiones voluntarias non esse liberas; (acta enim
Voluntas est etiam voluntas. XII.

5 Voluntas Objectum est Bonum in genere, ut ex definitione patet.

6 Bonum est id omne quod ad conservationem hominis, ejusdemque
perfectionem, commodum, aut voluptatem conferre potest. Malum
contra est id omne quod hominis conservationi, ejusdemque perfectioni
et commodo adversatur.

7 Hinc sequitur, Voluntas actum cognitionem semper involvere,
et presupponere intellectum: qui enim fieri potest, ut hoc tanquam
bonum assequi conaremur, illud vero tanquam malum vitaremur,
nisi intelligeremus de quo agitur?
Sunt. Pr. 1. 11. §. 3

8 In acquisitione, et possessione, boni oritur Felicitas, quae nihil aliud
est nisi ea mentis delectatio, id est gratus animi sensus qui ex possessione
boni oritur. XIII.

9 Libertatis objectum constituunt omnes illae Actiones, vel Operationes
quas Mens ad libitum suspendere potest, aut quam velit flectere
partem.

10 Non autem omnes suas Operationes vel Actiones Mens ad libitum
suspendere potest: ea siquidem est natura Mentis Humanae, ut, ubi
relationes idearum quas contemplamur summam perspicuitatem sunt
consecute, non possit propositioni inde in animo existenti assensum
denegare. Hinc nulla est libertas iudicii in rebus evidentibus.
Sunt. Princip. 1. 11. §. 4. 5. Seqq.

11 Verum ubi ideae quas Mens contemplatur sunt adhuc obscurae,
iudicium cohibendum est, donec ulteriori examine adhibito veritas
pateat: datur itaque libertas iudicii in rebus obscuris aut probabilibus.
Hec de usu libertatis nostrae circa Veram & falsum.

12. necessario idq. sapientissimo constitutam a Summo rerum
opifite qui hominem creavit ut esset felix.

negligere quia vel bona illa in auras malum introducerent, vel quia
fruitionem majoris boni impedirent. Sic famelicus venenata esca-
leuta respuit. At fatendum imprimis conspicuam esse volun-
tatis nostrae ^{libertatem} ~~voluntatem~~ in rebus indifferentibus. Quantum
ab unoquoque nostrum pendat sedere vel ambulare, pergere
dextrorsum vel sinistrorsum nemo non videt.

14. Haec sibi vult Auctor. Sicut est ut bona vel mala pura nobis se
exhibeant: Deipsum enim faciererum: quod bonum nobis prima
facies videtur, reversa malum ut vice versa; seu bonum ita cum
malo intricatum est, ut vix discerni queat primo intuitu.
Si ergo felices esse velimus, cohibendus est impetus, res accurate
perpendenda, malum cum bono conferendum et ad tutam
rationis et sapientiae pervenienda sunt.

15. Desiderio bonum appetunt, quid unicuique; quare ergo in eisdem cir-
cumstantiis Titius tam dissimilem agat a Caio? Resp. Vera felicitas
quam solus appetit sapiens in se complectitur, jucundum, honestum
trutile. at quam pauci hanc delectantur. Turba hominum ad parvam
bonum inhiat: at in bono ad parvam hanc separata sunt. Hinc ambiti-
osus unice decora appetit & prerogativas quas exinde consequetur.
Voluptati deditus sensuum oblectamenta se tradit: avarus nihil
videt quod sibi utile est.

Quinde ad parvam quam debile sit argumentum eorum qui libertatem
oppugnare autumant dicendo Si homo necessario bonum appetit ma-
lum adversatur, liber non est. Tamen enim responsum. Nam ut plura
bona & mala, vera ac apparentia, multiplexq. de iis hominum ju-
dicium est: hinc quiescunt ad applicationem, liber &
electioni est locus.

16. 17. Natura libertatem inclinatur peculiaris ingenii & corporis disposi-
tio, quae oritur tam a Caelo nos ambiente, tam a varietate tempe-
raturarum, tam a sexu, aetate, valetudine, victu &c.
Haec dispositio voluntatem quidem inclinatur, non destruit, nec
eam habet vim ut voluntas necessario flectat: imo adhibita diligentia
si non mutabitur temperamentum fiet saltem nec actiones vitiosas
producat.

5.6. ibid

5.7. ibid

5.9. ibid

1.uff. 5

XIV

12 Quod autem attinet ea quae tanquam bona aut mala menti sese offerunt, ubi de Bono in genere, vel summo agitur bono, nulla est deliberrandi libertas, illud necessario concupiscimus; At bona minora optare, quereve, aut negligere possumus, neque ullam necessitate ineluctabili ad ea amplectenda ferimur.

§. 6. ibid.

13 Præterea dantur certi casus in quibus Mens in æquilibrio posita, tum propter rationum defectum, tum propter rationum oppositionem, quæ hinc et inde pari passu militant, sibi ipsi planè relinquitur, adeo ut in quam velit partem sese flectere possit, propter invitam libertatem.

§. 7. ibid.

14 In his quæ huc usque diximus sequitur, nullum aliud superesse medium ad felicitatem obtinendam, præter sanam rationem, et rectum ejus usum.

§. 9. ibid.

15 Verum quamvis sit una eademque omnibus Hominiibus natura, una eademque ratio, idemque finis et scopus, sc. felicitas, magna tamen cernitur inter singulos Homines actionum varietas; Cujus diversitatis multe sunt rationes: 1° quod eadem omnibus non sit ingenii perspicacitas, diversimodè homines adficiant. 2° quod Objecta externa diversas veluti diversorum Hominum partes peculiariter afficiant.

XV

uff. §. 12.

16 Non semper voluntas veluti in æquilibrio posita deprehenditur, sed sæpè numero versus unam partem potius quam versus alteram vehementer inclinatur; Hinc referenda est peculiaris ingenii dispositio quæ ad certum genus actionum quidam valdè proclives redduntur.

17 De illis autem Inclinationibus tenendum hoc principium, scilicet Naturalium harumque dispositionum non tantam esse vim, ut Homo non possit in diversam partem, necessariam adhibitam curam, voluntatem flectere, easque libertatem planè non destruere.

18 Verum si peculiaribus hinc propensionibus sæpius indulgeatur, tunc ex Actuum frequentia Consuetudo oritur, et Habitus, quo id

20. Ad. cū istac obstacula (dispositio peculiaris, affectus, habitus) ita
sunt comparata ut majori menti p̄posito bono meliore remoueri
superari ue possint. Ne quantacūq. in fure sit contrectanda rei
aliena libido, ei tamen non succumberet si sibi tanti criminis
effecta, furcam scil. ob oculos poneret. Nec minū qui volupta-
tibus atq. otio magnopere delectantur, ad honestiora studia
ac diligentiam illico sese inflammari sentirent, si adhibita
in consiliū ratione, paulō expendere accuratius quanta
sit doctrina ac sapientia p̄stantia, utilitas, ac suauitas;
& quam irreparabile damnum cum inertia ac ignorantia
con iunctum sit. " Vultis scire, ait Seneca, quare non
" prosumus affectus moderari? Quia volumus. Amamus vitia
" nostra, defendimus, & in malis excusare quā excutere.
" Satis natura nobis dedit rebus si illo utamur, si vires nos-
" tras colligamus, ac totas pro nobis certē non contra nos conci-
" temus. Nolite in causa est, non posse protrudis. Atqui
" nihil tam difficile est & arduum quod non humana mens
" vincat & in familiaritatem conuertat assidua meditatione,
" nulliq. tam feri suiq. iuris sunt affectus ut non discipli-
" nā perdoventur. Quodcumq. sibi imperavit animus obtinuit.

Quare ergo in dubium adduci potuit Libertas hominis, cum nullus
sit qui in se ipsum descendens non exclamet, Sum Liber?
Resp. Publ. in maj. opere l. II. §. III. eam opinionem natam ex cerebro
quorundam acutiorum Philosophorum qui hoc argumentum
plus iusto persequentes ita se impedierunt in ~~arguta~~ metaphi-
sices labyrintho, ut ^{cum} magis objectionibus aduersariorum paratam
non haberent responsionem, putarunt se victos, proindeq. non
liberos, ocoq. homines libertate spoliarunt. Quā occasione hanc
auream regulam, in otibus scientiis tam necessariam suppedi-
tat Author. Quoties scil. veris probationibus nititur aliqua

efficitur, ut occasione natâ libenter et expeditè actio aliqua suscipi-
atur; Cujusque maxima est vis et efficacia in actionibus Hominum
determinandis, nativâque libertate impediendâ.

19 De Habitu aut Consuetudine duo sunt observanda. 1° Nulla tanta
efficacia videtur esse Consuetudo, quin eam adhibitâ debitâ diligentia
Homo evolvere possit, vel saltem ejus effectus cohibere. 2° Quod si tamen
eò usque Consuetudo invaluerit, ut vix ei liceat resistere, non tamen idèo
actio ex habitu suscepta ab Actionibus liberis eximenda est, siquidem
penes Agentem fuit saltem ab initio tales actus cohibere.

XVI.

20 Non parùm quoque animum verrit certas actiones impellunt,
violenti illi animi Motus qui quibusdam objectis propositis eam vehe-
mentissimè rapiunt, quosque Affectus appellant; Circa quos tria sunt
observanda,

1° Quantumcumque vehementes sint, vim tamen libertatis omnem
non extinguunt.

2° Quoniam Affectus perpetuo non occupant, hinc Vir sapiens
dilucidis illis intervallis quibus animus totus sui arbitrii est uti debet
ad moderandos et eradicandos affectus.

3° Quidam Affectus specie boni, Alii formidine mali excitantur.
Harum Observationum Usus infra suo loco videbimus. (inf. 5. 27.)

Veritas, quicquid adversus eam veritatem obicitur, infixam menti
peruasionem nec commovere nec debilitare debet, si tantum
licet necesse sit, quæ quidem faciunt negotium, sed vim
non convellunt argumentorum.

§. 1. Merito author in opere Maj. Secernit Imputabilitatem ab
Imputatione quas hic Puff. sequens intermiscet.

Imputabilitas est illa act. humanarum affectio qua homini^{carum} authori
imputari possunt quatenus sunt voluntarie: Ex qua affectione
non continuo sequitur eas ipsi^{revera} imputari; nam imputatio suppo-
nit necessitatem injectam ipsi a lege agendi vel non agendi hoc
vel illo modo. ~~Verum~~ Verum sagiamur aut horum ordicamus
Nullam propiorum esse rationem quare alicui quapiam
actio in eius ratione referri possit, quam quia a b ipso sciente
volente, mediate aut immediate profecta est §. 2.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

2. Sic Judaei fuerunt causae mortis Christi, Pilatus & Galtherus
Pater filii; horum vero eadem praecipit; Pater & Heras sunt hujus
causae causae; major ergo in illis quam in his pars struenda.

Ann. l. 2.
P. 1. Ch. 11
P. II. Chap

§. 17.

§. 18.

§. 27. H
Ba

De Imputatione Actionum Humanarum. Suff. 1. 1. 17 ad finem.

Abul. Princ.
P. I. Ch. III.
P. II. Chap. X.

^{XVII.}
§ 1 Actionum Humanarum, quae ab Intellectu et Voluntate proficiscuntur, praecipua Affectio est, quod illa Homini imputari possint, i.e. quod Homo pro earum Authore haberi possit, et ad reddendam de eis rationem adstringi, quodque Agenti adscribantur omnes actionis effectus, in eumque redundent.

§. 17.

^{XVIII.}
2 Generale circa Imputationem Principium sic supponendum est. Omnis Actio, vel Actionis omissio, quam patrare aut omittere possumus et debemus, nobis imputantur.

§. 18.

3 Actiones ab alio patratae regulariter alio quom Authoribus non imputantur.

4 Attamen Societatis Humanae ratio saepissime, exigit, ut uni commissum sit alterius actiones dirigere; quod si igitur actio aliqua ab altero patrata sit, circa quam unus iterum se erat, et prestare in super ex officio tenebatur, Actio illa non solum ei imputabitur qui immediate eam patravit, sed etiam ei qui ex debito et possibili directione aliquid omisit. Exemplum est in Praeceptoribus in quibus institutione nimis negligenter se gerentes.

§. 27. Hein.
Barbois.

^{XIX.}
5 Praeterea ubi plures ad eandem actionem conspirarunt, ad hoc ut cognoscatur qua ratione fieri debeat imputatio, sequentes Regulae observentur.

6 In pluribus qui ad eandem actionem patranda conspirarunt, Quidam pro causa huius actionis principali ac primaria habentur; Quidam vero pro causa minus principali, seu secundaria; Alii denique pari veluti passu ambulant.

7 Causa Principalis ac Primaria hic dicitur, ille qui aliquid faciendo ad alterius actionem adeo efficaciter contribuit, ut absque illius actione hic omiseret quod fecit.

ab
arum
authori
rione
suppo
di hoc
us
iam
siente

ma
hujus
tulida.

8. In causa Secund. habereur in quo futurum futurum laudaret.

9. Sic Saul reus erat mortis Stephani dum vestes ejus assuebat.

10. Dum modo nexus aliquis, cognitus agenti, adsit inter causam & effectum. Sic si quis in loco oibus patulo sclopetos relinquere & puer exinde aut occideretur aut alium occideret mors Lemario imputaretur. Contra si armorum opifex homini haud irato sclopetum vendat quo statim alium occidat, nullatenus isti haec mors imputari potest. Sex. exempla praebet tit. de h. Ag.

11. Sic iustice mores horridi vitio non vertuntur.

12. Error concom. ipsum negotium non attingit, consensum necessarium non excludit, adeo non impedit quominus imputetur actio. Emi equum ab Anglo quem putabam esse Gallum: erro, sed quid ad rem. ... consensus est. datus est, atq. mihi imputabitur siue potuerim siue non potuerim venditoris patriam noscere.

Ignor efficax imputationem impedit. Sicut invincibilis. Lex fertur ne quaedam merx invehatur in civitatem: die sequ. Mercator ex longinqua peregrinatione adveniens legis ignarus contra eam peccat: an punietur?

13. quia sal hoc jus per rectam rationem est promulgatum; nisi forte error, stultitas, ipsiusq. juris illius ratio paulo subtilior meliorem sententiam suadeat.

14. Qui enim in culpa est cur ovari ferendo impar inveniatu ei sua imbecillitas obicitur, aliter enim statim atq. Lex ipsa aliquid offerret incommodi facile eluderetur contrahendo impotentiam obediendi.

16. Occasio est praesentia circumstantiarum sine quibus actio suscipi non potest.

§. 18. B

§. 19. B

§. 20. biq. Carmi

§. 21. Fein. Ele

§. 22.

§. 22.

19
8 *Causa* verò *Secundaria* hinc dicitur quæ ad alterius actionem ad eum parium contulit, ut actionis à Principali Authore jam determinatae, existentiam non quidem ipse produxerit, sed eidem incitamentum duntaxat addiderit, facilis remque præbuerit executionem.

9 *Par* denique *passu* ambulare dicuntur Illi qui ad actionem aequaliter conspirarunt; Atque pro diversis illis speciebus diversimodè quoque imputationi locus est.

§. 18. Barb. 10 ^{xx} Ulteriùs, Quæcunque mala aliis contingunt illis imputari queunt qui eorum causam et occasionem, dum possent et deberent, vel præbuerunt, vel saltem non ~~subtraxerunt~~ ^{traxerunt}.

§. 19. Barb. 11 Quæcunque in quolibet Homine sunt, vel non sunt, quæque penes ipsum non fuit ut adessent vel abessent, non possunt illi imputari, nisi quatenus defectum naturalem non supplevit per industriam.

§. 20. ibiq. Tertius de Carnicis. 12 Quoad imputationem eorum quæ ex ignorantia fiunt, sic distinguere. Concomitans Ignorantia, seu sic vincibilis seu Invincibilis, imputationem non impedit. Ignorantia verò aut Error efficax impedit imputationem, si sit invincibilis. ^{xxi.}

§. 21. Fein. Elem. §. 108. 13 Quoad Generalia et Fundamentalia Legum Naturalium et Officiorum præcepta, Ignorantia non potest esse invincibilis, saltem inter eos qui rationis usu pollent.

§. 22. 14 Impossibile nulla est obligatio, adeòque nec imputatio. Inceptio hujus Regule est in eo qui culpam suam naturalem perdidit vires.

§. 22. 15 Cui occasio agendi citrà suam culpam deest, illi non imputatur quod non egerit: defectus enim occasionis impossibilitatem quandam moralem involvit.

16 *Occasio* autem est *Par* temporis habens in se alicujus rei idoneam faciendi vel non faciendi opportunitatem.

17 *Occasio* itaque duo præcipuè complectitur, 1º ut omnia ad sint quæ ad

20. injustum coactus a Iudice solvere obligatur; Subditi rebelles a Rege
coacti obligantur et

21. non magis quam gladio aut securi cades.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

22. minas malum Minatur quia mortem nisi flagellum innocenti
flagellari potest.

26. Distingui mihi videntur actus liciti ab illicitis. Actus liciti sua
ebrietate interveniente suscepti erant nulli. v.g. Contractus a summo
ebrio celebratus, deest enim consensus liquidus in hujusmodi negotiis
necessarius nec us animandis. Sufficit culpa procedens. Quoad ac-
tas illicitos (v.g. homicidium a summo ebrio patratum) impubere
agenti non quidem tanquam dolosi sed tanquam culposi, nisi quis
directo se inebriasset ut delinqueret.

16.
24. Barber

325.

3.18. Tit.

agendum sunt necessaria, tam à parte Agentis, quam à parte
objecti. 2º ut illa à alià fortiori obligatione actio fieri potuerit.

XXII.

16.4.
24. Barbairae.

18 Circa ea quæ per coactionem facta sunt, sequentia debent observari,
Duplex est Coactionis species; Prima, quando quis fortior per violentiam
nostra membra ad aliquid agendum aut patiendum applicat; et Actio
quæ hinc oritur propriè Involuntaria dicitur, v.g. si quis femina violentum
intulerit stuprum.

19 Altera Coactionis species ea est quæ gravi aliquo malo, aut periculo,
nobis à Potentiori intentato procedit, nisi nos ad aliquid faciendum move-
-amus, aut à faciendo abstinemus; et Actio quæ hinc oritur propriè
Coacta seu Mixta dicitur.

20 Hic talem intelligimus Metum, qui cadit in constantem virum;
præterea Metum ex parte inferentis injustum intelligimus.

21 Hic ita præmissis, Actio Involuntaria nunquam imputatur.

22 Actio vero Coacta vel Mixta imputari potest quatenus est volun-
-taria, nisi probetur necessitatis exceptio.

23 Toties autem adest legitima necessitatis exceptio, quoties actio
metus suscepta et extorta minus malum in se continet quam erat illud
quod Agenti imminabat: inter duo namque mala minus eligendum est.

XXIII.

25.

24 Ultima denique Regula hæc est. Eorum qui rationis usum carent
Actiones non imputantur. Ratio Generalis hæc est, quod si quid agant
liquidò dignoscere nequeunt et ad normam comparare.

25 Hic referendi sunt Infans, Furiosus, Mentis Captus, et Ebrius.

26. Tit.

26 Circa Ebrietatem tamen Observandum, quod ebrietas est vel modica,
quæ usum rationis in totum non peremit; hæcque actionem relinquit
imputabilem: vel Ebrietas est summa, quæ omnem rationis usum
aufert; hæc autem si fuit involuntaria, imputationi locus non est,
cui locus erit si summa ebrietas fuerit voluntaria.

Pope

cutem

liciti sua

Summa

negotii

mod ac.

imputatio

si quis

§ 27. Affectus alii excitantur specie boni, alii specie mali.

28. Alii excitantur ad acquirendum aliquod bonum, hi ad fugiendum aliquod malum. Præter nihil aut parum excusationis afferant, si eorum impulsu peccatum fuerit; posteriores eo plus venia habent quò gravius erat malum quò excitaverat; quia scilicet facilius carere possumus bono ad nostri conservationem non absolute necessario, quam excipere malum ad nostram destructionem tendens. Impius ergo peccat qui sibi illanti libidini obtemperat, quam qui terrore mortis aut gravi mali imminuentis quid secus agit quam oportebat.

29. Quis in somniis sibi videtur quis agere ipsi regulariter in foro humano non imputatur. Quoniam tamen sæpe fit ut quis in nocte cernat quale fecit in die, et talibus cogitationibus cum delectatione diu immorans, earumque imaginem alte animo imprimens earum representationem in somniis sibi procuret, ideo hoc respectu non ad omni imputatione libera sunt somnia. Item de somniis dicitur ferecundum est

BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE

Qui generis humani conditionem attente consideraverit facile is facile deprehendet homines pro lubitu actiones suas instituire non posse, sed certa quedam præcepta velut agendi normam ipsis incumbere observanda, uttem se vitam commode feliciter ornate depre. velint; id necessario postulat hominum diquitas, pravitas, imbecillitas & ingeniorum diversitas.

27 Actiones illae quae ex impetu cujusdam affectus proficiuntur nihilo-
minus imputantur.

28 Verum, mitius imputantur Actiones illae quae proveniunt ex affectibus
excitati, formidine, mali quod declinare volumus; gravius vero actiones
illae quae proficiuntur ex affectu excitato specie boni quod acquirere cupi-

§. 26. Hein.

29 Quae in somniis quis sibi videtur agere, vel revera agit, imputari non
possunt, nisi quatenus cogitationes et consilia, quibus interdum legius
cum delectatione immoratus est, talibus somniis occasionem praebuerunt.

judicium: quidam alios sibi obvios baculis percusserunt, vulnere-
runt, occiderunt. Quod si somnambuli de eo quod dormientes
faciant moviti fuerint, ut cautiones vitandi aliorum lesioni
necessarias omiserint, arma e cubiculo suo non removerint,
omnimodam certe excusationem non mereantur.

BIBLIOTHECA

DE GENÈVE

De Juri-Prudentia et lege in genere.

§. 1. c. 2.

§1 Cognitionis Actionum Humanarum naturali indole, ad earum
normam, nempe legem, progreditur Author.

2 Lex itaque, generaliori sensu accepta, nihil aliud est quam Norma
Actionum Humanarum.

§uff. §. 1. h. 4
ibiq. Hein.
Princ. Part. 1. C. V.

3 Hujusmodi Regulae necessitas ex eo probatur, quod Homo inveterabili
desiderio felicitatem exoptet, perinde autem non sit quamcumque
homo seligat viam, ad propositum sibi finem obtinendum; unica
enim est recta ad felicitatem via: Nisi itaque Homo certas vivendi
Regulas observet, vix ac ne vix quidem felicitatem obtinere poterit.

4 Ut natura Legis perfecte intelligatur, primo in genere quaedam
de Juri-Prudentia praemittenda sunt.

5 Itaque, Juris-Prudentia in genere nihil aliud est quam prudentia
juris, seu legis.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

*Hoc sensu, nam et Imprudentia etiam Sruidentia opponitur
quæ consistit in pravo suorum facultatum abusu & ignom-
nia veterum utilitatis regularum.*

- 6 Igitur Juris-prudentia vocabulum duas involvit voces, simul et ideas; unam scilicet juris, alteram prudentiae.
- 7 Prudentia in genere est Ars illa, qua homo suis facultatibus, - rebusque omnibus quibus hinc in terris circumdatur, bene utitur, ita nimirum ut ea omnia ad propositum sibi finem, propriam nempe et - veram felicitatem, necessario vergant.
- 8 Dixi 1° Prudentiam esse ^{III} Artem facultatibus suis bene utendi; hinc Prudentia 1° nobis suggerit rationem colendam esse, consulendam, et sequendam, siquidem solo rectae rationis usu homo felicitatem adsequatur.
- 9 Verum, quoniam ad vitam tuerendam, felicitatemque promovendam innumeris rebus extra nos positis indigemus, quoniam insuper omnes - homines iisdem premuntur difficultatibus, et Alii aliorum ope atque auxilio omnino indigunt, hinc prudentia hoc respectu in duobus - potissimum consistet, 1° in moderato omnium harum rerum usu, et ad veram felicitatem adcommodato, 2° in hoc, ne dum nobis consulimus alii noceamus, aut simus impedimento, sed eis potius prospiciamus.
- 10 Effectus itaque Prudentia hic duplex; Primus, nos ad felicitatem dirigendi; Secundus vero, ita agendi ut ceteris potius consulamus - quam noceamus.
- 11 Prudentia hoc sensu usurpata contraria est Astutia, quae nempe ex laesione alterius propria capessit commoda.
- 12 Quae observatio maximi est momenti, usumque frequentissimum in vita civili sibi vindicat. Quaecumque enim ita sunt comparata - ut dum quibusdam prosunt aliis noceant, illa quamvis in se res bonae nec mala esse videantur, penitus tamen sunt rejicienda, quippe cum ad astutiam pertineant Societati sunt exitiosa. Haec de Prudentia.

BIBLIOTHEQUE DE GENEVE

- §1 ^v Juri vocabulum valde ambiguum est, varioque admodum -
usurpatur sensu, qui sensus ut omnes benè intelligantur ad primi-
-geniam quæ huic voci subjecta est notionem statim recurrendum
est, ad quam particulares omnes Juri significationes referri debent.
- 2 Jura ita dicitur quasi jussum, jura quasi jussa.
- 3 Quoniam autem Jussum hominem spectat, ei que injungitur, vim
nullam habere poterit, nullam virtutem, nullum effectum, nisi volun-
-tatem ad sui obsequium flectat; nunquam vero voluntatem flectere
poterit ad obsequium nisi prius a ratione comprobatum fuerit veluti
medium quoddam quo ad felicitatem pervenire potest.
- 4 Quamobrem prima et latior ^{vi} Juri significatio ea est quæ Jus -
accipitur pro eo omni quod à recta ratione comprobatur tanquam
medium quo compendiosissimè simul ac tutissimè viâ felicitatem
assequi possumus.
- 5 Ideas itaque Juri duas ideas in se involvit; una est idea jussus
seu præcepti; Altera vero est idea talis jussus qui a ratione compro-
-batur quasi medium directionis quo felicitatem possumus assequi.
- 6 2º Latius Jura dicitur à Gallis, Droit, quasi à dirigendo, directo, vel
recto. Droit en Francoisi est tout ce qui dirige ou qui est bien dirigé.
- 7 Appellationis autem diversitas exinde fluere videtur quod scilicet Jura
à Gallis eam potissimum ex parte consideratum est quæ medium est
directionis ad felicitatem obtinendam; dum contra Latini ad ideam
jussus seu præcepti præsertim respexerint videntur. Hæc de Jure
generaliori sensu accepto.
- 8 Particulariter Jura tripliciter potissimum sensu usurpatur, 1º pro
facultate Personæ competente. 2º pro lege. 3º pro systemate
Legum homogenearum.

Jus, pro facultate seu attributo Personae competente acceptum, definiri potest, Facultas libertatis naturali utendi cum iis quibuscum in Societate vivimus. Eo enim sensu Jus accipitur pro ipsa naturali libertate ea omnia, faciendi quae viribus naturalibus exequi possumus, quatenus scilicet hujusmodi libertatis exercitium comprobat ratio, eique auctoritatem tribuit.

10 Verum quoniam frustra Jura, cuiquam concederentur et prae-rogativa, nisi simul à ceteris omnibus haec Jura Sacro-Sancta haberentur et Servarentur intacta, haec eadem Ratio, quae Jura quibusdam tribuit, ceteris omnibus etiam injungit ne suo Jure utentibus resistant, neve eos in hujusmodi facultatis exercitio turbent; quod uno nomine Obligatio nuncupatur.

11 Obligatio itaque nihil aliud est quam libertatis naturalis circumscriptio, quatenus Ratio nobis injungit ne alios Jure suo utentes turbemus.

BIBLIOTHEQUE DE GENÈVE

12 In dictis itaque tria Axiomata colligere licet,
1º Jus et Obligationem esse correlata, ita ut nullum sit jus ubi nulla est obligatio, et vice versa.
2º Nullum esse jus ubi nulla est Societas.
3º In omni Societate jus esse.

13 Jus pro facultate acceptum dividitur diversimodè. 1º enim est vel Connatum, vel Adventitium.

14 Jus Connatum illud est quod ab ipsa natura hominibus competit, et citrà ullum factum aut institutum humanum.

15 Adventitium verò illud est quod non ab ipsa natura hominibus competit, sed mediante aliquo facto aut instituto humano.

16 2º Jus dividitur in Perfectum et Imperfectum; quibus respondet Obligatio Perfecta aut Imperfecta.

19. Not. Remedium istud coactivum & violentum quo quis juris per-
fecti denegationem vindicare potest dicitur bellum inter eos qui
vivunt in Statu Naturae, nullam scilicet Imperii. Communi agnos-
centes; inter eos qui vivunt in Statu civili pena est vel actio.
Ius Imperii contra se habet & illius cui inhaeret obligatio
haec juri respondens pudori ac conscientiae relinquit ejus
adimplentionem.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Burl. P. 1.

5.2.

- 25°
- 17 Jus verò Perfectum est illud ad cuius exercitium vis adhiberi potest aduersus illos qui illegitimè nos turbant.
- 18 Jus verò Imperfectum est illud à cuius exercitio si quis fuerit illegitimè prohibitus, inhumaniter quidem tractatus dicitur, non ita tamen ut vim aduersus turbantem adhibere possit.
- 19 Sic v.g. ad vitam aduersus injustum Aggressorem defendendam jus perfectum nobis competit: Verum, si agatur de aliquo humanitatis officio quod ab alio exigimus, v.g. ut viam nobis monstrat, ut per fundum suum nobis permittat transitum, Jus imperfectum duntaxat nobis competit.

Burl. P. 1. Ch. VIII. ix. x.

De Jure pro lege accepto.

§. 2.

- § 1 2° Jus aliquando pro Legē accipitur, eoque sensu definiri debet, Regula ab Imperante cujdam Societatis subditis illius Societatis sub interminatione poenae praescripta, ad hoc ut juxta eam actiones suas componant, recta ratione comprobata.
- 2 Dicimus 1° legem esse Regulam, omnis enim Imperantis voluntas lex non est, sed illa duntaxat quae tanquam Regula proponitur, i.e. ita ut omnes subditos vel saltem partem eorum in perpetuum obliget, et quidem ad eam quae publicam spectant utilitatem. Et in hoc lex distinguitur à Jussis momentaneis, et ut ita dicam, fugitiuis, quae ad publicam quoque pertinent utilitatem, ac Mandata, proprie nuncupantur.
- 3 Praeterea ut perfectè intelligatur legis definitio, Sciendum est quid sit Societas, quid Imperium, quisnam dicatur Imperans, quisnam subditus, quonam fundamento nitatur jus imperandi, quid sit obligatio in subditis, denique quid sint poenae.
- 4 Societas itaque est multorum hominum in certum aliquem finem conjunctio, unanimitas, atque consensus.
- 5 Societas est, vel aequalis, vel inaequalis. Aequalis illa est in qua

12 falsa Equidem sola vires contra inclinationem meam eò me poterunt permoveere ut malim alterius voluntati tantis per partem quam eius vim experiri. Et ab aliquo ad Imperii sui fundamenta nihil allegare potest præter vim. Latroni similis est qui me cogere non obligare potest.

insufficiencia sola cuius naturæ præstancia Imperantis opifitudinem quidem producit, sed non ius ad dirigendas actiones alterius qui in se habet principium se ipsum gubernandi.

omnes pari jure gaudent, neque Unus ceteris imperat. Inequalis
verò eodicitur in quò Unus imperat, Ceteri parent. 26

6 Imperans Societatis ille est qui jure seu facultate imperandi gaudet.

7 Imperare verò est contendere ut Alii ad prescriptum voluntatis
nostrae Actiones ^{suas} nostras componant.

8 Hinc patet ridiculum esse imperium sibi vindicare, nisi reverà nobis
competat jus imperandi, i. e. nisi recta ratio agnoscat hanc facultatem
nobis competere, simulque ejus exercitium approbet.

9 Jus imperandi itaque est facultas illa quam recta Ratio in aliquo
Ente agnoscit, dum assentitur ut Unus aliquod imperet, Ceteri verò paveant.

10 Sequitur ut videamus quibus fundamentis nitatur jus imperandi.
^{XII.}

11 In varias abeunt Sententiae Doctores; Quidam enim jus imperandi
à solis viribus oriri contendunt, et in insuperabili potentia positum esse:
^{ut Hobbesius.}
Alii verò a solâ prestantiâ et dignitate naturæ illius qui imperat, jus
illud Imperandi derivant.

12 Verum hæc fundamenta juris imperandi, aut falsa nobis videntur,
aut saltem insufficientia.

13 Itaque ut intelligamus quænam sint vera et genuina juris imperandi
fundamenta, hoc unum duntaxat inquirendum est, quibus fundamentis
nitatur hæc rationis approbatio, quâ assentitur ut Unus aliquod hanc
sibi vindicet imperandi facultatem.
^{XIII.}

14 Facile autem animadvertimus hanc ob causam duntaxat Rationem
assentiri ut Unus aliquod alteri imperet, quod illud summâ simul et
beneficâ potentia donatum esse intelligat.

15 Dixi 1° Potentiam; Aliâ enim Imperium evadit inane atque inefficax,
nisi potentia nitetur et corroboraretur.

16 2° Requiritur Potentiam Beneficam; si enim eam Maleficam hypo-
-namus, ea quidem Coactionem et Metum in multorum animos poterit

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

22. Hinc perfecta dicitur Lex quae duabus constat partibus, parte scilicet declarativa sive definitiva quae dicitur Enunciatio & parte sanctionis quae Sanctio uniuersalis. Sicut enim in eo qui actiones alterius per se est directurus duo regulantur, tum ut ipse intelligat quid alteri prescribi conveniat, tum ut vires habeat contrauenti repressitandi, ita quoque Lex qualiter ex 2us part. constare necesse est: per aliam debemus Imperans quid faciendum quid omitti. Stagroniis, non occidit. Per aliam significatur quod nam malum rem proceptam omittenti reprobam faciendi sit periculum. Perfidus pro re nata puniatur. Homicida morte plectatur.

24. His generalibus positio non dum dicit Author hominem obligationi subjacere sed tum eum aptum esse ad eam recipiendam, seu Deum se hominibus prescribere potuisse: ejus argumenta deducuntur

Puff. 57

4.5.

in iurare, qui metus eo maior erit quo majori potentia. In illud donatum
esse intelligemus; verum voluntatem nunquam, flectere poterit ad
obsequium, aut veram parere obligationem.

17 Eo enim est Hominis in quem Imperium exercetur natura, ut que-
-cunque agat ea felicitatis consequenda causa agat, neque quicquam
Ratio pro recto agnoscere possit, nisi quod ad hunc finem tendat, ac proinde
nunquam Malefica Potentia imperio poterit assentiri homo, aut eidem
se se mancipare.

18 Divera autem sunt, cogere, et obligare. Illud enim solis naturalibus
viribus efficitur; hoc vero nequaquam, sed obligationis vis omnis et virtus
in ratione posita est.

19 Uno verbo, ut In ratione predictum alterius Ontis subeat imperium,
illud Imperium tales esse debet ut, remoto etiam omni potentia metu,
Sola ratio ei suggerat, aptissimam simul et efficacissimam sibi consulendi
viam hanc esse, si quis ad huius Imperium se submittat.

20 In his itaque fontibus, Summa nimirum et beneficentia Potentia derivat
Ius omne Imperandi.

21 Itaque Beneficentia nunquam a Potentia, se jungenda est, aut haec
ab illa; etenim apud eos apud quos beneficentiae rationes sunt insuffici-
-entes, vis et metus potentia Imperantis eundem effectum producit, eoque
ut ut invito ad obedientiam rapit.

22 Lex cujuslibet legis perfecta duae distinguuntur Partes; Una legi-
-latoris dispositionem continet, scilicet quid sit faciendum vel omittendum;
Altera poenam indicat, quae proposita est illis qui contra legem fecerint,
quaeque Sanctio nuncupatur.

23 In dictis facile intelligi potest, quinam sint subditi, scilicet subditi
dicuntur, illi quibus incumbit obligatio alterius Ontis imperio parendi.

24 Quod autem homo ad recipiendam obligationem sit aptus, duplex

Puff. § 7

§. 4. 5.

deducuntur ex natura Dei & hominis. Quia enim Deus vitam
hominibus dedit et omnia quibus fruuntur bona, eo ipso jus habet pres-
cribendi ut hoc vel illo modo actiones suas componant et hac
vel illa ratione facultatibus & bonis ab eo sibi concessis utantur.

Homines autem sunt natura intelligentes quae facile percipiunt
sensum sibi impositarum. Sunt Entia libera quae proinde
de prestare possunt vel omittere id quod ipsis praescribitur.
Sunt Entia volupt. & doloris capacia quae proinde praesens vel
paenis proterunt affici prout egerint. Datur vero in Deo
potentia quae ad ipsos beatos vel summam miseriam affici-
endos sufficit, prout ipsi fuerint morigeri aut immorigeri.
Ad hoc itaque quicquid occurrere necesse est ut illi homines a
Deo potuerint praescribi.

26. periculosus etenim quod est supra vires erigere crudelioris
foret sapientiae, vetare ridiculi
utilis. Supervacuum enim foret imò tyrannicum naturalem
libertatem restringere si nulla inde inveniatur utilitas.
addo sapientem debere attendere ad id quod frequentius accidit,
non quod ex inopinato.

27. res adeoq. advena & peregrina.

28. Dispensatio est actus ille legis. quo quod a obligatione legis eximit
salva ceterorum respectu legis potestate. ex. sit. Venia etatis,
matrimonii in gradu prohib. permissio, gratia delicti &c.
a Disp. multum differt Equitas seu Interpret. juxta Equitatem
quae est dextera legis interpret. quae naturali ex ratione ostenditur
quasi speciem aliquam sub lege generali non comprehendit,
eo quod alias absurdi quid aut iniqui foret sequendum.
Cum enim ob infinitam varietatem casus oes neq. provi-
deni neq. expriri possint, ideo Judices quorum officio in-
cumbit generalia sibi praeccepta ad casus speciales appli-
care, debent a lege excipere eas factorum species quas
ipse legis & excepturus fuisset si providisset eas. Ex. dabo
ait Lex homicida morte punitor. An ei suberit qui observato
in moderamine inculpata turba injustum aggrefforem occidit?
Plurimum ergo diff. Disp. & interp. juxta Equit.

1. enim

s. 6.

Diff. s. 8.

s. 9.

s. 10.

Dust. b.

est Ratio; 1° quod homo habet unum rationis, cuius opes et iura Imperantia cognoscere potest, et in diversas partes actiones suas flectere. 2° quod homo naturâ suâ Superiorem agnoscat. Quæ duo requisiti omninò necessaria sunt ut in aliquod obligationis sit capax.

s. 6.

25^{xvi} Legum finis et scopus est, ut juxta illarum præscriptum subditi suas actiones componant; quod ut obtineatur in primis cognitio requiritur, eum ipsius legislatoris, eum etiam legis (quod fit per promulgationem)

Suff. s. 8.

26^{xvii} Legum materia sunt Actiones subditorum, quatenus earum directio eis est possibilis et utilis.

s. 9.

27^{xviii} Si omnes lege obligari possunt, qui legislatoris Imperio sunt subditi.

s. 10

28 Quos autem obligare voluerit legislator ex ipsâ legislati perpicitur.

29 Regulariter itaque lex obligat omnes legislatoris subditos in quos ratio legis quadrat, et apud quos materia legis applicari potest.

30 Hæc ita se habent quamdiu subditis eadem: verum fieri potest ut legislator legem variis rationibus immutet; vel enim penitus et simpliciter legem tollit, vel legem contrariam sancit, vel aliquid legi adijcit, vel ab eadem aufert, vel denique quordam subjectos à legis obligatione solvit, quod dispensares vocatur.

31 Circa Dispensationem duo observanda sunt, 1° eum duntaxat solvere posse, legibus, cui legis ferenda potestas competit. 2° legislatori in primis cavendum esse, ne citrà gravissimas causas indulgeat dispensationibus, aliâ enim legum authoritas exinde convelleretur.

Burl. Princ. s. 1. chap. xi. De Variis Actionum Humanarum Qualitatibus respectu legis.

§1 Actiones Humanae ex relatione quam cum lege habent, varias contrahunt qualitates et denominationes.

2 In genere Actiones Humanae à lege dicuntur Morales. Est itaque Moralitas Actionum affectio illa, quæ ex relatione ad legem omnibus

quam angusta inno-
centiarum ab Legem
bonum esse, quanto
tantius officiorum pa-
tes quam juris regula
quam multa pietas
humanitas, liberalitas
justitia, fides exi-
quant, quod oio extra
publicas tabulas
aut. Senec. de ira
lib. 2.

1. enim Disp. ab oblig. legis eximit hominem ceteroquin ei Subjectum
hæc vero ostendit casum quemdam sub lege nunquam fuisse
comprehensum. 2. Disp. a solo Imper. fit. hæc ab Interpretata
Judice 3. Illa fieri potest, hæc debet.

5. Licita dupl. generis sunt. Quædam simul justæ & honestæ sunt i.e.
nontum fieri possunt sed et approbante Legis. fiunt. Sic licet rem
nullius occupare, testam. condere &c. Quædam contra licitæ
quidem sunt at in se non honestæ e.g. divorcium facere, concubinam
habere, intra dimid. justæ pretii cedere &c. quæ hæc facti in foro
hæc non puniuntur, verum ejus conscientia vellicatur. Hinc Seneca
f. quædam suspensum est ad Legem bonum esse et l. 144 de R. J. non
omne quod licet honestum est.

Bart. Princ. 1. x. §. 5.
Sic not. 80

Ex eâ aut. divisione ductâ ex modo quo Lex de iis disponit sequitur
Legem distinguere in Obligatorem & Permissivam. Obligatus
quid fieri jubet vel prohibet, damnum datum separa. Noli cadere.
Permissivâ quid fieri permittit Legis lator, quod mihi facere videtur
corp. so quo de hoc silet. Cessante enim Legi obligatione viget
libertas naturalis. Ubi inquit nullum esse Legem sine obliga-
tionem. Resp. Omnino adesse oblig. Obligatus enim totum genus
humanum (loquor de L. Nat) ne quem unum libertatis sua mobi-
beat. Sic e.g. quia Deus oibus hominibus permisit ea quæ nullius
sunt suis, unibus applicare & dominia rerum constituere,
non possunt non injusta atq. illicita videri furti, ra-
pina, defraudationes &c.

11. Actiones sunt objectam legis Nat. permissivæ & confuendun-
tar cum licitis.

12. Actio justa potest dici ea quæ voluntati Legis. convenit & tunc
eadem est ac bona actio, verum Idem, justitia ut plurimum
involvit respectum ad eos in quos actio exercetur & tunc
venit

5.11

Puff. 3.1

in ep. parte debu-
suscepta a lege
ex bona int. est
honestum et
licita.
vel factum in
conscientia quæ
justum est j
cuicq. tribuere
omnem dit. im-
Israel ex met u
sper. promiss

5.11

actionibus inest; omnis ergo Moralitas est à Legge.

§. 11

3

Dupliciter autem Actionum Humanarum moralitas potest considerari, 1º Rationis modi quo lex de iis disponit. Eoque sensu Actiones sunt vel Necessariae, vel licitae.

4

Necessariae Actiones sunt illae quae expressè, lex injungit, vel prohibet: Hincque Actiones necessariae in Praecepta et Prohibitae dividuntur.

5

Licitae verò dicuntur illae quarum suscipiendarum vel omittendarum, jus lex nobis concedit.

Puff. §. 11.

6

2º Moralitas Actionum, considerari potest ratione convenientiae vel pugnantiae actionum cum lege, eoque respectu Actiones Humanae dividuntur in Bonas, Malas, et Indifferentes.

in exparte debuisse suscepta à licite & potestate ex bona intentione, ad finem honestum et per media licita. vel sicuti dicitur in justo pro nunciatio quia dicitur 8 justum est, jus humani cuiq. tribuere bonam actionem edicit: malum contra Israel ex metu vel ex spe promissio id faciat 9

Actio Bona est quae in omnibus cum lege obligante convenit. Dicitur in omnibus; etenim, ut Actio aliqua bona sit, omni ex parte et quoad omnes circumstantias cum lege congruere debet.

Actio Mala, ea dicitur quae cum lege obligante, vel in toto tum, vel saltem aliquà ex parte, repugnat.

Actio denique Indifferens multiplici sensu dicitur: 1º vel enim Actio dicitur Indifferens, ex eo quod indiscriminatim quamlibet legis dispositionem recipere queat, i. e. vel à lege praecipere, vel prohiberi, vel simpliciter permitti; eoque sensu non omnes Actiones humanae indifferentes sunt, quae enim, cum humanam felicitatem necessariam habent convenientiam vel pugnantiam, necessario quoque vel juberi debent, vel prohiberi.

10

2º Actiones Humanae, si Physicè considerentur, et simpliciter ut motus naturales, citrà ullum respectum ad legem, Indifferentes quoque dicuntur.

11

Denique 3º Actio dicitur Indifferens, quatenus à Legge ejus suscipiatur aut omisso Homini permittitur.

§. 12. 13.

12

Actio Iuxta in genere eadem est ac Bona Actio; vox enim iuxta necessariam involvit cum lege convenientiam.

verum est act. bonam & justam differre: nam justa actio
ex hypocrisi vel formidine potest parata bona non erit
quia si ex parte non confertur et ^{honesti} principis facti &
decori.

14. generaliter tria habet objecta Deum, nosmet ipsos & alios
hōes, vocaturq. Pietas, temperantia & iustitia. Strictè sic dicta

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

3. illis qui beneficia & potentia

Si immediate cum scilicet apud Judaeos durante Theocrazia. Magis
tratus constituebat

Supp. 5.15

5.16

- 30
- 13 *Iustitia interdum Personis, interdum Actionibus tribuitur. Vir Iustus, Actio Iusta.*
- 14 *Cum Iustitia Personis tribuitur, virtutem seu habitum animae designat; eoque sensu vel generaliter usurpatur pro Collectione omnium virtutum; vel particulariter pro officiis illis quae ad alios homines pertinent*
- 15 *Lo respectus Iustitia definitur Constanti et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.*
- 16 *Injustitia, quae Iustitiae opponitur, duplici quoque sensu usurpari potest; vel generaliter, pro pugnantia Actionum Humanarum cum lege, vel particulariter, pro denegatione eorum officiorum quae ceteris debentur.*

De Variis Legis Divisionibus.

§. 16.

- §1 *Lex in genere varias patitur^{xxii} divisiones. Et 1° quidem ab Authore, Lex est vel Divina, vel Humana.*
- 2 *Scilicet, Imperii simul et Imperantis duo generas distingui possunt; Unum est Imperium Eminentius seu Primarium; Alterum vero Secundarium. Hinc Imperans vel Superior, vel Inferior; vel Divinus, vel Humanus: hinc quoque Lex vel Divina, vel Humana.*
- 3 *Superior Imperans dicitur ille qui propria et interna sua natura omnibus illis qualitatibus, et quidem in gradu eminentissimo, praeditus est, quae ius imperandi tribuunt; Cu qua definitione liquidò patet, soli Deo eminenti hoc et primarium Imperium competere.*
- 4 *Imperans vero Inferior ille est, qui non ex se ipso et propria sua natura, gaudet facultate imperandi, sed duntaxat ex voluntate, hypotemi illius et Communis omnium Imperantis, nimirum Dei.*
- 5 *Hoc autem dupliciter fieri potest, vel immediate, ex iussu Dei expresso, vel mediate, nimirum per conventiones et pacta.*
- 6 *Hinc tandiù durat Ius Secundarii Imperantis quamdiù iussum Divinum idem constat, et permanet; aut quamdiù pacta conventa*

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is arranged in several lines across the top half of the page.

Handwritten title or section header, possibly indicating the subject of the document.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the top section. The text is arranged in several lines across the bottom half of the page.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- 21
- Subintere possunt: et hujus generis est omne Humanum Imperium.
- 7 Lex Divina rursus est vel ^{xxiii} Naturalis, vel Positiva.
- 8 Naturalis eam est que cum naturam humanam ad deum convenit ut solius rationis ope cognosci possit.
- 9 Positiva vero illa est que necessariam non habet cum natura hominis convenientiam; queque ideo non nisi expressam Dei promulgatione cognosci potest. Quales erant II. *Carim. x Polit. Judais* a Deo dante.
- 10 Sic ita de Prudentia et Jure ^{xxiii} separatim expositis, jam perfecte intelligemus quid sit Juris-prudentia.
- 11 Scilicet Juris-prudentia nihil aliud est quam Prudentia Juris seu Legis.
- 12 Cum enim eam sit hominis natura et conditio ut naturali ratione, necessario a superiori Imperio et potestate pendeat, hinc manifestum sequitur, veram et unicam humane felicitatis consequendam viam hanc esse, si ad prescriptum voluntatis superioris suas componat actiones, ac proinde veram prudentiam esse Prudentiam superioris seu Legis, uno verbo Juris-prudentiam.
- 13 Generaliter itaque Juris-prudentia definiri potest, At illa qua leges conduntur, explicantur, et ad hominum actiones applicantur. Quae ergo comprehendit munus Legislatorum, Doctorum et Judicum.
- 22

De lege naturali in genere.

- 1ⁱ Naturā legis in genere expositā, sequitur nunc ut ad legis -
Naturalis considerationem deveniamus, siquidem lex naturalis
aliarum omnium legum basis est et fundamentum.
- 2° Quaecunque autem de lege naturali dicenda sunt, ad duo capita
generalia revocantur, 1° scilicet videbimus, quid sit lex naturalis, et an
reverā detur? 2° Naturam et indolem legis illius particulatim
explicabimus.
- 3° Lex naturalis itaque definitur lex Divina omnibus Homini-
bus à Deo Creatoris præscripta, quamque ex Humana natura contemplatione,
et solius rationis opes dignoscere possunt.
- 4° Hic igitur ante omnia tria investiganda sunt; 1° scilicet an detur Deus?
2° an Deo competat Imperium in Homines? 3° Denique an reverā
suum Imperium Deus exerceat in Homines, cuique leges ipsā dederit.
- 5° Dei existentia multis argumentis evincitur; Primum deducitur ex
necessitate Entis alicujus æterni quod per se existat 2um ab origine
mundi. 3um à finibus rerum. 4um ab origine motus. Alia multa
hic superaddi possunt que brevitate causa, omittimus.
- 6° Quod autem Deo eminenti et primarium Imperium in homines -
omnes competat, ex eo probatur quod Deus propria et intestina sua
naturā iis qualitatibus, et quidem eminentissimo in gradu, præditus
sit que jus imperandi tribuunt; nimirum summā potentia, summāque
beneficentiā aut bonitate, Deus præditus est, ex quibus fontibus -
nascitur omne jus imperandi, adeo ut naturali ratione incumbat
omnibus hominibus obligatio Divino Imperio sese mandandi;
neque exceptionem ullam huic Imperio obficere possint. Constat

Jur. Princ. Ch. 1. §
5.4-10

§. 11

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

quibus Legi Nat. ea sententia vincitur. Attendatis, quod ad Dei *benignitatem*
qui cum ordine delectetur, sed operis perfectione, eximiorumque fine
sibi proposuerit, pati nequit ut Libertas hominis quaqua versum fuerit.

2° ad eiusdem *bonitatem*: cum enim se ut eius optimum exhibet
corpore iudicat suam esse voluntatem ut homines conueniant. Sta-
diosi quo ad veram generis humani felicitatem ducunt, quibus
idcirco Legem promulgavit quae ad ipsum iis promulgatur.

3° Si ad societatem Deus homines finxit (de quo dubitari nequit si
^{perpendamus} facultatem loquendi, propensionem ad ceteros imitandos, ad
sobolem procreandam; varias artes homini conuenitas; tandem quod
ex solitudine nascitur oritur) si inquam ad societatem Deus ho-
minem creauit, fieri non potest quin vellet ut id de praestet
quod ad societatem tuendam eiusque felicitatem promouen-
dam conducit, vult ut homines se non laedant, sed contra se in-

vicem iuuent &c. dum ergo per rationem docet nos ad soci-
etatem nato, esse promulgat Legem quae praescribit ut
ita agamus.

Si 4° in nos descendimus, noue varia moni-
mentis se offerunt propria circa modum quo actiones nostrae
sunt dirigendae, quibus auctoritate vestram deuegare non
possumus. Haec omnia, deusque noue confirmantur ex
generali gentium omnium consensu in *L. illis agnoscendis*.
sic ergo probauimus Deum Leges hominibus dedisse.

9-13. Quaedam sunt naturae suae congruent hominum naturae, relati-
onibus, perfectioni ac felicitati, quaedam vero his aduer-
santur; inter ea non minus, reale datur discrimen ac inter
lumen ac tenebras; discrimen illud est fundamentum *L. Nat.*
Si quorundam quare Deus quaedam hominibus pres-
cripserit quaedam prohibuerit; respondere debet, hoc ideo factum
quia illa cum hominum natura, relationibus, perfectione ac
felicitate congrue dant, haec iisdem repugnant. Si rogetis
cur Deus his rationis dictamina sua sine Legi accommo-
daverit; responderem hoc ideo factum ut homines latius ad felici-
tatem ducerentur. ^{Se} Qui negauerit se percipere hanc conue-
nientiam vel discors, rogarerem ut aperirent oculos, quos
si pertinaciter clauderet cum caecis de coloribus mihi non
esset disputatio.

Hactenus itaque ostendit Author quale sit *Scipiam esse* quod
quod

Burl. Prin
P. II. Ch. II

Burl. Prin
P. II. Ch. II

BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE

itaque et Deum esse, eique summum Imperium in Homines competere.

Burl. Princ.
p. II. Ch. II.

7 Quod verò Deus imperium suum in Homines exerceat, iique leges præscripserit, ex eo probatur quod natura hominis non patiatur ut vivat exlex, quandoquidem homini non liceret esse salvo et incolumi nisi certas vivendi regulas observaret.

8 Cum itaque Deus velit Homines bene esse, vult etiam ut ad præscriptum certarum Regularum actiones suas componant; Qui enim vult finem velle, etiam medios intelligitur. Atque sic probatur, Deum legem Homi- nibus dedisse.

IV

9 Jam itaque Imperantem habemus, nimirum Deum; jam subditos, scilicet Homines: restat tantum in obscuro undè voluntas illa Divina, et quo iudicio cognosci possit.

Burl. Princ.
p. II. Ch. III. IV

10 Nulla autem alia via nobis superest ad Leges Naturales investigan- das, earumque principia, quam si ratione Duce naturam et conditionem Hominis accuratius contempserimus.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

11 Verum antè omnia hæc duo Principia supponenda; Primum, Quicquid est in naturâ Humanâ, vel quicquid ex eâ naturâ necessariè educitur consequentiè, Deum ipsum habet Authorem, ac proindè pro voluntate Dei seu pro lege naturali haberi potest.

12 Secundum Principium. Ut perfectam habeamus et accuratam syste- matis legum Naturalium notitiam, non modò hominis naturam in se ipsâ consideranda, et abstractè ab aliis vitiis quæ hominem undequaque circumdant, sed insuper homo in eo statu et conditione, in quâ vivit considerandus est, et sub variis relationibus quæ inter eum et alia v- ticia dantur.

VI.

13 Generales itaque legum Naturalium fundamentum est, natura Humana in omnibus suis circumstantiis considerata, et à Deo in certum finem formata; quatenus scilicet ex consideratione Naturæ Humandæ

2

quod vocant, seu fundamentum ll. Natur., seu Norma actionum
humanaarum est Voluntas Dei. fons ex proprio origo omnis justitiae
omnis obligationis: hanc invem conseruunt oes Juris Nat. pro-
bati auctores; sed unde nam illa Voluntas possit innotescere,
quale sit proprium cognoscendi Jus Nat. in eo dissentiant Jur. Nat.
Scriptores. Putat author facile leges Nat. percipi posse ab elici
ab eo qui oculo attento & rationis ope Naturam humanam
in oibus suis circumstantiis considerabit: qua nam sicut docet.

21. Monet author frustra laborare Juris Nat. scriptores in quaerendo
unicoproio, i.e. propositione universalis ex qua oes Juris Nat. ^{conclusiones} ~~propositiones~~
possent derivari, inter quos non nominat sed id indicat Luffend.
qui putat oes ll. Natur. ex socialitate posse elici. Principium
quidem illud est verum quoniam ex intentione Dei hoies ad
vitam sociale sunt obligati; sed ex eo quod proprium aliquod
juris sit verum an sequitur illud esse unicum & ad aequum?
Tale esset si oia officia quae dicitur natura exinde possent peti,
quales sunt officia erga Deum & nosmet ipsos. Equidem
Luffend. docet, Colendum esse Deum, quia Religio vinculum
est Societatis, Deum enim quod ult ad sui conservationem esse
obligatum, quia aliter illud sociale vivere non poterit.
sed cum haec officia locum haberent etiam si homo solus
extra oem societatem viveret, proprium socialitatis quam-
vis latissimum & frequentissimum unicum esse requirit.
Non igitur Luff. naturam humanam cum oibus suis cir-
cumstantiis consideravit dum unice hominem sociale
esse asseruit, est enim etiam efformatus a Deo Religiosus
& sui amans. Nec putandum ea officia sibi invicem esse opposita
quia potius inter se colligata esse, ^{id est naturam operum practican} verissimum est cum ex eodem
fonte deducantur. Qui enim Deum timet & venerandus is facilius
exequitur ea officia quae seipsum, singulos hoies & univ. societatem
spectant. Qui seipsum, ut oportet, amans animi corporis q. dotes
& facultates excolit, humano generi optimam navabit operam.
Dicetis inter haec varia officia Conflictum esse posse, hominem q.
in talibus versari posse circumstantiis quibus aequali ratione non
omnis possint seruari. Fateor; tuncq. Minori obligationi
potior anteponenda; ita ut prior ratio habeatur officiorum
in Deum; si privatum nostrum commodum cum publica utilitate
pugnet

Grotius addit
confusum oium gentium

§. 13.

Puff. 1. 11
ibi q. 11

voluntatem Dei exuere possumus.

14 Hic itaque promissis, Homo eriglici potissimum ratione considerari potest; 1° vel quatenus a Deo creatus omnia ex ejus potentia et beneficentia percipit. 2° vel quatenus animam et corpore constant utriusque conservationem et felicitatem necessariò appetit. vel 3° quatenus Deus humani generis felicitatem intendit.

§. 13.

15 Hinc tres sunt Juris-prudentiæ Naturalis Partes, triplex quoque Juris Naturalis principium, Sc. amor ergà Deum, amor sui ipsius, et denique Socialitas ergà alios Homines.

16 Ex Religione derivandum itaque jus omne Dei in homines, et eorundem hominum ergà Deum obligationes et officia. In 1ª ergò Juris Naturalis Parte, primum principium hoc est, Deo parere, et Deum colere.

17 Obligatiori huic primæ ergà sui Authorem proxime sunt alia, cum ergà nos ipsos, cum ergà alios homines; Altera itaque Jurisprudentiæ Naturalis Pars leges suas rite derivabit ex hoc principio, Fac ea omnia quæ ad vitæ conservationem, animique perfectionem, ac proinde ad veram felicitatem conferre possunt. Hoc enim ab Homine expostulat sui ipsius amor omnium cordibus à naturâ insitit.

Puff. l. III. §. 7.
ibid. Hein.

18 Denique et quia res ipsa loquitur, hominem non ad solitudinem, sed ad societatem esse, natum, ad eòque extra societatem vitam felicem transigere non posse, consequens est ut pronus sit et inclinatus in pleniorrem hanc societatem cum aliis excolendam; hinc in 3ª Jurisprudentiæ Naturalis Parte statuitur hoc principium, Socialiter vive.

19 Hic autem non loquimur de societate civili, aut aliâ societate particulari, sed de naturali illâ et universali societate, quæ inter omnes homines intercedit, et ab ipso Deo fuit instituta, quæque ad eò definiri potest, hominum omnium in certum aliquem finem, scilicet felicitatem, ab ipso Naturæ Authore instituta conjunctio.

publica utilitas anteponenda. Sed hic nulla est oppositio sed
ordo tum ex Dei Voluntate manans.

22. Recta ratio est medium quo Lex Nat. fuit promulgata, unde &
naturâ nota dicitur, quod non nota est intelligendum ac si notitia
Lex Nat. esset conuata & per modum habitus cuiusdam innati
prima inculcantis principia infantibus inuenit. Sed quod homo
rationis usu pollens natura hum. conditionem considerando,
facile juris natur. præcepta inde elicere possit.

23. Effectus Leg. Nat. est obligatio. Sed audiatur an ex Dei volun-
tate, an vero tum ex sola rerum natura seu an ex eo obliga-
tur homo ad patranda actionem quod sit laudanda, excellens,
an ex eo teneatur factum omittere quod vituperabile sit.

Resp. Convencitio aut Discordientia actionis cum natura
humana, seu ipsa excellentia aut turpitudine, ejus patrationem
aut omissionem **BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE** quoad se potest, sed ex necessitate obligare
nequit. Obligatio enim supponit Imperantem i.e. Naturâ
intelligentem extra nos positam quæ habeat jus liberta-
tium nostram restringendi omnibus vitæ regulas præscri-
bendi. Enimvero si daretur obligatio quædam seposito Im-
perante hæc oriretur vel ex ipsâ rerum natura vel ex
nostra ratione. Remm natura obligat. producere nequit,
sed adit vehementer, movet ad agendum, sed aliquid amplius
requiritur ut vitam nostram hæc conformemus. Ratio
sola per se nos non collocat in necessitate vivendi juxta
Ideas quæ animo nostro obversantur; Ratio enim nostra
à nobis ipsis non differt, at vero nemo se ipsum obli-
gare potest, quia obligatio ex voluntate obligati vim suam
non habuit, cum ^{pro} ejus lubum dissolvi possit. Equidem
non nego speciem obligationis nobilissimam hæc esse
quæ sapientes viros probos movet virtutis amorem quæ
obligatio Internæ unucupatur a DD. At hæc non sufficit:
jus

Grotii
consp.

Syst.
Hobb.
exhibet
Poccius
741. 27

positio sed

unde & acti notitia ordinati quod homo considerando,

Dei volun- ex eo obliga- da, excellen- sibile sit.

cum natura s patrationem- te obligare

i.e. Natura- t jus liberta- las prescri- seposito Im-

ura vel ex- uere nequit; quid amplius

remus. Natu- vendi juxta- enim nostra

ponam obli- gationem

Equidem- hanc esse- morem qui- ou sufficit:

jus

ius enim natura quoniam bonis & improbis, sapientibus & stultis commune, ut si quos ratio in officio continere non possit id faciat metus ejus à quo pendemus. Hanc obligationem externam dicta in animo habet Author.

Ex supra dictis explicanda venit affirmatio hanc Grotii in vitium versa à pluribus: Post stabilita fundamenta juris natura, addit: Jurumque dixi aliquatenus locum habere etiam si neque Deum esse, vel etiam neque eum rerum humanarum curam suscipere. quid hoc sibi vult Grotius: Hoc unum contendit, quod etiam si Legislatoris Dei nulla interveniret auctoritas, necesse tamen esset hominibus vel ob auctorem rationis imperium Juris Nat. precepta colere, quoniam precepta illa ex ipsa rerum natura adq. hois indole deducuntur, quoniam hanc voluntas Divina que facit normam act. nostrarum non est voluntas plane arbitraria & cerebrina, sed voluntas natura nostra à felicitati omnino adcommodata:.

Huc usq. cum Authore. Superest ut quorundam sententias celebres tribuamus.

BIBLIOTHEQUE DE GENÈVE

quod censendum de ea Hobbesii opinionem obligationem L. Nat. oriri ex seipsum voluntate qui faciunt, justa imperando, injusta vetando.

venum attendatis: Principes ipsos debere auctoritatem suam L. Nat. suadentibus ut regimen societatis alicui committatur cui ceteri pareant: non igitur ipsi auctoritatem L. Nat. conciliare queunt

2. L. Natur. Decreta innotescunt antequam de Principibus cogitatum fuerit. 3. Juxta eam sententiam nihil foret tyrannicum; Principe furto, cades, adulteria jubens mali quicquam nihil faceret: imo &

ipsi homines a Legis Nat. observatione solvere possunt. Ergo ipsi Principes in Legem Nat. delinquere non possunt. Ergo in statu naturali nul-

lum officium, cum nulla sit Lex

alius erroris fundamenta jecit idem Hobbesus. Statuens pacta inter hoies inita fundamentum esse obligationis quæ ad L. Nat. observan- das tenemur, ita ut ad nihil teneamur priusquam pacto inito ad

id

Syst. Hob. ex lib. 6. Coccinius 71 p. 279

id nos obstrinxerimus. Verum ex hujus scilicet veritate sequeretur
hominem ad nihil obligatum iri qui solus in insula aliqua tra
ceterorum hominum consortio remotus viveret, qui tamen ad Deum
colendum & se ipsum conservandum obligaretur. Praeterea haec opinio
nequit admitti priusquam supponatur aliquid esse ad quod obli-
gauerit autem nullum pactum inihem puta ad fidem datam servan-
dam, aliter ad hoc ipsum pactum observandum neutiquam tener-
mur: primum enim pactum quo ad aliquid nos obstringimus sup-
ponit Legem decernentem pactis standum esse, quae Lex proinde
gaudet aut horitate a pactis non pendente.

Haec de obligatione quam parit Lex Nat. Non possum autem ulterius
pergere ~~post~~ terquam relinquere hoc momentosissimum caput quin
redeam ad fundam. Ll. Natur; ~~et~~ opinionem ^{quorundam} Grotii ob oculos vestros
positurus. Diximus fundam. Ll. Natur. situm ~~ita~~ in voluntate Divina
non quidem plane arbitraria sed natura nostra accommodata:

Poterat scilicet Deus hominem ^{formare} ad libitum; sed postquam naturam
religiosam, sui amantem, socialem ~~providit~~ non potuit aut potuit
sibi ipsi repugnare eidemq. officia natura sua contraria injun-
gere; ^{hinc} hominem ~~igitur~~ convenienter naturae suae obligavit. Penitus
ergo est intrinseca natura huius. ~~secunda~~ elicienda Ll. Nat.

Grotius duplex ponit earundem principum 1. socialitatem 2. Con-
sensum omnium gentium. De socialitate diximus verum esse principium
sed insufficientem. At nullo modo. Jus natura quare potuimus in iis
in quibus oes homines consentiant. hoc enim admisso totum jus Nat.
corrueret, cum nullum sit forsau placitum in quod oes homines con-
sentiant; inde sequeretur hominem contra jus naturae peccare non posse
cum eo ipso quo ceterorum consensui adversaretur maneret
generis universi consensus adeoq. Lex quam violasset nulla
^{aburdum} ~~non~~ denique mihi videtur Ll. Nat. ab eorum consensu estimare
qui sapientius eas violant quam observant.

her
tra
cum
re opinio
od obli
servan
i tenere
us Sap
iude
ulterius
quatin
s vel hos
ta Divina
ta:
naturam
aut potest
injun
nitatis
t.
Cou
ppiam
s inuis
jus Nat
ves con
ou posse
eusemet
ulla
otimare

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

cinad. Buff
c. 9. 5. 1. 5
Coll. N. p.

§. 12.

Burl. Pri
i. Ch. v
- ch. vii. 5

Cocop. 522

Puff. 1. 11. 5
Burl. Pri
P. 1. Ch. 12

De Off. h
1. 11. 5. 8

20 Et hoc insuper observandum est, tria hæc generalia præcepta, utut a se invicem distincta, nihilominus tamen sibi non esse opposita, imò verò naturali ratione inter se colligata esse; quippè omnia ex eodem fonte, naturæ sc. humanæ, deducuntur. f.

in ad. Buff.
c. 3. s. 1. §. 9.
Coc. Ti. p. 298. 24.

21 Hæc ita observatio, omnes illi frustra se torquent qui unicum aliquod Juris Naturalis principium, puta socialitatem quaerunt, quod omnia officiorum genera sub se complectatur.

§. 12.

22 Medium autem quo ad Legum Naturalium noticiam pervenimus est recta ratio, rectusque illius facultatis usus; quo ipso etiam Lex Naturalis sufficienter à Deo promulgata intelligitur, ita ut nemo rationis usus pollens ejus invincibilem ignorantiam obtendere possit.

Jur. Princ.
1. Ch. vii. §. 7. leg. 9.
- Ch. vii. §. 7. leg. 9.

23 Legis Naturalis effectus est obligatio que omnibus incumbit, juxta illius præscriptum actiones suas attemperandi.

24 Obligatio autem hæc, 1º est Universalis, omnes sc. Homines adstringens, quippè qui omnes naturæ Divino Imperio sunt subditi.

Coc. p. 322.

25 2º Hæc obligatio est immutabilis, nec ullam patitur dispensationem; Ratio est quod Legum Naturalium fundamentum sit ipsa hominis natura et conditio, que cum eadem semper remaneat, necesse est quoque ut ipsum Jus Naturæ immutabile sit.

26 3º Denique hæc Legum Naturalium obligatio vera est, sc. est obligatio efficax sub interminatione poenæ præscriptæ, quod furius probandum.

(Occuro de Jys. apud Laurentium)

De Sanctione Legum Naturalium.

Puff. l. 11. §. 7.
Jur. Princ.
§. 1. Ch. 12. 13. 14.

1 Cujuslibet Legis perfectæ duæ sunt Partes; una sc. que Legislatoris præceptum aut prohibitionem continet; altera verò que poenam minatur, et hæc Sanctio dicitur.

De Off. Ch. x. l. 2
1. 11. §. 8.

2 Vis autem omnis Legum et efficacia ab ea eundem sanctione pendet, adeò ut Leges illæ que sanctione carent vim obligandi non habeant.

10. Et sic in hoc obiecto dicitur quod...
in ratione dicitur quod...
natura dicitur quod...

11. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

12. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

13. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

14. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

15. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

16. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

17. Item dicitur quod...
natura dicitur quod...

- 3 Quod cum ita sint, aut dicendum est Leges Naturales poenis et sanctionibus a Deo earum Authore, verè esse munitas, aut nullas omninò dari Leges Naturales.
- 4 Qui itaque Legum Naturalium sanctionem negant, si Systema Juris Naturalis funditus evertunt.
- 5 1º igitur circa Legum Naturalium sanctionem observandum, eas - sanctiones quòdam naturali munitas esse in eo quod earum observatio, præmiis quibusdam Naturalibus; earum vicinim violatio, poenis etiam Naturalibus plerumque concomitata sit.
- 6 Verum quoniam præmiorum poenarumque Naturalium eam arctis non est et necessaria cum observatione, aut violatione Legum Naturalium conjunctio, quin sæpius hominis industriam vitari possint, aut etiam in contrarios effectus converti: hinc hæc Legum Naturalium sanctio - sufficiens esse non videtur ad observationem Legum Naturalium.
- 7 Queritur itaque, an præter emolumenta et incommoda, illa quæ Legum Naturalium observationem, aut violationem plerumque comitantur, alia detur sanctio propriè sic dicta, quæque tota pendeat ex arbitrio legislatoris?
- 8 Quæcumque autem afferri possunt argumenta, ad probandam hanc Legum Naturalium sanctionem huc redeunt.
- 9 1º Humanum omne genus à Deo habet originem, Deoque summum in Homines competit Imperium.
- 10 2º Deus talem finxit hominis naturam, ut insuperabile ei indiderit felicitatis desiderium.
- 11 Vult itaque Deus ut Homines sint felices.
- 12 Jam autem hanc felicitatem assequi nequeunt Homines, nisi certis agendi Regulis observatis.
- 13 Vult itaque Deus, ut Homines Regulas illas observent, qui enim vult finem velle, etiam media intelligitur.

BIBLIOTHEQUE DE GENÈVE

2. Quod cum dicitur, quod si quis dixerit, qui...

3. Qui dicitur, qui...

4. Quod dicitur, qui...

5. Quod dicitur, qui...

6. Quod dicitur, qui...

7. Quod dicitur, qui...

8. Quod dicitur, qui...

9. Quod dicitur, qui...

10. Quod dicitur, qui...

11. Quod dicitur, qui...

12. Quod dicitur, qui...

13. Quod dicitur, qui...

14. Quod dicitur, qui...

15. Quod dicitur, qui...

16. Quod dicitur, qui...

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

- xv.
- 39
- 14 Verum ea est *Homini* natura, ut *leges* illae efficaciter observari nequeant, neque veram parere obligationem, nisi praemii poenisque muniantur.
- 15 Ergo *Deus* *leges* illas poenis praemiiisque sancivit.
- 16 *Natura* insuper *Dei* non patitur ut nullo discrimine habeantur *legum* illarum observatores et violatores, sed illorum mores necessario approbat, horum vero improbat.
- 17 Iam vero sterilis, iners, aut otiosa esse nequit *Divini Numinis* erga *Homines* benevolentia, aut indignatio; Ergo praemii poenisque sese manifestare debet.
- 18 Id ulterius confirmatur ex eo quod alias in *Societatis Humanae* systemate manifesta esset pugnantia, humana enim *Societas* salva esse nequit nisi praemia et poenae legibus *Naturalibus* insint.
- 19 Verum quandoquidem haec *Legum Naturalium* sanctio haec in vita non manifestatur, superest ut dicamus eam in vita futura, sese explicaturam.
- xvii.
- BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE
- 20 Id ulterius ex eo probatur quod ex vit *Mentis Humanae* natura, ut *Corporis* interitus animae destructionem secum inferre non possit.
- 21 *Anima* praeterea ea sit excellentia, ut ad paucos duntaxat annos eam creatam fuisse vix ac ne vix quidem credibile sit.
- 22 Insuperabili insuper immortalitatis desiderio ab ipso *Naturali Authore* sit donata, quodque eo vehementius est ac vividius quo maiorem in suis facultatibus rectae rationis excolendis homo curam adhibet.
- 23 Ita denique sit *Homini* natura, ut sit in omnibus illis requisitis praeditum quae necessaria sunt ad hoc ut actionum rationem reddere queat.
- 24 Merito itaque ex iis quae tum de natura *Dei*, tum de *Homini* natura cognoscimus, concludere licet *Leges Naturales*, praemii poenisque revera esse sanctas, hominumque animas esse immortales.

14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

2.6

4

2.6. Potuisset homo in statu suo Primario remanere, potuit etiam
 statum hunc primigenium diversimode temperare & plures alios
 status adventitios & adscitos inire, quod cum fecisset ideo Jus Natur.
 in Primarium & Secundarium dispescitur.

Tacite tamen quis intelligit Secundarium ex Primario generari
 seu per Secundarium Jus Natur. intelligenda esse ipsa Juris Natur.
 generalia precepta cuius peculiari Statui & variis conditionibus
 accommodata.

Intervarias hasce hoium Constitutiones primum locum occupat Socie-
 tas Civilis vel Corpus Politicum. Quamvis autem ea Constitutione
 non parum commutetur primaria hoium conditio, nolite putare
 societatem naturalem per civilem condelli; cum haec excogitata sit
 ut hoies naturaliter per se fieri per fungi & sibi destinatum finem
 certius adsequi possent.

4. Gentes sic discretas habentur Singulae pro Corporibus seu personis
 moralibus inter quas ^{singulis} ~~eadem~~ exoritur Societas, ^{ea} quam inter Singu-
 los hoies conglutinavit natura. Quibus igitur ex causis impelluntur
 hoies ad fovendam inter se benevolentiam conjunctionem propter
 easdem causas Populi eorumq; Rectores cum aliis populis & Principi-
 bus concordos animos inire debent. Quaedam igitur inter eas
 gentes Lese intercedit mutuum earum commercium dirigens, ^{haec} ~~quod~~
 non potest esse alia quam Naturalis, quae gentibus accommodata
 dicitur Jus Gentium, quod nihil aliud est quam ipsum Jus Naturale
 vite hois sociali & negotiis Societatum atq; integrarum gentium
 applicatum.

Quis fundamentum plene idem est ac ipsius Juris Nat. Voluntas
 nempe Dei Supremi omnium ^{gentium} Rectoris & arbitri. Regulae sunt eadem obiecto
 mutata.

6-11. mutato objecto: quarum precipuas ponit author §. 6 — 11.

Finis hic erit dicendorum cum Authore nisi Opinio Grotii de jure
Coccius Gentium ob oculos ponenda esset & refellenda. Fatebitur quidem Jus
F. 1. p. 79. q. naturale gentibus omnibus esse commune sed aliquid excogitavit Jus Gen-
tium proprium & a natur. jure diversum quod nihil sit aliud quam
quoddam humanum jus, cui propter omnium vel saltem plerorumq[ue]
populorum voluntatem vis tunc obligandi. Verum sine
Imperante a quo data sit nulla Lex proprie sic dicta potest excogitari.
Gentes autem inter se sunt aequales, adeoq[ue] una gens alteri genti
legem ferre non potest. Si autem gentes conjunctim sumantur
longe ineptius erit amere quod sibi ipsis jura praescribant, multo
minus demonstrari poterit quando aut qua ratione hoc fecerint.
Si dicatur jus gentium vim habere ex consensu, ex conventionibus
aut pactis inter homines interitus. Quod si Pacta sunt Lt. an. Pactum
universale inter omnes gentes iniri potuit & an inchoatum fuerit. Imo
probari nequit plerumq[ue] gentes saltem in uno capite ~~quod~~ juri
gentium accurate consentire. Quae autem negant ad Legem & ad obli-
gationem voluntatem Imperantis requiri non satis quid Lex, quid
jus, quid obligatio sit intelligere mihi videntur. Nulla Lex est sine
obligatione, obligatio nulla sine necessitate morali, nulla necessitas
sine Imperante.

Obiciunt Grotii fautores absq[ue] hoc jure gentium humano explicari
non posse v.g. jura belli, jura Legatorum, aliq[ue]... Videamus...
Bella justa considerari possunt vel quoad originem vel quoad for-
mam. Originem quod attinet haec sunt vel defensiva vel offen-
siva. Quod vim injustam vi liceat repellere; quod id quod per
injuriam nobis ablatum est deficienti alio remedio per vim liceat
recuperare, id juris naturalis est, nec opus est fingere jus quoddam
gentium arbitrarium a jure naturali diversum. Formam
vero & solemniam bellorum quod attinet v.g. quod certa persona
ores a vi publica erimantur, haec nihil aliud sunt quam consuetu-
tu

consuetudines inter cultiores gentes usitate quibus bellorum atrocitate⁴¹
tem temperare multis populis visum est, adeoq^{ue} consuetudine illa
nullam pro se ferunt obligationem nisi accenderit conventio,
et si aliqua gens bellum justum gerat ex solo jure naturae, omnino
poterit neglectis illis consuetudinibus; neq^{ue} erit iniustitia accusan-
da, sed duntaxat ruditatis.

Eodem modo ostendi posset circa jus Legatorum v.g. eas personas
quae faderibus pacis pangendis inserviunt sacrosanctas esse debere
tam in adveniendo, tam in commorando, tam in redeundo, idq^{ue} ex dire-
taminebus Juris naturae. Verum quoad alia quae tribuuntur Legati
privilegia, jus aucti v.g. ipsorum domibus, ea ex mera benignitate
Principis ad quem mittuntur pendunt; qui absq^{ue} ulla Juris Legato-
rum violatione, adeoq^{ue} Juris Nat. eadem negare poterit; modo pati
velit ^{utcumq^{ue}} Juris Legatis eadem agatur ratione.

Ex hisce novae concludere fas est si qua sit communis Lex gentibus
sibus, non ab alio Latam quam a Deo communicatum Dno.
Si qua consuetudines deserto vel paulo gentium consensu constituta
sint lapsu temporis, haec obligationem non producant; attendite enim,
cedo, eas posse esse malas vel iniustas.

Utrum hoc forsitan averti poterit, quod ubi inter Gentes invaluimus
aliquis ex se innocuus, quaevis earum censebit huic usui subdita
quamdiu contrariam voluntatem non erit professa. Sed quamvis haec
obligatio a Lege pprie sic dicta differt.

Hinc haud absurde conjicit Burlam (in Princ. II. VI. 9.) ^{binas} duas ex cogitari
posse species Juris Gentium quorum aliud sit Universale, necesse
rium parte obligatorium, quod a Principibus nequaquam violari
possit, quod ideo non differat ab ipso jure Nat. hoc descriptum Compen-
dio & praecipuas ejus axiomata delineat. Aliud arbitrarium & liberum,
mixtum scil. conventioni aliquae sive expressae (inter quaed. gentes) sive
tacitae (inter moratores) cui renunciam sit licitam

Hac de Jure Gentium

Bibl. Pr
II. Ch. IV.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- § 1 Denique et hoc observandum superest, Juris Naturalis duo distingui posse genera, unum est Jus naturale Primarium, alterum Secundarium.
- Burl. Princ. §. 2 Jus Naturale Primarium illud est quod ex ipsa hominis natura et naturali conditione citra ullum factum aut institutum humanum deducitur. Sic v.g. pietas erga Deum, animi cultura, erga alios homines benevolentia. etc.
- 3 Jus Naturale Secundarium illud est quod factum aliquod aut institutum humanum supponit, v.g. dominiorum distinctionem, Regnorum Constitutionem.
- 4 Hinc itaque referimus Jus Gentium, et quaecunque huic Juri tribuuntur, quod proinde nihil aliud est quam Systema seu Collectio earum Legum Naturalium quae post Regna condita et discretas Gentes inter easdem observanda veniunt.
- *** XVIII ***
- 5 Fundamentum itaque Juris Gentium idem est omnino ac fundamentum ipsius Juris Naturalis, nimirum voluntas Dei, Supremi omnium Gentium Regis et Arbitri, cujus voluntas dubio procul ea est ut Gentes omnes paci studeant, eamque religionem colant.
- 6 Hinc primum Jus Gentium praecipuum jubet ut Gens una alteram sibi aequalem habeat.
- 7um. Ut Nulla Gens alteram laedat; si vero laerit, damnum resarciat.
- 8um. Si Gens una ab altera laerit, haec autem damnum nolit resarcire, illa jure merito huic bellum indicare poterit.
- 9um. Pacta inter Gentes servanda: haec autem Foedera appellantur.
- 10um. Quoniam autem Foedera plerumque inveniuntur opera Legatorum, hinc Legati non laedendi, imò sacro-sancta esse debet eorum persona, ut muneris sui functiones adimplere possint.
- 11 In dieis sequitur, non minorem esse Juris Gentium quam ipsius Juris Naturalis auctoritatem, cum utrumque ab eodem Authore, sc. Deo, proficiatur. Non minus itaque peccant qui illud quam qui hoc transgrediuntur.

11. Veritas et hoc obsequium...
12. Veritas et hoc obsequium...
13. Veritas et hoc obsequium...
14. Veritas et hoc obsequium...
15. Veritas et hoc obsequium...

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

16. Veritas et hoc obsequium...
17. Veritas et hoc obsequium...
18. Veritas et hoc obsequium...
19. Veritas et hoc obsequium...
20. Veritas et hoc obsequium...
21. Veritas et hoc obsequium...
22. Veritas et hoc obsequium...
23. Veritas et hoc obsequium...
24. Veritas et hoc obsequium...
25. Veritas et hoc obsequium...

Buff 3.1

x.

43

Caput Quartum.

De Officio Hominis erga Deum, seu de Religione Naturali

- § 1 Postquam Generalia Naturalis Iuris-prudentiæ præcepta supposuimus, nunc sequitur ut ipsas ediceremus Nature Leges.
- 2 Triplex est Legum Naturalium Objectum, Deus scilicet, homo ipse, et ceteri Homines. Initium autem faciendum est ab officiis erga Deum, quæ Religio-
-nis Naturalis nomine solent comprehendi.
- 3 Religionis vocabulum duplici potissimum sensu usurpatur, Generali
nimirum et Particulari.
- 4 Generaliter accepta Religio nihil aliud est quam Systema seu Collectio omnium legum quas Deus hominibus præscripsit: eoque sensu Religio-
-etiam continet officia quibus tum erga alios homines, tum etiam erga
normet ipsos adstringimur.
- 5 Particulariter vero si accipiatur Religio, definiri potest Notitia quam
de Deo sibi fingunt Homines, et Cultus ex eâ nobilitate redundans. In hoc
autem Capite particulariter sumitur Religio.
- 6 Præterea Religio duplex distinguitur, Naturalis scilicet et Revelata. Prior
illa est quam solius rationis ope sibi fingunt Homines; Posterior vero est
illæ quæ ex Dei revelatione expressâ proficereitur.
- 7 Religio itaque Naturalis, de quâ hic agitur, est Cognitio illa Dei
quam solius rationis ope adipiscuntur homines, et Cultus quem exindè
illi tribuunt.
- 8 In quâ definitione sequitur Religionem Naturalem duabus Partibus
constare debere, 1° Notitiâ scilicet, et 2° Cultu Dei. Quapropter Religio-
-Naturalis Propositionibus Theoreticis et Practicis absolvitur.
- 9 Notitia Dei Naturalis ad quatuor præcipua Capita revocari potest,
1° Deum existere, 2° Deum hujus Universi esse Conditorem. 3° Deum in
hoc Universum, maxime in Humanum Genus, regimen exercere. 4° Denique

x^o Buff. 3.1.

x.

11. Subord. causarum quicquid est debet habere fundamentum sufficientem
in se vel extra se. cur sit occurralent: nihil enim fit sine causa
nec in causis datur progressus in infinitum ergo in progressu
causarum ad proximam aliquam necessario pervenitur a
nemine dependens quae Deus vocatur.

Circa probat. existentia dei optime Suff. 2. h. t. Cum univer-
sum genus humanum in perpetua velut possessione istius
persuasionis fuerit, necessarium est. si quis eandem oppug-
naverit, ut non solum oia argumenta quibus Deus esse
probatum solide destruat, sed et plausibiles rationes
pro assertionem sua afferat

Hinc et alii probationibus Grocius & Suff. addunt Causam
oium gentium qui magis est aequitas demonstrationis quam
demonstratio

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

17. Pro ad effectum morale perinde est utrum quis neget Deum existere,
an ad eodum sit ut a curari. enim ut nunc q. omni Religionem plausi-
lollat. Insuper inim nectatur aut colitur. ut ut in se sit prastantis-
simus, qui nulla plane nostri cura tangitur & nihil boni mali q.
in nos vult aut potest conferre.

nullum attributum in Deum cadere, posse quod aliquam involvat imper-
-fectionem.

Luft. 4.2.

10 Primum itaque Religionis Caput est, Deum existere: Nemo enim potest
Deum colere, nisi sciat Deum esse.

11 Deum autem dari Superioris jam probavimus, tum ex necessitate Causae
alicujus aeternae, tum ex subordinatione causarum, tum etiam ex structura
et pulchritudine hujus orbis.

5.3.

12 Secundum Notitiam de Deo Caput est, Deum esse hujus Universi Conditorum,
quod quidem eadem quae Caput praecedens nititur demonstratione. Deum
enim non aliter quam ex natura cognoscimus.

13 Quod itaque à Deo conditus sit Mundus sic evinco. Mundus est vel à se, vel
ab alio. Si ab alio, à Deo erit. Sin vero dicas, Mundum à se existere, aut sui-
ipsum erit causa, aut per se et necessario existet: Utrumque autem pugnat
cum ratione.

5.4.

14 Ulterius ad Notitiam Dei spectat 3° quod Deus tum in hoc Universum,
tum in Humanum Genus regimen exerceat, et provida sua cura res omnes
complectatur, quod uno nomine Providentia dicitur.

15 Haec autem Dei Providentia dupliciter res explicat. 1° in genere respectu
machinae hujus Universi. 2° singulariter respectu Generis Humani.

16 Generalis illa Providentia ex Dei potentia et sapientia evincitur, tum
etiam ex rerum Creaturarum natura, et ordine quem constantiter et immuta-
-biliter observant.

17 Humanum Genus quod attinet, quia Corpore constat homo eadem illa
Generalis Providentiae cura illum complectitur quae cetera animalia
fovet; verum respectu hujus partis quae homo ceteris animantibus
distinguitur, ut potè rationis et intelligentiae participis, peculiari etiam
ratione provida Dei cura hic intervenit, dum se 1° animal facultates in
statu perfecto conservat, harumque liberum permittit exercitium. 2° dum

la ficiens
causa
quod
na
univers
e istius
officij
eius esse
rationes
existere
eum pluri
constantis
maliq.

BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript or ledger. The text is arranged in several columns and rows, with some lines appearing to be numbered or sectioned. The ink is dark and the paper shows signs of age and wear.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

5.

5.6

e

varias hominis actiones attendit, et perpendit, ut secundum ea quae egerint
praemium ipsis tribuatur, vel poena irrogetur. 45

§. 5.

18 Aliud denique Notitia de Deo Naturalis Caput hoc est, scilicet nullum
attributum in Deum cadere, posse quod aliquam involvat imperfectio-
nem.

19 Ratio est, quod cum Deus rerum omnium causavit et origo, absurdum
foret rem creatam aliquam sibi posse perfectionem animo concipere, quae à
Deo omnium Authore aberret.

20 Idea itaque Dei est idea ^{VI.}Entis omnium perfectissimi, quodque nostri
intellectus imbecillitatem infinitè superat.

21 Verum tamen omninò cavendum est, ne dum omnimodam Deo perfecti-
onem asserere volumus, commentitium aut phantasticum aliquid in-
nobis fingamus.

22 Quamvis enim per limites humani ingenii non liceat perfectam Dei
ideam adigiri, utique tamen fatendum, nos aliquo modo Deum ratione
nostra concipere posse, aliam enim nullam Religio, nulla leges, nulla Deum
inter et Homines societatem.

23 Imò verò, quod est notatu dignissimum, Quaecunque de Deo cognoscenda
sunt, ut solidè constituantur fundamenta legum Naturalium et Religi-
onis, ea omnia, adquatè cognoscimus, sc. summam Dei potentiam, et
ejusdem in Homines benevolentiam, ac beneficentiam, Naturalem Homi-
num à Deo dependentiam, ac proinde Divinum in Homines imperium.
Atque haec de Propositionibus Theoreticis Religionis Naturalis.

De Cultu Divino, seu de Propositionibus Practicis
Religionis Naturalis.

§. 6

§1 ^{VII.}Cultus Dei in genere, nihil aliud est praeter complexum actionum
omnium et modorum quibus Deum veneramus.

2 Hinc patet Cultum Dei ejusdem notitiam tanquam fundamentum
necessario praesupponere.

e

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

46

3 Singula itaque Numini perfectiones accuratius considerata aliam
atque aliam in mente hominis excitant commotionem: prout autem illae
animi commotiones, vel intus et in ipsa anima subsistunt, vel signis externis
aliis sese explicant, ita cultus Dei est vel Internus et vel Externus.

4 Internus Dei cultus ad tria ^{viii.} praeipua Capita revocari potest, adorati-
onem nempe, amorem Dei, ejusdemque timorem; ex quibus reliquae omnes
cultus interioris partes, tanquam ex genuinis fontibus, deduci possunt.

5 Adoratio est illa Religiosa veneratio quae ex contemplatione Divinae
naturae, omniumque illius perfectionum oritur, quaque Deum colimus et
prosequimur.

6 Porro inter omnes Numini perfectiones quae propius ad homines spectant,
eminet ejus bonitas infinita, etenim innumera sunt quae ab ejus benignitate
acceperimus beneficia.

7 Haec ergo cum secum revolvit homo, amorem summum in ejus animo
excitari necesse est.

8 Praeterea ex amore Dei procedunt Preces, et Gratiarum Actiones.

9 In eo vero quod potentissimus sit atque justissimus Deus, recte colligi-
mus eum esse timendum, optimas enim hominibus dedit leges, quas
nemo impune migrabit: verbo, Deus ut Deus venerandus est, ut justus
timendus, ut bonus amandus.

10 Cultum Externum ^{ix.} quod attinet, Observandum est, Externi Cultus
nomine nos intelligere omnes illas actiones externas quibus nostram
erga numen reverentiam et pietatem testificamur, aliique nota-
facimus.

11 Hinc liquido patet, omnem circa externum Dei cultum controversiam
hominum inter se societatem necessario praesupponere; Internorum enim et
Externorum distinctio ad Deum immediate pertinere nequit, quippe Cui
tanquam Cordium scrutatori omnia perfecte cognita sunt; sed omnes illi

§16 Cultus interni necessitatem nemo nisi Atheus necessitatem ay
17
18: gredi ausus est, idem dicendum de cultu externo indirecto qui
huc redit Deo pare. At de externa seu publica quatenus sus-
ceptione actuum honorificorum constat, necessarium jure
naturali non esse plurimi autumant, inter quos Titius Obi. 1082
& Thomasius. Eorum argumenta breviter exponam quibus satisfacere
mihi videtur author in Seqq.

Cultus Externus seu Publicus necessarius esse potest
vel propter Deum vel propter hoies

1. si dicamus propter Deum esse necessarium, sicut ad verum:

Deus cordium secretorum inspicere hominum exaudit et sine presentibus
vel quarum rerum indigeamus. Per laudes nostras majestati

Dei nihil accedit. Gratiarum actiones, inter homines receptae
ut benefactori deo ostentur beneficium acceptum esse, Dei
respekte sunt inutiles.

2. si dicamus propter hoies ipsos cultum publ. necessarium esse
quia semp. felicitas sine cultu eterno non potest subsistere
quod probatur ea re quod multa deor. Rego. in qua non aliquis
Dei cultus vigeat, ipsi Gentiles semper illum inculcaverunt.

Respondent 1. idem communem Gentium argumentum illus-
trare non probare.

2. Felicitatem humanam quod attinet, dicunt eam posse consistere
vel in felicitate temporali vel in aeterna beatitudine.

Auctores Cultus Publici finem ponere esse beatitudinem

aeternam negaverunt, quod eam ignoret ratio ubi ipsi relicta
Felicitatem temporalem asserunt non turbari per omissionem
Cultus Publici. Frustra dicimus, ope cultus publici quilibet

Civem

Actus externi signa sunt Cogitationum, inter homines idè necessaria, quia homo hominis cogitationes non novit, novit verò Deus.

12 Summa totius Religionis Naturalis in cultu Numinis interno, seu pietate, posita est, adè ut Cultus Externus Numinis si in se ipso consideretur et ab omni Cultu Interno separatus ad res indifferentes merito referri queat.

13 Hinc igitur Generale hoc principium quod ad Externum Dei cultum licet colligere, nimirum Religionem Naturalem de Interno Numinis cultu nihil omninò præcipere, nisi quatenus cum Cultu Interno aliquam habere potest conjunctionem.

.x.

14 Cultus Externus duplex distinguitur, sc. Indirectus, et Directus.

15 Ad Cultum Dei indirectum referri queunt omnes Actiones Internæ quæ Deum immediate non respiciunt, per quas tamen juri Divinis reverentiam præstamus obsequium, et quæ modo nostram ergà Deum pietatem et reverentiam testificamur.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

16 De illo modo generali et indirecto Deum colendi tenenda est hæc Regula, Quæcumque Actiones Internæ cum pietate internâ tam certâ et necessariâ conjunctiones copulantur, ut hæc sine illis adesse nequeat, illæ Actiones et Cultus inde redundans jure Naturæ præcipiuntur; Quæcumque ex adverso cum internâ pietate pugnant vetantur.

.xi.

17 Directus verò et Internus Numinis Cultus consistit in Actibus illis externis, ritibus, et cærimoniis, quas directò in honorem Dei instituunt Homines. Qui Cultus distinctionis gratiâ Publicus potest appellari.

18 Ad Publicum hunc Cultum referuntur Religioni (ædus, Ministrorum Religionis constitutio, Civium omnium de rebus Divinis institutio.

.xii.

19 Publici autem Cultus necessitas et obligatio ex eo probatur 1º quòd ille efficacissimum medium sit quo pietas internæ in cordibus Hominum excitetur, foveatur, et perficiatur.

Civem melius alteri declarare reverentiam internam adversus
nomen Divinum, fundamentum omni obligationis; unde fiducia
Sociorum ergo se invicem eo magis augetur. Pudent hanc
externam declarationem sapientissime fallere, nejus omissionem
perire ac necessario beatitudinem Reip. non turbare. addeunt
quod si temporalis beatitudo finis esset cultus publici
pro varietate Rerumq. Variare deberet, quod absurdum.
Ius vero cultus istius necessitatem sic negant confitentur.
Cultum Publicum esse ex rebus licitis in eminenti gradu,
et non solum rationi hois naturali non repugnare, sed &
longè melius esse si Deus colatur quam si cultus ille omit-
tatur.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- 20 2° Pa est maxima pars hominum indoles, ut eam vi et perspicacia ingenii destituantur, ut absque omni externo auxilio excitentur ad cogitandum de rebus Divinis, adeo ut merito judicare liceat omnem Dei notitiam et Religionem brevi extinctam iri nisi identidem Numini cultus publico in eorum animis excitarentur.
- 21 3° Porro Cultus Publici necessitas ex eo probatur quod etiam in statu naturali unusquisque Paterfamilias teneatur suos de Religionis rebusque Divinis erudire liberos, adeoque Ministri Religionis personam in familia sustinere.
- 22 Denique si inquiramus quid ratio suadeat in Societate Civili de interno Numini cultu, hujus necessitas luculentius patebit,
- 23 1° enim Princeps Pater est patria, adeoque quaecumque Paterfamilias in familia, eadem Princeps in Civitate prestare tenetur.
- 24 2° Quoniam proprium Principis munus est eas supplere aut perficere quae à Privatis, aut omnino non, aut saltem imperfecte fiunt, hinc Princeps suam curam supplere tenetur eas quae ex vitio domesticae institutionis circa Religionem deficiunt, quod quidem alia ratione nequit exequi nisi Publicis in Religionis Magistris, publicoque coetus ipse constituat.
- 25 3° magis quod per Cultum Publicum Civitatis beatitudo non parum promoveri possit.
- 26 Denique quoad Cultum Publicum tempus, locus, modum, aliaque ejusdem generis, haec omnia arbitrio hominum relicta sunt, dummodo tamen observetur haec Regula, scilicet: Omnem Cultum Publicum ita ex lege naturae esse attemperandum ut cum pietate internam necessariam habeat conjunctionem, et ad eam tanquam ultimum et extremum finem omnino referatur.

De Impietate.

XIV.

- §1 Postquam de Pietate diximus, nunc de Impietate, quae ipsi adversatur nonnulla subjungenda sunt.
- 2 Denotat autem in genere Impietas ejusmodi vitium quo nec de Deo recte sentimus, nec ita utparet eundem colimus.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

§9. Merito itaque Epicurei ex bene memoratis Civitatibus sunt ejeti
quod indignum Deo crediderint rerum vilissimarum curam affici.

- 49
- 3 Quemadmodum ergo Primum Notitia de Deo Caput est, Deum esse, ita et prima Impietatis Species erit, Atheismus, i. e. Sententia eorum qui Deum negant.
  - 4 Quantum Atheismus Humanae Societati sit exitiosus, facile patet. Sed quaeritur, An ex eo quod Atheismus sit detestabilis gravissimae poenis coerceri possint et debeant qui eum fovent?
  - 5 Cum hac distinctione respondendum est. Si Atheus publice doceat, ut suum propaget errorem, tunc utique Atheus poenit, et quidem pro ratione circumstantiarum etiam gravissimae, coerceri merito poterit.
  - 6 Ratio est, quod Atheus ejusmodi firmissima et ultima Societatis Humanae vincula et fundamenta penitus subvertat, et proinde a quo puniri possit ac ille qui furtum v. g. licitum doceret.
  - 7 Sed si Atheus errorem suum abditum gerat, nec ulla ratio tentet eum propagare, sane ad versus talem poenam nullam dicitur Ratio; Errantis poenam esse dedit; exitus Deo commendandus.
  - 8 Verum quod hic probe observandum est, scilicet humana Circumspectione hic opus esse, ne temere et ultra justam rationem Atheismi notam Probris ceteroquin et Cordati viris inuramus.
  - 9 Non minus Deo injuri sunt illi qui Providentiam tollunt. Quoad effectum enim Moralem, perinde omnino est utrum quis neget Deum existere, vel ab eodem res humanas curari, cum utrumque omnes Leges Naturales, omnem Religionem tollat.
  - 10 Frustra enim metueretur aut coleretur Ens illud quod nulla nostri cura tangeretur, nihilque boni aut mali in nos conferre vellet.
  - 11 Cultus Numini quod attinet, ^{xv.} triplici potissimum ratione adversus eum peccatur, 1° scilicet, si Deus plane non coleretur, 2° deinde si Res Creatas ut Deus colatur, 3° si non eo modo Deus colatur qua ex rationis praescripto coli debet.

¶ 16 Quamvis hic Author qualis sit unus. Religio. Pleuius dicam Utum
epus esse duplicem, primarium & secundarium.

Primarius consistit in eo ut Deum nobis reddamus propi-
tiam eum colendo.

Secundarius in eo sicut est ut Societates siue publica siue priva-
ta iustitia & concordia vinculo conglutinentur. Tollatur
enim Religio cessat reverentia Subditorum erga Reges
& summas potestates impotentiores, uti vicissim ipsi
Impresantes nullo conscientia vinculo erga Subditos ob-
stricti in eo summam salutem ponunt ut eos quam
maxime evases reddereat: cessat fides & securitas inter
privatos, saltem quoad facta quor remotis arbitris patrii

possunt: Quis jarandum est in Religione imprimis humana
Societas continetur vanum & sine effectu fut, si non est
Religio. Haec adeo vera sunt ut quidam crediderint Re-
ligionem esse inventum Politicorum cernentium Revis-
sine opinione de Deo nec constitui nec constitutam ser-
vari posse. Quamvis ergo interet generis humani
Atheismo oes vias ne invalerent procludere Quanta eos
agitat veccordia qui ad opinionem precedentia politica
conciliandam facere autumant si ad impietatem procli-
ves videantur.

- 12 Hinc ergo Deismus, Idololatria, et superstitio originem ducunt.
- 13 Deismus itaque est vitium quo quis Deum, plane non colit, ex eo quod ^{cum} provida sua cura res Mortalium regere inficietur.
- 14 Idololatria vero est vitium, quo quis Deum, plane non colit, et quo rem creatam Divinis honoribus prosequitur.
- 15 Superstitio denique cetera omnia vitia circa Numinis Cultum complectitur, quae contra rectae rationis praecipua sunt, i.e. ita ut cultus ille ad pietatem internam nihil omnino conferat, vel etiam cum ea pugnet.

Atque haec de Impiis.

xvi.

5.9.

- 16 Denique et hoc observandum superest; Scilicet Religionem esse firmissimum simul et ultimum Societatis Humanae vinculum, et quidem cum respectu Societatis Naturalis, cum etiam respectu Societatis Civilis.
- 17 Verum non indistincte Quilibet Religio illor praestabit effectus; nisi enim ^{Societas} ~~permissio~~ talis ^{Religio} ad iungam habeat de vita futura persuasione, vix ac ne vix quidem Societatis Humanae felicitatem promovere poterit, sed ex adverso eam enormiter poterit turbare.

BIBLIOTHEQUE DE GENEVE

De Off. hoīs erga seipsum

1. Haec Off. Puffend. ex principio Socialitatis deducit; ponit enim nos non nostri tantum sed & aliorum hoīum causā esse creatos adeoq; Societati humanā servire & prodesse debere; ei autem servire & prodesse non posse nisi nos ipsos conservemus; Unde concludit nos jure natura teneri ad nos conservandos. Seram jam ostendimus quod haec officia non sunt à Societate deducenda quia et extra Societatem & autētam nobis incumbunt.

2. Aliquam obligationem hāc de re communis sci. Supervacuum Puff. visum. contrarium tamen defendi potest si attendatur 1.° Sape fieri ut naturalis instinctus valide satinos non propellat v.g. plurimi dantur hoīes qui pignitū dediti ad necessarias cognitiones adipiscendas non impelluntur 2.° ut instinctus ad fucam artem nos ducat & vera soliditas removeat 3.° non raro venire ut pax turberet per inordinatum nostri amorem neglectamq; corporis aut animi culturam. Mentō itaq; Philantia ~~allovat~~ saltem fuit regenda.

5. nam inter haec aequilibrium et nonnunquam prerogativa servari debent, uti jam dictam.

Puff. 5. 1.

Caput Quintum
De officiis Hominis erga se ipsum.

Buff. 5. 1.

- § 1 Hypothesis illis officiis quae ad Deum immediate pertinent, sequitur ut ad ea perveniamus officia, quae ad Hominem ipsum spectant.
- 2 Omnia autem Hominis erga se ipsum officia ex philantia, seu ex bene ordinato sui amore, tanquam ex fonte, deduci possunt, siquidem nulla alia via hinc se offert qua Dei voluntatem, hoc respectu certius cognoscere possimus.
- 3 Quod enim naturae omnibus insitum sit sui ipsius amor, et propriae felicitatis desiderium; quod omnes homines statim ac nati sunt ita sibi commendentur ut nihil se cuique carius sit; quod ad bona atque utilia Naturae non modo singulari ducat, sed et trahat, parique vi a contrariis abtineat; haec omnia, inquam, satis superque demonstrant voluntatem Dei hanc esse, ut homo propriae conservationi, perfectioni, ac proinde verae felicitati studeat.
- 4 Verum quoniam homo nec solus, nec sibi soli natus est, et peculiarem insuper habet cum Deo relationem, ita sui ipsius Amore exercendus est, et attemperandus ne Religio aut Socialitas exinde laedantur.
- 5 Primum itaque principium et fundamentum officiorum hominis erga se ipsum hoc est, scilicet, Creandam esse philantiam statui cuiusvis convenienter, et sine laesione Religionis aut Socialitatis.
- 6 Praemissi hisce generalibus, videamus jam particulatim quibus partibus consistit officia ad quae homo erga se ipsum obligatur.
- 7 Primum et generale praecipuum quod hinc se offert, hoc est, Conservationi tuae stude; hoc enim aliorum omnium fundamentum est.
- 8 Velle autem Deum ut homo se servet exinde probatur quod vita totius humanae felicitatis fundamentum est, Deus ergo dum vult ut homini bene sit vult etiam ut vivat.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

9. Joan's Anima emineatque Dicitur corpus cum belluis commune est. lib
De Officiis hominis et de reipublica

Buff. 5.2

10. Ab's. Itac mihi videntur dicta ex additad Puffend. qui caquit hoc
47. V. ex majori opere supplevit in edit. Oltoni 1740.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

est. 44
Puff. §. 2. 3.
hoc

9 Quoniam autem Homo ^{IV.} duabus Partibus constat, Corpore scilicet et Animâ, Animas vero Nobilissimas est sui ipsius Pars, hinc nascitur aliud speciale præceptum, nimirum, Culturam animi ceteris paribus Culturâ corporis præfer.

10 Hæc autem Animi Cultura ad duo generalia Capita revocari potest, Sapientiam nempe et virtutem.

11 Illius ope assuescit Animus ad rectè de rebus omnibus iudicandum, in præsertim, quæ ad felicitatem conferre possunt. Virtus vero in eo consistit, ut Notus animi et voluntatis ad normam rectæ rationis constanter revocentur et attemperentur. #

12 Ad Rationis Culturam pertinet 1° Notitia de Deo, cultuque Divino, qualem eam superiori Capite descripsimus. Qui enim fieri potest ut Homo propriae felicitati eâ quâ par est rationes consulere, nisi cognosceret - ens illud à quo habet originem, et naturâ pendet.

13 Post hæc, Cultura animi circa hoc versari debet, ut Homo se ipsum, suamque naturam, et Conditionem in quâ hæc in terris vivit, exploret et nosse discat.

V
14 In hæc principis non paucas Conclusiones Homo elicit; hinc itaque 1° addiscat Homo se Divino Imperio Subjectum in id incumbere debere, ut voluntatem Dei cognoscat, ei que in omnibus obtemperet.

15 2° Hinc etiam colligit Homo se humanae Societatis membrum esse, non modò sibi sed et aliis natum, ac per consequens omni modo colendam esse Socialitatem.

16 3° Quoniam præ ceteris animantibus Homo præclaris facultatibus à Deo fuit donatus, hinc certò colligere debet, non coeco impetu sibi esse vivendum, sed quæ agenda sibi sunt prius rectè expendenda et disponenda.

17 4° Verum ut præclara et Nobiles sint facultates illæ quas Homo à Deo accepit, nihilominus tamen finita sunt, et Potentia animi simulque

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

53

Corporis vires certis circumscribuntur limitibus.

18 Hinc sedulo inquirendum quousque facultates nostrae progredi possint, quibus verò limitibus circumscribantur; stultum enim de quibus ac frivolanum foret appetere ea quae supra vires posita sunt. supra vires non nitendum.

VI.

19 Verum quoniam homo innumeris rebus extra se positis indiget, tum ad sui conservationem, tum etiam ut vitam commodè et ornate possit transigere, hinc et illa pars culturae animi maxime necessaria est, scilicet, ut homo iustum pretium rebus quae undique ipsum circumdant ponere dicat; ex hoc enim addiscat quantum circa singulas conitari debeat.

20 Omnia autem bona externa ad tria praecipua revocari possunt, 1° honorem namque et gloriam, 2° opes, 3° denique et voluptates.

21 Inter haec bona externa 1° loco ponenda est opinio praestantiae et excellentiae, unde honor nascitur et gloria.

22 Duplex autem distingui potest gloria; Una simplex seu Communis; Altera Nobilior seu Intensiva.

23 Simplex est Communis existimatio, seu ea viri boni opinio quae regulariter ex legis naturalis et officii nostri observatione provenit.

24 Circa hanc sequentes Regulae observandae sunt: 1° omni operâ, omnique studio comparanda est sibi haec viri boni opinio, et conservanda. 2° si verò penes nos non fuerit calumniae et falsò de nobis conceptas opiniones discutere, conscientiae rectitudo nos merito solari debet.

25 Nobilior verò et Intensiva existimatio, quae Honorem et Gloriam proprie sic dictam parit, ea est quae ex praedaro aliquo factore nascitur.

26 Illa itaque satènter duntaxat querenda, quatenus cum factis reverè, praedaris, i.e. rationi congruis, et optabilem humanae societati felicitatem adferentibus, conjuncta est.

27 Praeterea Cavendum est ne, postquam gloriam consecuti sumus, Animus arrogantia et insolenti superbia tumescat, sed potius honoribus et

Corpori enim certis numeris duntaxat

18. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. quibus non duntaxat numeris duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

19. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

38. *fortunam laudo manentem*

20. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

21. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

22. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

23. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

24. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

25. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

26. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

27. Hanc quoque de rebus in quibusdam locis
An. duntaxat numeris duntaxat ubi duntaxat
Invenimus fore appropinquare que sunt ubi
non duntaxat

gloria ita utendum est ut aliis beneficiamus.

- 28 Præterea bonis fortunæ et optimus indiget homo ad vitam conservandam et feliciter transigendam. Quocirca circa divitiis observentur hæc Regule.
- 29 1º Paranda sunt opera si deficient, et quidem modo legitimo, i. e. sine læsione aliorum.
- 30 2º Verum quoniam indigentia nostra non est infinita, hinc ad naturæ modum, necessitatem, et sobrietatem, divitiarum cupido attemperetur.
- 31 3º Partes divitiarum non alio loco habenda sunt quam pro subsidio nostre necessitatis, et materia de aliis bene merendi.
- 32 4º Ita attemperandus est divitiarum usus ut avaritiam æquæ ac prodigalitatem sedulo fugiamus.
- 33 5º Denique possidenda sunt opera tanquam in ære, et ita assuafaciendus animus ut amissis operibus non concidat.
- 34 De Voluptatibus vero sequentia observanda sunt,
  - 1º Voluptates duplicis sunt generis, nimirum vel Innocentes et Permissæ, vel Prohibitæ.
- 35 Innocentes seu licitæ voluptates illæ sunt quæ sui naturâ ad conservacionem perfectionemque hominibus potius conferunt quam nocent, quibusque frui possumus illæ aliorum hominum jure.
- 36 Prohibitæ vero voluptates dicuntur illæ quæ conservacioni hominis, ejusdemque perfectioni potius nocent quam prosunt, vel etiam quæ cum aliorum hominum damno sunt conjunctæ.
- 37 Licite, licitæ et Innocentes voluptates degustare omnino licet.
- 38 Verum tamen cavendum est maxime, ne maximo earum voluptatum usu homo enervetur, et Corporis animique vigor opprimatur; tunc enim voluptates illæ, quæ in se ipsis licitæ sunt, incipiunt esse illicitæ; ab illicitis autem sedulo abstinendum. *Les plaisirs sont permis dès lors qu'on en abuse*
- 39 Atque hæc propemodum partibus constat animi cultura et absolvitur.
- 40 Verum præter eam generalem culturam animi quæ necessaria est omnibus,

BIBLIOTHEQUE DE GENÈVE

*Summe te deus esse
Iussit & humana qua parte locatus es in re*

Pisce.

*Doctrina sed vim promittit & iustitiam
Pecunia cultus peccata roborant.*

4r. Turpe est difficile habere nugis & stultis labor inepharum.

**BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE**

Puff 5

55

Datur et alia peculiaris animi cultura, in variarum rerum, artium, et
Scientiarum notitiâ consistens, quæque non quibusvis ad eam necessaria est,
sed eatenus duntaxat si Naturalis dispositio, status, et conditio concurrant.

De Artibus itaque et Scientiis sequentia observanda sunt.

- 41 1° De utilitate artium illarum quæ necessitatibus vitæ aut commodis
interveniunt, nemo est qui dubitet.
- 42 2° Scientiarum verò litterarumque studia ad perfectendam bonam indo-
-lem innatam non parum conferunt.
- 43 3° Verum non omnes scientiæ pari dignatione habende sunt; earum quatuor
distingui possunt classes pro variâ utilitate quam humanæ societati afferunt.
- 44 Alie se necessariae sunt, alie utiles, elegantes alie et curiosæ, alie denique
vane et inutiles.
- 45 4° Illis qui circa litterarum studia versantur imprimis observandum est,
ut eas ad usum aliquem humanæ vitæ referant, non verò tempus fallendi
gratiâ, et cum neglectu aliorum officiorum, in se immergant. Longè
præstabilius est, de rebus utilibus majorem scientiam habere, quam de
inutilibus exquisitam scientiam: homo siquidem non speculandi, sed
agendi gratiâ natus est.
- 46 Hinc quoque et hanc consequentiam elicere licet, unicuique temper-
-tivi honestum et utile vitæ genus eligendum est, secundum impulum
genii, Corporis atque animæ habilitatem, et natalium conditionem.
- 47 Verum quoniam hanc animi culturam et perfectionem proprio-
-maris omnes sibi parare non possunt, hinc denique ad hanc consequendam
ab hominibus probis et sapientibus necessaria auxilia postulare debemus,
et erga illos docili nos præbere animo.

De Curâ Corporis.

- Diff. 5. 4. 1 Hactenus de Animâ, et illi quæ ad ejus culturam necessariae sunt: Nunc
ad ea quæ Cura et Cultura Corporis exigat.
- 2 Inter bona autem Corporis eminet 1° vita, 2° post hanc Corporis sanitas.
Tertiam classem occupat Membrorum integritas.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- 56
- 3 Hinc fluit hoc præceptum. Vitam Sanitati, Sanitatem Membrorum Integritati præfer.
  - 4 De obligatione ad propriam vitam conservandam manifesta res est, siquidem vita bonorum omnium principium est ac fundamentum.
  - 5 Præterea, quoniam nemo sibi ipsi vitam dedit, sed eam à benignissimâ Creatoris manu accepit, et quidem non modo sibi sed et aliis, sequitur necessario homini in propriam vitam hanc non competere potestatem ut eam pro lubitu derelinquat.
  - 6 Porro quoniam vita per sanitatem, membrorumque integritatem conservatur, hinc est quod homo ad utrumque teneatur.
  - 7 Quæcunque ergo sanitati prosunt, sequenda: quæcunque obviunt, sedulo fugienda.
  - 8 Hinc corporis vires congruentibus alimentis ac laboribus firmanda sunt et conservanda: sicut ex adverso intemperantia cibi, potusque fugienda; quo nomine vitanda, in gluvies ebrietas, Venus immodica etc.
  - 9 Hæc principia, et quæcunque ex illis promanant officia, manifesta sunt et extra omnem dubitationem posita.
  - 10 Verum super sunt nonnullæ quæstiones solutæ difficiliores, de quibus nonnulla subjungenda sunt.
  - 11 1° Itaque hic seorsum offert examinanda quæstio de Jure in propriam vitam, quæritur scilicet, An et quousque homini in propriam vitam competat potestas.
  - 12 Itaque ut rem à principio repetamus, ex iis quæ superius diximus generale hoc principium colligere licet, nimirum, omnimodam homini non competere potestatem in propriam vitam, neque eum posse pro lubitu eandem derelinquere, sed potius in eos usus vitam impendere, quibus ab ipso Deo destinata est.
  - 13 Qui hanc regulam, et officium exinde redundans, violant, dicuntur Propriam.

19. Sic nihil peccant qui eligunt probabilem vitam brevioris terminam
artem necessariam proficere, quam dum aliis in seruiant
consumuntur. Sic etiam dum pestis periculo, ex officii
necessitate, se exponunt nihil peccant.

20. Quam parum philosophici & fortiter ratiocinati sunt. Antici
& conum preceptis imbuti. Romani quibus causa qualibet
etiam levis puta tadium vita, valetudinis adversis impa-
tientiis, inco iactantia sufficiens videbatur ut fama pro-
perare liceret. Quid de conum stultitia censuerint sapien-
tiores Ethnici, & quid ipse censeat docet Virgilius in loco
elegantissimo.

Proxima deinde tenent indisti loca, qui sibi lethum
Insontes reperere manu, lucemq; perosi
Præcare animas. Quam vellent aethere in alto
Nunc et naufragium & duros perferre labores
Pata obstant, fristig. palus inamabilis unda
alligat, et novies Styx interfusa coequet.

- 14 Proprietas itaque dicitur ille, qui contra legis prohibitionem vitam sibi ultro, sive directe sive indirecte, aufert. 59
- 15 Duo igitur, uti alia, ita hinc etiam requiruntur ad hoc ut propria interentio in crimen incidat, nempe 1° voluntas, seu consilium, quod innuitur in definitione per verbum ultro, 2° in super requiritur legis prohibitio, aliam enim nullum esset peccatum.
- 16 Hinc sequitur duplicis generis exceptiones hinc occurrere posse, ubi propria interentio in crimen non incidat, si scilicet 1° voluntas seu consilium, aut 2° legis prohibitio deficiat. XIII.
- 17 Ad primam Exceptionem pertinet cades sui ipsius ab eo facta, qui mentis alienatione, seu perpetua, seu temporaria, laborabat.
- 18 Legis vero prohibitionem, quod attinet, ea cessare, prae-sumitur, 1° Quoties vel Dei gloria, vel Humanae societatis felicitas non nisi cum aliquo vitae nostrae periculo promoveri potest. 2° Quotiescunque finis à Deo intentus dum vitam hominibus concipit, amplius nequit obtineri.
- 19 Sic v.g. pro Reip. salute, merito Milites certissimum subeunt vitae periculum, vel etiam ad reprimendam calamitatem, incendio similive causam excitatam, legitime facta properare possumus. XIV.
- 20 Sed vero ex miseris et calamitatibus illis quae vitam humanam communiter concomitantur, cessare legis prohibitionem sufficiens non est praesumptio; siquidem communes vitae infelicitates non impediunt quominus vita et nobis et aliis adhucdum utilis esse possit.
- 21 Verum si agatur de ingentibus miseris quibus de quo animo tolerandi homo imparem omnino se sentiat, quae non nisi morte mutari possunt, tunc cessare legis prohibitionem verosimile est; eo etenim casu vita, nostra nec nobis nec aliis amplius utilis esse potest.
- 22 Exemplum est, si fingamus hominem calculo aliove morbo eoque laborantem ut omni ei praclusa sit sanitatis spes, sed ex adverso certissimum sit eum in acerrimis cruciatibus brevi vitam futurum. *if.*

22. Quid etiam si quis certo certius cognoscat mortem paulo
post ab hoste vel a tyranno sibi adferendam: quid si
innocens condemnatus carnificis ignominiam vitare
velit. Difficile est ex solo rationis lumine estis persu-
adere ut ad propria adiu abstinuerit, cum moraliter hic
certum sit, huiusmodi homin. brevis vita servatione sibi
inde alius utilitas esse posse.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

3. Intantum ut si quis cum se defendere posset maluerit occidi
contra jus nat. peccasse censendus sit.

4. Est enim haec non scripta sed a natura, quae non didicimus, acce-
pimus. Legimus, verum ex natura ipsa accipimus, haecimus
expressimus; ad quam non docet sed facti, non instituti sed imbuti
sumus, ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela
iurum aut hostium incedisset, omnis honesta ratio esset ex-
pediendae salutis.

Buff. 5. 5

23 Verum tria sedulo observanda sunt, 1° Nos de hac questione plane non pronuntiare, aut sine ulla hesitatione, sed eam duntaxat in medium proferre opinionem quae verosimilior nobis videtur.

24 2° huiusmodi casus in quibus licita videtur sui ipsius interemptio perarari esse, et admodum involuta, adeo ut si ex illis qui facta sua prope-
-rarunt decem v. g. numerentur, vix unus reperiat qui in Circumstantiis necessariis positus fuerit ad hoc ut sui homicidium in crimen non incidat.

25 Denique sedulo observandum, quaecunque hic in medium attulimus, de homine sibi ipsi relicto et solius rationis dictamine esse intelligenda: Etenim nullum dubium est quin Christiana Religio propiciuum in-
-quocunque casu prohibeat.

26 Ratio autem differentia haec est, quod in extremis etiam vita malis extraordinaria quoque auxilia nobis promittat Christiana Religio, de quibus extraordinarius auxiliis homini sibi ipsi relicto non adeo constat. Atque haec de Jure in propria vita.

De Violentia sui defensione.

xv.

1 Secunda quae hic se offert examinanda Questio est de Jure quod quisque habet sese adversus injuriam Aggressorem defendendi, et quousque jus illud extendi debeat.

2 Saepè itaque evenire potest ut philantia et socialiter conflictentur, dum se salus nostra ab alio homine injustè ita in periculum conjicitur, ut nobis vel pereundum sit, aut graves aliquid incommodum subeundum, vel Alter cum lesione aut etiam necesse propulsi.

3 Violentiam sui defensionem hoc casu non modò licitam esse, sed et preceptam manifestum est.

4 Etenim nostri ipsius primario habendam esse rationem ex natura satis patet; Quisquis enim sibi proximior est quam alii, Natura autem dum Unumquemque sibi commendat, et vitae conservationem injungit, media

Ruff. 5. 5-6

¶ *Contra hanc decisionem moventur Objectiones.*

Dicunt. Studium colenda Socialitatis a Deo nobis esse injunctum, Socialitatem vero cum nece alterius pugnare.

Resp. Vbi & Philantia & Socialitati satisfieri potest tunc utraq; jure natura præcepta censeri debet, sed ubi Philantia collidit cum Socialitate nec utriq; simul satisfieri potest tunc dicendum est Deum non obligare hoies ad exercitiam Socialitatis, eo quod exinde hoc sequeretur absurdum & injustum quod major ratio habita fuisset delinquentis qualis est injustus aggressor quam innocentis. Imo si injustum aggr. etiam cum ipsius nece repellere non liceret vita non foret Sociali.

Obj. jactura quam ex morte invasoris patietur genus humanum.

Resp. 1.º hęc jactura peccatum equidem aliquod acquirit sed invasori non defensori 2.º non minor foret jactura si defensori foret periculis.

Obj. quod conatus occidendi non debeat puniri morte, at injustus invasor in mero conatu subsistit.

Resp. In Societ Civili ubi pœna sunt infligenda, conatus occidendi morte non punitur quia pœnicus commisso delicto pœnas attemperare debet, sed in casu quem supponimus cum non sit in potestate invasi aliter repellere invasorem quam cum ipsius nece invasor mortem ultro incurrit, non per modum pœna sed quia ipsi mort est medium ad vitam invasi conservandam necessarium. Ad hanc speciem applicentur hæc verba fallentii. Cetera maleficia tunc persequere ubi facta sunt, hoc nisi providens ne accidat frustra judicium impletors; captâ urbe nihil fit reliqui victis.

ijuni-
t nuc
chilantia
test
perd-
ardum
lin pen
i.
epetoxe
uus
aeguit
actura
orte,
onatus
so
m
liter
os
quia
an
hae
a
a
o.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

6. Sic missis à Magistratu resistere non licet.

7. Quæritur an invasus obligatus sit ad fugam?

A. Disting. inter per fugiam & fugam. Si tutò aliqua me recipere possim nullum èadium qui ad id teneat. ad fugam nemo obligatur ob au-
ceps periculum quia tergum præbet hosti & se ipsum defendendi facultate privat. Verum quod pronunciatum inthesi novitane ad vicium in
hypothesi est rescandum, cum in tantâ animi consternatione oia accu-
rate circumspici nequeant.

8. Non est necandus qui liti baulonovs aggreditur; Viri tr qui sine aggressoris
lacione, vel leviori malo aggressori representato, periculum vitæ potest
ei jus non est ad eadem tenurè provocare.

10. In statu Nat. versantur in qui à nullo Magistrate defendi possunt, quibus
sunt Reges inter se, Privati invocati in delati, navigantes in alto
mari, Viatores in Sylva; degentes in statu anarchia ab iis nullus præest

12. Vuln. occidere vulnera cuius non dantur ad mensuram

res salvo corpore Qui res meas adpetit animum hostilem profertur &
Illimitatum nocendi ppositum; & præterea in statu naturali nulla
pres adest excepta recuperandi, attamen sine rebus vita conservari nequit.
Hinc jus occidendi.

quoque ad hunc finem obtinendum necessariae eidem jubet, jam autem ⁶⁰
inter ea media est violenta sui defensio, ubi aliam vitam adversum
injustum aggressorem conservare non possumus. x.

§. 7. 5. Verum violenta sui defensio quadam cautelae requirit, quae omnes
sub moderamine inculpatae tutelae continentur.

6. In genere, ad hoc ut moderamen inculpatae tutelae observetur, tria
haec concurrere debent; scilicet, 1° ut iniusta sit aggressio, quod si enim
iusta foret, eo ipso iniusta fieret defensio.

7. 2° ut aliam periculum tuto removere non possimus quam per lesionem
vel etiam mortem Aggredientis. Si igitur sine leione alter repelli queat,
dummodo id fiat sine damno nostro, ipsi parandum erit: Quae Regula ex
philantia et socialitatis fonte conjunctim profluit, aequabili enim hoc
temperamento utriusque satisficit.

8. 3° Denique requiritur ut defensio aggressioni attemperata sit; haec
enim illius regula est et fundamentum.

9. His generaliter ita praemissis, jam videamus particulatim quibus
Regulis constare debeat violenta sui defensio.

10. Ante omnia distinguerdum, An i qui se defendit vivat in status
Naturali, an vero in Civitate vitam agat.

11. In status Naturali dum quis sese hostem mihi proficitur, quamdiu
in status hostilitatis perseverat, nec signa poenitentiae ostendit, jus mihi
adversus ipsum indefinitum competit, et illimitatum, donec injuriam à
me propulsaerim, securum et tutum ab eo me praestiterim, damnumque
reparationem obtinuerim.

12. Ut, non modo si vitam meam directe aggrediatur, sed et si vulnerare
et cedere duntaxat, aut etiam res salva corpore eripere conetur.

13. Circa vero tempus quo sui defensio legitime suscipi potest, sequentes
observanda Regula.

§14. ~~Haec quaestio an neque sit in aetate de deo generos~~

15. Nolite ergo cum Hobbio pronuntiare. Solem suspicionem
in Statu natur. Sufficere ad bellum inferendum. Sic ille
ratiocinatur. Qui vult & potest me aggredi. ejus aggressionem
praecipue possum. In Statu. Nat. viventes & volunt
& possunt me aggredi (Volunt quia natura mali sunt. pos-
sunt quia arma parant) ergo possunt mihi occurrere
sed juxta hanc semper jus est bellum inferendi. sine causa
quis enim Princeps non armatus: qui edicere se potest &
vult me oppellere.

Disting. inter suspicionem justam & injustam
Justam vocemus cum Auth. quando certa argumentandi
ratione concludere possum me petiturum iri. Talem habere
posset Rex Hispan. si Rex Lusitania terrestria arma
pararet.

16. cautum castris v.g. vel obediabus traditis. vel copiis exau-
toratis vel

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE

14 *Ob solam invasionis suspicionem ex Communi Hominum malitiā
ortam Nemo est occupandus; sed qui invasionem metuit debet sibi
consulere, cautionibus innoxii, et juxta Regulas prudentiæ.*

15 *Verum ubi liquidò apparet Alterum circa inferendam mihi injuriam
occupari, v. g. arma parare, milites conseribere, licet conatus suos nondum
expromserit, tunc ei, velut hosti, rectè occurritur; tempus enim legitimum
suscipienda defensionis quoddam statum naturalem non est præcisè repeten-
dum ab actuali invasione, sed à certâ et indubitata ad invasionem
preparatione.*

xix

16 *Præterea in Naturali Statu, non solum intentatum periculum in
presens repellere licet, sed et hoc depulso eoque Invasorem prosequi possum
quoad ab illo in futurum mihi sufficienter cautum fuerit; aliâ enim
inutilis eret defensio.*

17 *Si verò qui prius injuriam mihi intulerat poenitentiam, ductus veniam
petat, damnique reparationem offerat, in gratiam cum ipso fide datâ
redire debeo; hoc enim postulat Socialitas et Humanitas.*

18 *Quòd si Invasus ultra modum, mox declaratum defensionem prosequatur,
depulso jam periculo sufficientem de non reddendo in posterum cautionem
damnique restitutionem ab Aggressore oblatus accipere recusat, tunc
personæ velut mutantur, et primus aggressor legitimam habet sui-
defensionem. Hæc de defensione violentâ sui ipsius in Statu Naturali.*

xx

19 *In Statu verò Civili paulò aliter res se habet, et facultas se
defenderi arctioribus limitibus circumscripta est.*

20 *Ratio Generalis ea est quòd in Civitate adest Magistratus, -
aut Princeps, qui cum potestate universorum fuerit instructus, effica-
cissime potest injunctum Aggressorem reprimere, et ab ejus violentiâ
alium tutum reddere.*

22. Dixit ad 12. ab glivitis obrei cuius ablatiorem raptorem
occidit posse in statu Nat. In statu civili aliter res se habet.
Si enim Civ. permittent ut quilibet res defendere etiam
cum intermissione raptorem vita esset latrocinium; Est h
aliamatio spes sal. ablata recuperandi. Non aliter ergo in
statu Civ. potest fur occidi quam si agatur de repretiois si ma
ximine adit spes eum recuperandi. Oti isti fur non modo
rebus suis sed & civitatis insidetur. Hinc fur nocturnus occidi
potest: diurnus non aliter quam si celo se defendat.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

27. et rectè concludere possunt quod is qui me invidiam exultantem
potestati meae conatur me subicere, de me, si subidat
pro arbitrio suo utatur, neq. perdet ac necabit pro lubitu.

28. Subest enim probabile vita periculum ac membra sicut
bonum pro his si minus et irreparabile pro cuius defensione
rectè extrema tentantur.

21 Itaque tunc temporis duntaxat violentam sui defensionem licite⁶² adhibent illi qui in Civitate vivunt, quando per circumstantias non licet ad Magistratum recurrere, ejusque auxilium ad arcedam injuriam implorare.

22 ^{XXI} Præterea violenta sui defensio in Civitate ad necem usque Aggressoris tunc demum licite progredi potest, si periculum vite imminet, aut bonis vite æquipollentibus, quodve irreparabile sit.

23 Si enim ageretur de re minoris momenti, cujusve ablatio reparari possit à Magistratu, tunc equidem injusto Aggressori resistendi licentia mihi concederetur, non tamen usque ad illius necem.

24 Et usque progredi duntaxat potest violenta sui defensio donec præsens tantummodo periculum depellatur, cautio verò de non offendendo in posterum arbitrio Magistratus relinquenda est.

25 In statu Civili tempus quoque expediendæ defensionis tam latum non est quàm in statu Naturali: tempus enim legitimum defensionis instituenda à certâ et indubitata ad invasionem præparatione non incipit, tunc enim adhuc ad Magistratum confugere licet, sed ab actuali tantum læsione.

26 Denique si Magistratus ad quem confugimus imminens periculum à nobis arceve denegat, neque nos ab hoc tutum præstare velit, tunc utique eodem modo salutem meam mihi consulere licet, ac si in libertate Naturali essem constitutus; quò referrî poterit Moïsi exemplum, qui Aegyptium Israëlitanis male habentem occidit.

27 ^{XXII} Quod de defensione vite diximus locum habet etiam ad verius eos qui libertati insidiantur; libertas enim ipsius vite, bonorumque omnium unicum præsidium est et quasi propugnaculum.

28 Idem jus quoque nobis competit ad verius eum qui nostrorum membrorum mutilationem intenderet, idque tam in Naturali statu quàm in Civili.

29.30. Puellam certe excusabit justus dolor, tyrannatoris vis & malitia
metus infamiae, incertitudo satisfactionis.

31.32. Puella igitur in statu Nat. probat in civili improbat.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

36.37. Non enim quaeritur hic de poena sed de defensione: non quaeritur
an alter peccet, sed an non ego jus in eo & strictam obli-
gationem habeam me defendendi.

29

Pudicitiam quod attinet, pari passu cum vita ambulat, ac proinde jus
idem ad utriusque defensionem competit, adeo ut etiam cum Aggressoris
caede, possit Mulier pudicitiam defendere, eas siquidem est bonum
irreparabile.

30

Idem etiam jus quoad pudicitiam defendendam in statu civili obtinet,
cum in civili statu pudicitia bonum sit praestantius quam in naturali.

31

Fama verò lesio in statu naturali si eò usque procedat ut vita ex calum-
nia miserime alicui reddatur, etiam pex eadem ledentis defendi poterit.

32

Verum in Civitate, quoniam unius^{cujus}que fama et ex estimatio ex-
arbitrio privatorum non pendet, sed ex Principis iudicio, hinc ad Principem
vel Magistratum hoc in casu semper recurrendum est.

33

In his quae huc usque diximus sequitur defensionem à vindicta longè
differre, hancque Jure Naturae omninò esse prohibitam.

34

Vindicta scilicet nihil aliud praeter Aggressoris caedem et perniciam
habet propositum, idèque etiam finito periculo exercetur.

35

Nullum autem jus in aliorum vitam aut bona Lex Naturalis nobis
concedit, nisi quatenus illud ad injuriam propulsandam necessarium est;
quamobrem etiam statim atque sui defensio eò usque procedit ut vindic-
tam sapiat, in crimen incidit. Atque haec de casibus illis in quibus ex
facto alterius doloso invasi sumus.

36

Si verò Aggressor non ex dolo sed ex errore, aggrediatur nos, licet eo
casu nullum sit in eo delictum, nihilominus tamen adversus eum licita
est defensio, etiam ad necem usque, si circumstantiae id exigant.

37

Verum huc omninò requiritur, 1° ut nullà alià vià quam per Errantis,
lesionem periculum effugere potuerimus; et 2° ut per nos non /eterit,
quominus Errans errorem exueret suum; 3° ut mitius cum eo agamus
quam cum Aggressore doloso; denique hoc duntaxat intendamus ut pra-
sens periculum à nobis propulemus. Atque haec de legitima sui defensione.

2. *Brevitas.* Status hoīs in quo legi sine periculo suo parere non potest.

4. *Nihil in ore hoīum frequentius est hac leg. Necessitas legem non habet, imò à Duff. ponitur tquam p̄cipium fundamentale totius hujus argumēti.* Verum ex infra dicendis patebit eam abiq̄. distinctione poni non posse; si enim vera esset adversus seip̄os graviter peccarent martyres qui mori quàm Deum abnegare meliuserunt: militi Stationem deserenti fuga non posset imputari: per regulam enim absolveretur.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- 1 Philantia cum Socialitate conflictari potest, vel ex facto alterius dolo,^{xxv.} vel ex mera necessitate.
- 2 Sit autem Necessitas hoc loco, Periculum vitæ, membrorum, aut etiam rerum, sine culpâ nostrâ excitatum, et nobis imminens, ex quo unica duntaxat ratione evadere possumus, si scilicet actum, Religionem, Socialitatem, aut etiam Philantiã prohibitam suscipiamus, præceptumve omittamus.
- 3 Scilicet Observandum, tres omninò dari obligationes præcipuas, quæ homines perpetuò stringunt, ac veluti premunt, obligationem nempe ergà Deum, nosmet ipsos, aut alios homines.
- 4 Sæpe etiam ex concursu harum obligationum, apparet inter eas oritur pugna, quâ fit ut omnibus eodem tempore satisfieri nequeat; Quæritur itaque Quenam ex illis obligationibus in concursu ex necessitate ortopotior esse debeat et prærogativâ gaudere.
- 5 Ut Quæstioni satisfaciamus, nonnullis distinctionibus opus est, pro variis casibus qui dari possunt. Verum antequam per varias eas species, nonnulla præmittenda sunt.
- 6 Et 1º quidem Quæstionem hanc de Jure necessitatis locum duntaxat habere in dubio, ubi scilicet Legislator in neutram partem disertè pronuntiavit, tunc igitur Conjecturis datur locus.
- 7 2º Et hoc insuper prænotandum, scilicet ut Necessitatis exceptio legitimè allegari possit, omninò insuper requiritur ut sine culpâ nostrâ, periculum immineat; alia enim si culpa periculum præcesserit, frustra quis proferre vellet exceptionem necessitatis, cum nequidem sit necessitas.
- 8 His ita præmissis, jam per singulas eundem est quæ dari possunt species.^{xxvi.} Et 1º quidem quoad Leges illas quæ Deum immediate respiciunt, sequentes observandæ sunt Regule.
- 9 1º Quoties Actionis susceptio vel omisio Dei contemptum aut abnegationem

13. *Contra. Si die Sabbathi a grege a Sabbatho abstinendum,
Louite Tyrannum, metu mortis incuso, cultum publicum
prohibere, ad cultum haud obligor.*

*Et si etiam iurejurando me adigere ad. Sceleratum
illud a me exigentem, quamvis nullam habeam inten-
tionem fidem necesse liberandi.*

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE

75

in se involvit, toties lex qua illam actionem prohibet aut precipit, excepti-
onem necessitatis non admittit.

- 10 Ratio Generalis est, quod omnium obligationum qua hominem stringunt
maximas ac potentissimas, sic ea qua Deum tangit. 13
- 11 2° Quoties vero susceptio aut omisio actionis aliam prohibita vel precepta
contemptum Dei non involvit, toties lex exceptionem necessitatis admittit.
- 12 Ratio est (cum enim tunc temporis honor Dei non periclitatur, sed in tuto
est, et securus, ex ejus benevolentia erga Genus Humanum, obligatio suspensa
presumitur; neque enim Conjicere fas est, summum Numen à nobis exposcu-
lare, ut vitam aut bona frustra et inutiliter summo periculo committamus.
- 13 Ad exempla Regulas ut applicemus, sic v.g. mortis vitanda gratia Deum
blasphemare, aut ipsum abnegare, Cultuique ejus et obsequio omnino
renunciare, nefas est: Omnes enim illi Actus in Dei contemptum et
abnegationem necessario redundant.
- 14 Si vero Precepta qua hominem ipsum concernunt cum illi preceptis
qua ad alios homines spectant, conflictentur, sequentes Observanda sunt
Regulae.
- 15 Inter Precepta alios homines concernentia, Affirmativa, qua aliquid
fieri jubent distinguenda sunt à Negativis, qua quid fieri vetant.
- 16 Affirmativa Precepta exceptionem necessitatis admittunt. sic v.g.
lex naturalis jubet ut alteri egenti et famelico impertiamur cibum,
sed si ego ipse eodem cibo indigeam, sanè eo casu non teneor panem dare
famelico: et sic de ceteris.
- 17 Ratio autem hujus ^{Regulæ} legis hæc est, quod si Deus dum precepto affirmativo
voluit ut in alios bonum conferamus voluit itidem nobisque injunxit
proprie vite conservationem: Cum autem unusquisque sibi proximus sit,
hinc prima illa Dei voluntas, qua alios nobis commendat, restringenda
videtur ex posteriori qua nostri curam nobis injungit. Ordiuata hæc
incipit à se ipso.

21. certum quo omisso perire necesse est

22. Malum quod nasceretur ex suscepta actione prohibita est conf-
=rendum cum malo quod sequeretur ex illius actionis omis-
sione: Sed non comparatio moralis est facienda i.e. non
quodrendum quale magis nocet a Lege, nam id ipsum
queritur. sed mali quantitas Physice debet estimari, seu
videendum quale gravius; nam non suspicienda esset actio
prohibita ex qua alterius mors resultaret ut captarentur
majorem felicitatem si omisio ejus actionis nos orbaret
aliqua perfectione vel felicitate.

25. 26. Minus malum est aliquos perire quam omnes.

Possit plures jam in scapham intrasse majoremque numerum
sine periculo admitti non posse. Nullum dubium quia alios
volentes ingredi expellere possunt; nam propter rationes n. 25.
sunt in possessione ac proinde jure suo privari nequeunt ad
alios in pari periculo versantes.

Quid si Dⁿⁱ scapha sit in scapha 25. an periculum sortis immunit
erit uti putant Luff. & Tiffan

- 18 Præcepta vero ^{XXVIII} Negativa alior Spectantia indistinctè Necessitatis exceptionem non admittunt, sed distinguendum est.
- 19 Quoties susceptio Actionis aliâ, prohibita medium est cavendum - depellendi periculum, nec majus aut æquale malum in se continet, quàm imminens necessitas, toties lex exceptionem necessitatis admittit.
- 20 Sed & contra Quoties Actio prohibita est medium incertum depellendi periculum, et majus aut æquale malum in se complectitur, toties lex Naturalis exceptionem necessitatis non admittit.
- 21 Dicitur autem Medium certum, illud quod cum cessatione periculi Physi-
-cam et necessariam habet conjunctionem; Incertum verò quod arbitra-
-riam duntaxat cum cessatione periculi conjunctionem habet, vel à
-libèdine ejus qui necessitatem intulit dependentem.
- 22 Præterea et hinc observandum est, quod mali quantitas Physicè, debeat
-estimari; ad Moralem enim estimationem respici nec potest, nec debet,
-cum de eo ipso sit quæstio.
- 23 Ratio autem Generalis harumcæ Regularum hæc est, quod se ex Cir-
-cumstantiis à nobis memoratis satis probabiliter liceat conjicere volun-
-tatem Dei hanc esse, ut exceptionem necessitatis approbet
- 24 Lex enim Naturalis ad utilitatem generis humani data est, ad eòque
-bonum et malum morale ex bono et malo Physico debet estimari.
- 25 Positis hisce Regulis, ^{XXIX} ad exempla nunc applicanda sunt. Si plures v.g.
-in Scapham insilierint quàm illa ferre possit, ad eò ut omnibus immineat
-vitalè periculum, nisi quidam eorum è Scaphâ ejiciantur, et sorte definitum
-fuerit quinam ejici debeant, tum si quis sorte periculum subire delecta-
-verit, queritur an hic, absque ulteriori deliberatione precipitari queat,
-ut reliqui serventur? Resp. Affirmativè.
- 26 Hoc enim est medium certum evadendi è periculo, quod Physicam et
-necessariam cum cessatione periculi conjunctionem habet, quòdque

20

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

27. Quia praecepta affirm. ceteros homines concernentia vidimus cessare
in casu necessitatis. Non alias tamen excusaretur hic deiciens
poutens se quam si ipse in extrema & absoluta esset ne-
cessitate. nam si remotius esset periculum & amicum
destituere non deberet.

28. incertam est quia forsam me occidet sublato innocente
necessariam sed pendentem a malitia ^{ut libidine} hominis. precipue & prin-
cipaliter a me exigentis ut violam Legem. Et malum periculo
aequale complectitur illa occisio.

Sed au idem pronuntiabitur in hoc exemplo. Eques robustior
me equitem persequitur, in angustiissima via occurrit quis.
an eum proterere mihi licet ut evadam.

Puto, quod haec tristes interfectio habet necessariam conjunctio-
nem cum cessatione periculi; & mediam certum est eva-
dendi e periculo.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Hein. 51

- minus mali in se, complectitur quam erat illud quod ex necessitate, ⁶⁷ premebat.
- 27 Aliud exemplum. Duobus fugientibus Hostis viribus longè superior et mortem intentans instat. Unus eorum, vel porta post se dejecto, vel porta clausa, alterum in præenti vitæ periculo devotius poterit, si alter simul servari nequeat.
- 28 At si levis Hostis mortem mihi intentans vitam mihi polliceatur, ⁶⁸ tertium innocentem egomet occidero, cum necessitatis exceptio ab homicidio crimine, et poenâ me non liberaret: medium enim quod mihi subministratur avertendi periculi, incertum est, nullam habens cum cessatione periculi necessariam conjunctionem.
- 29 Ratio autem propter quam Præcepta Negativa alior convenientia, difficilius necessitatis exceptionem admittunt quam Affirmativa, hæc est, quod Præcepta Negativa ad Humanæ Societatis felicitatem longè magis necessaria sunt quam Præcepta Affirmativa; adeoque æquum est ut illa difficilius exceptionem necessitatis admittant quam hæc.
- 30 Denique tantus est necessitatis favor, ut quamvis regulariter Homini jus non sit in sua membra, neque illa pro lubitu mutilare, aut perdere possit, licebit tamen in casu necessitatis abscindere membrum insanabili vicio corruptum, ne totum pereat corpus, inter duo namque mala minus eligendum est.

Possent et alia exempla suppeditare qua brevitas causa omitto. Circa ea quæ allatasunt regulas supra positas vos monerò. Quod si rectè ponatis calculum multi franguntur casus quæ rarissime contingunt; plures ubi oia uno temporis puncto transiguntur intra quod vix de justitiâ aut inj. actionis suscipienda vel intermittenda rationem in consiliam adhibere licet; unde hîc multa Deipotius iudicio ac misericordiâ relinquere quam ad vivum necare præstiterit. Facile enim cum valemus recta consilia ægroti damus: tu si hîc hîc aliter sentias.

[Faint, mirrored handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

**BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE**

[Faint, mirrored handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Page 1. III.

Caput Sextum.

De Officiis Hominis erga alios Homines, et primò quidem
de Custodiendâ aequalitate naturali.

- §1 Igitur Officiis erga Deum, inique, quae Hominem ipsum spectant, sequitur 3° Lex, sc. de Officiis erga alios Homines.
- 2 Fontes autem et principia ex quibus deduci debent officia hominis erga alios Homines, eisdem ex conditione, et statu in quo Genus Humanum à Deo sortitum est, regeri debent.
- 3 Igitur, haec est Humani generis conditio ut homo hic in terris non vivat solus, sed unâ cum innumeris aliis hominibus, quibus eadem est natura, eadem facultates, idemque felicitatis desiderium.
- 4 Præterea omnes Homines alii aliorum ope et auxilio ad eò indigent, ut nullus sit qui ex se, ipso et absque aliorum adjumento vitam feliciter transigere possit.
- 5 Porro, si ulterius inquiramus in originem illius conjunctionis quae inter Homines est, animadvertere licebit conjunctionem, illam ne fortuito natam esse, neque hominem conditorem habuisse, aut Architectum, sed à Deo ipso Humani Generis Authore fuisse institutam.
- 6 Scopus vero Dei dum homines condidit, eosque in terrâ collocavit, hic fuit, scilicet ut mutuis officiis societatem hanc colerent, atque ita ad felicitatem pervenirent.
- 7 Quorùm enim spectat Singulorum cordibus insculptum illud felicitatis desiderium? Quorùm pertinet quod id hanc felicitatem Aliis aliorum auxilio necessario indigeamus? Quorùm quod omnes à solitaria vitâ abhorreamus, societatem vero appetamus? Quorùm quod Homo naturali et tam arctâ conjunctione cum aliis Hominibus sit sociatus, ut velit nolit cum iis vitam transigere necessario debeat? Quorùm haec sexuum disparitas, quae omnium societatum quasi basis est et fundamentum? Quorùm denique opportunitate, habilitateque

Sup. I. III. 5. 7.

BIBLIOTHEQUE DE GENEVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

12.13.14. Ordinem infra dicendorum exponit hic Author, docens
omnia socialitatis praecepta vel ob conditionem hominis naturalem
locum habere, ac factum aliquid ac iure ortam conditionem
adventitiam praesupponere. seu alia esse absoluta alia
hypothetica
absoluta a quolibet debentur sive respectu ad certum
statum seu iustitiam humanam. e.g. neminem occide
ad hypoth non obstringitur homo nisi supponatur certus
status vel certum iustit. humanam quae iustitiae sunt
potissimum quatuor. Sermo. Dominium, sexum pretium
ordines seu leges. sub qua continetur Imperium domesticum.

Suff. c. vii

reliqua Corporis, Vocis moderatio, Vis orationis que humanae societati
maximè Conciliatrix est? quorum inquam hæc omnia, nisi ut intel-
ligamus nos ad societatem natos esse, ac proinde ad evendam fovendamque
naturalem que inter Homines datur conjunctionem, proximiores simus
omnes, et vires facultatesque hunc in finem in medium conferamus.

8 Humana itaque et Naturalis societas nihil aliud est quam
Hominum omnium in certum aliquem finem, communem, nempe
felicitem, ab ipso Deo instituta Conjectio.

9 In dicti itaque, primum hoc et generale ^{ceptum} principium, quod aliorum
omnium principium est, colligere licet, nimirum, Socialiter vivere: seu,
Fac ea omnia que Societati Humanae felicitatem promovere
possunt, eamque adjuvare: Contraria vero sedulo fuge.

10 Uno verbo, Deus Humani Generis Author voluit quæcunque ad
illius conservationem et felicitatem tendunt, sed extra societatem
Genus Humanum conservari non potesse, nec felicitas illius promoveri,
Ergo Deus vult ut Homines in societate vivant, ergo probat quæcunque
ad societatis conservationem tendunt, ergo improbat que ab illo scopo
abluunt.

11 In his que huc usque diximus manifestò sequitur, Statum natura-
lem Homini esse. Statum Pacis, non verò belli Statum; Atque hæc de
fontibus et principiis Officiorum, erga alios Homines.

12 Omnia autem Socialitati præcepta, non sunt unius generis:
Alia enim sunt Aboluta, et Generalia: alia verò Hypothetica et
Conditionalia.

13 Aboluta ea sunt que omnes Homines quæ tales et in quovis
statu viventes obligant, citrà et anti factum aut institutum
humanum.

14 Hypothetica verò seu Conditionalia ea sunt que aliquod factum,

aut institutum humanum supponunt, ac inde ortam condicionem
adventitiam. 70

15 Inter Absoluta et Generalia Præcepta alior concernentia, primum
locum occupat illud quod est de Agnoscendâ et Custodiendâ naturali
Hominum equalitate.

16 *Supp. c. vii. §. a.* Fundamentum enim et jura Societatis Humanae ex naturâ singulorū
hominum derivari debent, quæ natura cum eadem in omnibus homi-
nibus deprehendatur, hinc pro primo Socialitatis præcepto merito licet
supponere, illud quo naturalis Hominum equalitas commendatur.

17 Univerò Naturam Humanam in omnibus in universum esse
eandem patet; Una est omnibus Homines, eademque ratio, eademque
facultates, vires propemodum eadem, una eademque omnium à Deo
dependentia, unus omnium finis, idemque felicitatis desiderium, Uno
verbo una omnes continet definitio, ita ut nihil sit Uni tam simile,
tam par, quam Omnes inter nosmet ipsos sumus.

18 In illâ autem paritate, seu equalitate, communis ejusdemque
Naturæ, sequitur quoque juris Communis inter omnes, adeo ut eadem
omnibus hominibus ad colendam cum aliis vitam sociale[m] incumbat
obligatio, quæque omnes Homines equaliter stringat.

19 In eo itaque consistit quam commendamus equalitas, scilicet, ut
Homines teneantur, ceteris paribus, ea officia aliis præstare, quæ ab
aliis exoptulant, adeo ut nemo hoc respectu aliqua prærogativa
gaudeat.

20 Cavendum est itaque, ne equalitas de qua hic agitur pro
equalitate merè Physicâ, quæ in paritate virium et facultatum
consistit, accipiatur. Quam commendamus equalitas, est equalitas
Moralis, seu potius juris, quâ Unusquisque eodem jure, quod in aliis
statuerit ipsemet erga se ipsum uti tenetur.

23. cujusq[ue] demum sint conditionis. Quamvis enim Princeps
Equam Superiorum venerationem atq[ue] obedientiam à nobis
jure exigat, id tamen non prohibet quominus nobis officia
quor[um] ex æqualitate naturæ promanant, debeat e.g. ut neque
nostrum in juriâ occidat, nec ei damnum vel injuriâ, nec
contumeliâ quem afficiat ex verbo non minus hominem se
quàm hominibus præesse meminerit decet. Hanc æqua-
litatem manifestò violant Non ferociores viri humani
qui hoïes imperio suo objectos immensis laboribus
aut vitæ periculo exponunt ut avaritiâ expleant
vel voluptatibus suis indulgeant: hoc enim ipsis à mi-
seris istis servis reprobi potest: Utq[ue] non sum causis
sed æquè honore ac tu.

24. 25. 26. Precepto de Custod. natur. Æqualitate Obtemperant
humiles simul & generosi: humiles ex seriâ sortis huma-
ne consideratione, quia sibi perpendunt quod ea quid?
homo hoï præstat ab ipso non p[er]videant sed à Deo concessa
sunt. Generosi tamen h.c. rectè se distinguunt, prerogativas
suas agnoscentes ac exinde se non offerentes nec superbiētes.
eadem id. h. c. in eadem voce Precepto Vitanda enim Superbia
seu vitium illud quo quis sibi sine justa causâ plus
juri tribuit quàm aliis.
Observetis quæso huic vitio triplicem quod dicitur posse assignari.

1. velenim: quibusdam rationibus nititur, & pretextibus
non justis quidem at plausibilibus tamen à dotibus cor-
poris vel ingenii, honore, divitiis ex desumptis. hoc liceat
appellare Superbiam simpliciter.

2. Medium locum occupat ea quæ nullis plañe pretextibus
nulla fundatur causâ (Superbia Stulta voce de signetur)
quæ commiserationem potius quàm indignationem meretur.

3. At fiunt injuriæ panisq[ue] merito coerceri possunt, qui eò

21 Hoc autem Socialitatis ^{VII.} præceptum de custodienda naturali
hominum æqualitate, non modo omnibus hominibus commune est,
sed et perpetuam parit obligationem, nullamq; patitur exceptionem.

22 Ratio est, quod fundamentum ejus sit ipsa hominis natura, status,
et conditio, quæ immutabilia sunt.

23 Quomocumque igitur illa hominum æqualitas quæ facti est,
status adventitio aut factis hominum immutetur, illa tamen juris
æqualitas perpetuò manet eadem, ad eamque inter omnes homines -
cujuscumque demum sint conditionis est observanda.

24 Ex illo, de naturali hominum æqualitate, agnoscenda et custodi-
-enda, præcepto naturaliter fluit, vitandam esse superbiam, seu vitium
illud quo quis sibi sine justâ causâ, plus juris tribuit quam aliis.

25 Quod ut plenius intelligatur, observandum est, nullam aliam justam
davi ad eò nosmet æstimandi causam, præter eam, quæ ex recto facul-
-tatum nostrarum usu, et libertatis nostræ exercitio promanet.

26 Verum à superbiâ longè differt Generositas illa, quæ in rectâ sul-
-tiprii æstimacione consistit, et cum modestiâ semper conjuncta est,
quæque virum Ingenuum et Cordatum omninò decet.

perbia ascendunt ut alios contemnant et verbis exte-
-rius eò declarent, voce, vultu, visu, factis, scripturâ, picturâ &c.
quippe qui per tales actus gloriam et existimacionem cete-
-rorum laudant, cujus integritate et vigore ois animi voluptas
constat.

1) hinc patet ratio Ordinis Poulam

2) Sed, eos etiam quibus sumus in societate non videmus

3) iure perfecto i.e. ad quae praestanda ita aliis obligamus ut actio
ipsis competat ad illud exigendum

potest etiam quis laedi ratione existimationis, pudicitiae etc. in
nam si Regillatum oes species damni recurre voluisset auctor
enumeratio longissima fuisset... hic praecipue ppia ponit
quorum fit applicatio in Civitate Jurispr.

4) Quidam v.g. aufero equum Privat. usque ad alimenta debita,
fructus rerum suarum, usuras. Cogo Titium ut mutet Tertiam.
quo Casium heredem scripserat etc.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

8. i. contra legis prohibet. Nam qui iure suo utitur nemini facit inju-
riam, hinc damnum nobis sic datum vindicare non possumus.
v.g. nulla daretur actio ad. eum qui in suo fodiens venas
aqua nostra intervertit; vel qui apibus nostris subtrahit
pabulum horum suum in horum convertens; uti xi
qui alium observ. modor. iac. tut. vulnerat sumptus sine jus
curationum factos sustinere non tenetur. 3. inviti Damnum
quod quis suo culpa sentit sentire non videtur; Notandum tamen
lasi

Caput Septimum.

De non lādendis aliis, et damno si quod datum est reparando.

§. 2.

§1 Alterum Generale Præceptum, quod ex Socialitate, eum maxime de præcepto de Custodiendâ aequalitate, fuit, hoc est, Neminem lāde.

2 Est autem hoc Præceptum latissimum, quippe quod omnes Homines obligat, facillimum, ut potè nudâ actionis intermissione, plerumque constans; et denique maxime necessarium, cum citrà illud hominum vita Socialis nullo modo consistere queat.

3 Alios lādere possumus, vel in Corpore, per cædem, et vulnere; vel in bonis fortunæ, per rapinam, furtum, fraudem; in iuribus, dum ea intercipimus vel non præstamus quæ iure perfecto aliis debemus; imò etiam in mente, si nimirum Alter ad mentem corrigendam et excolendam fuerit obligatus, nec tamen id præstiterit.

4 Damnum itaque varias recipit distinctiones, ut enim 1º vel Publicum, cum alicui aufero quod iam ipius est; vel Privatum, quando scilicet intercipio lucrum quod iuste sperabat. 2º Damnum vel cum lucro lādenti conjunctum est, ut in furto; vel non est cum lucro conjunctum, ut in combustione ædium. 3º Damnum vel ab uno datur, vel à Pluribus.

§. 3. 5.

5 Hoc Præcepto itaque in tuto ab aliorum injuriis collocantur omnia bona corporis vel animi, quæ vel ab ipsâ naturâ, vel ex facto nostro possidemus.

6 In lesiones vero damnum oritur, quod definiri potest, Rei perfecto iure ad nos pertinentis ablatio aut corruptio.

§. 4.

7 In quo aliud sequitur præceptum, sc. Damnum, si quod datum est, esse reparandum: alia enim vanum esset et illusorium præceptum de non lādendis aliis, si lādenti permitteretur fructus injuriæ suæ impunes et citrà ullam restitutionem gaudere.

8 Verum ut qui ad damnum reparandum teneatur, tria concurrere necessarium est, 1º ut contrà legi prohibitionem damnum datum sit, 2º ut suâ voluntate et culpa, sive directâ sive indirectâ, id fecerit, 3º denique

ut invito nocuerit.

— §. 6.

9 In genere autem damnum reparatur, vel per ipsius rei restitutionem in eodem statu in quo erat ante damnum datum; vel si hæc fieri nequeat per præcitam rei estimationem, una cum eo omni quod interest.

— §. 9.

10 Non modò autem ad damni reparacionem tenentur qui voluntate et consilio nocendi directo damnum dederunt, sed et qui citrà directum nocendi propositum ex negligentia et indirecta quadam voluntate nocuerunt, quòd uno nomine *Culpa* dicitur.

11 Ratio generalis est, quòd ex socialitate teneamur ita circumpectè et cautè agere, ut nostra conservatio alii non sit formidolosa et intolerabilis.

12 Hæc autem culpa tribus præcipuis gradibus convetat et distinguitur, alia, siquidem, est lata, alia levis, alia denique levissima.

13 Hic ita, Damnum ex quacunque culpa vel negligentia, etiam levissima, datum reparandum est, nisi tamen 1º vel natura negotii aliud succedat, ut in pluribus contractibus; vel 2º illius qui damnum accepit potius culpa sit quam eius qui damnum dedit; 3º denique nisi magna animi perturbatio in qua legitime venabatur ille qui damnum dedit tantam non admittat circumspectionem.

— §. 10.

14 Verum qui per casum fortuitum facto tamen suo sed sine culpa et voluntate damnum alteri dedit ad reparacionem non tenetur.

15 Ubi verò plures ad damnum dandum participaverunt, ut de ratione qua ab eis exigenda est damni restitutio judicari possit, hic ea revocanda sunt principia que superius circa imputationem posuimus.

— §. 7.

16 Scilicet, ut quis teneatur ad damnum reparandum tanquam causa sociæ. Necessè est ut revera causa damni fuerit vel in totum vel pro parte.

cedenter effectus neg. in partem involuementi venit, is licet
occasione istius actus alicui peccato obstringatur, ad res-
titutionem tamen damni non tenebitur; uti sunt qui
alienis malis latantur, qui patratam damnum lau-
dant, excusant; qui aut equam fiat optant; dum fit
favent aut assentantur.

18. Laceravit folium arboris cadere filius parit, filius
non nisi in subsidium ad damnum resarciendum tene-
bitur. Secus quo ad pranam

19. Laron nihil debetur quam quod auisit; hoc si simul recipit
plus petere requirit; quod aliter se habet in pena quam
singuli debent qui peccarunt, ad eorum solvenda reliqui
non liberantur.

BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE

22. Conspirantes totum delictum sua voluntate approbant.

26. Non idem erit si per conjunctionem damnum datum erit
quia tunc singuliter tenentur de damno a se dato eorum causa
physica, de damno dato a sociis eorum causa moralis.

Aucunque

Huc arg. Author dicitur tamen quasdam factorum species
subjungere quibus Regulae antecedentes applicari queant. 74

Quaro quomodo damnum reparare teneatur homicida?

R. Solvere tenetur justas impensas in Medicos factas & Spem
alimentoꝝum iis quibus alimenta debebantur a defuncto.

Nulla vero habenda erit ratio lucri quod occisus facere potuisset
si vixisset, nisi lucrum istud moraliter certum fuerit. Quid
enim si sic interversus reditus vitalitius, quod si occisus esset
is qui delatam hered. nondum adisset.

Si quis alium mutilavit; non tantum tenetur ad impensas in
vulnus curandum factas, sed & ad alimenta suppeditanda, si
mutilatus impediri fuerit aut impediatur ne ipse de iis sibi
prosperare queat.

Qui virginem iniunctam in aere grande tenetur ipsi rependere
quanti minoris ipsi jam deflorata valet Spes nuptiarum
quod fit ducendo aut dotando. At quae ultra in meram libi-
dinem consentit habet quod sibi imputet, quamquam regula-
riter maris quam puella major culpa praesumatur.
Quod si quis matrimonii Spe virginem ad concubitum pelle-
xerit, is in statu naturali novam eam ducere tenetur quam
potius iam duxit.

Adulterum & adulteram quod spectat non tantum tenetur
indemnitate praestare maritum a baleuda prole adulterina
sed & legitimis liberis rependere si quod damnum patiuntur,
quia proles adulterina cum iis concurrat ad hereditatem.

Fur et raptor rem subtractam reddere tenetur cum incrementum
suo naturali & cum sequente damno excessante lucro
probabili.

addam

addam. quod is qui per malitiam laesit non placet Satisfecisse videtur Legi Naturali facta damni reparatione. Sed insuper necesse est ut si laesus hoc exigat eius Securitati consulat; quo facto jam laesi est dare veniam laedenti & cum ipso in gratiam redire.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

§. 8. 17

2° Vbi plures id damnum dandum conspirarunt, quidam pro parte, 75
principali et primaria habentur, alii vero pro causa accessoria seu secun-
-daria; Quandoque etiam omnes pari passu ambulant: his itaque casibus
damnum datum pro circumstantiarum diversitate diversimode imputatur,
et ab eis reparandum est.

18 1° Itaque ad damnum resarciendum obligantur illi qui principaliter illud
produxerunt, quales sunt v.g. qui imperio vel auctoritate ad factum impulerunt.

19 Quoniam vero omnes intuitu unius damni obligati sunt, idè quocumque
ordine teneantur uno solvente, omnium perimitur obligatio quantum ad
restitutionem, quod in poenis secus est.

20 Si vero à pluribus pari passu ambulantebus damnum datum sit, querit
an singuli pro damni reparatione ita teneantur in solidum, an vero pro rata
duntaxat parte.

21 Ita in hoc casu distinguendum est. Damnum à pluribus vel per conspi-
-rationem datum est vel ~~citra~~ ^{per} conspirationem.

22 Si per conspirationem plures damnum dederunt, omnes pro singulis, et pro
omnibus singuli ad reparationem obligantur, adè ut si omnes comprehen-
-dantur singuli pro rata duntaxat parte damnum resarcire teneantur.

23 Verum si latius suum à singulis consequi nequeat, tunc à reliquis
solidum exigere poterit.

24 Verum si damnum à pluribus ^{vii.} citra conspirationem datum est, hoc casu
distinguendum est, verum damnum datum sit dividuum, an individuum.

25 Individuum damnum dicitur illud ad quod multi concurrunt, ita tamen
ut ex unius operis integrum, nihilominus consecutum ^{foret} ~~est~~, et ita ut singulis
certa velut damni pars assignari nequeat: eoque casu nocentes singuli pro
singulis erunt obligati. Exemplum est in incendio à pluribus citra conspi-
-rationem excitato.

26 ~~Contra~~ si damnum datum sit dividuum, i.e. liquido discerni queat quantum
unusquisque ad damnum contulerit, tunc unusquisque duntaxat ad id
pensandum tenebitur quod ab ipso processit.

1-3. Materia de mutuo amore et beneficiis proprie ad Ethic. moralem
pertinet: sed quia jus natura, in sensu laxiori, etiam actus
virtutum debitos continet, Suffend. officiis perfectis officia
humanitatis imperfecta subijungit quae ad conservationem
generis humani non sunt absolute necessaria sed commoda
aliorum promouent.

4-5. Notemus discrimina inter off. perf. et imperf.

- 1: Perf. ponunt esse vel affirmatiua (ut aquales agnosce) vel
negatiua (neminem laede. Imp. oia affirm. sunt.
- 2: Perf. sunt ea leg. proprie de dicta imp. ex virtute.
- 3: Ad illa cogi quis potest, nemo ad ea.
- 4: Qui illa non praestat est iniustus, qui haec ^{debet} in humanus.
- 5: Illa semper sunt mutua & reciproca: haec non semper.
sic Princeps beneficia confert non expectat.

BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE

De Promiscuis Humanitatis Officiis

§. 1.

- 1 ^{Primum} Secundum Generale. et Absolutum Preceptum quorumlibet erga quoslibet, quod ex Socialitate, profluit, hoc est, scilicet, ut Quilibet alterius utilitatem quantum commode potest promoveat.
- 2 Cum enim Humana Societas sit omnium hominum in communem felicitatem conspiratio, hinc Societati in totum non satisfacit qui à lesione duntaxat alterius abstinet, sed eum demum si beneficia in medium conferat, quibus vitam tranquillam et beatam promoveat, mutuaque inter Homines foveat benevolentiam.
- 3 Atque hinc etiam patet, Preceptum hoc esse Absolutum; cum enim Sequela sit humanitatis, ad omnes homines, cujuscunque demum sint conditionis, pertinet et extenditur.
- 4 Itaque, quae Homo erga alium hominem prestare tenetur officia duplicis sunt generis: Aut enim ita comparata sunt, ut illa quae inter Homines intercedit Societas nullo modo sine eis subsistere possit, adeoque obligationem perfectam constituunt; Aut ita comparata sunt ut Societas absque eis consistere quidem, sed non satis commode possit, adeoque imperfectam duntaxat injungunt obligationem, qualia sunt regulariter omnia humanitatis officia.
- 5 Cum enim precepta humanitatis jubeant alterius utilitatem promoveri, et quidem eos sint quae si ab uno non praestentur alii facile queant supplere, inde non opus erat ut singuli homines ad ea humanitatis officia singulariter obligarentur, sed satius fuit haec pudori uniuscujusque relinquere.
- 6 Ceterum haec uti diximus ita se habent regulariter; verum aliquando contingere potest ut obligatio ad humanitatis officia praestanda ex imperfecta perfecta fiat, si modo haec concurrant circumstantiae.

9
10 *Juventus qui vitam excolere per artes
quibus sui memores alios fecere merendo.*

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

11. *Nervose d'uffend. Coura hoc officium peccare sunt censendi,
qui nullam honestam artem addiscunt, vitamque per silen-
tiam transitam animam pro tale habent ne putrescant,
numerus trum & fruges consumere nati. Et qui divitiis
soli incubere reperitis nec partem posuere suis. Item
qui porcorum instar nemi nem nisi morte sua capita
runt. Et id factum alia olivis terra poudera.*

12. *add. Me summe iniquis actionum suarum estimator
qui ideo maximas sibi gratias debere existimat. Neutiquam
officium liberi esse hominis puto (ait Terentius) cuius
nihil promereat, postulare id gratia apponi sibi*

- 7 Ut nempe ille qui humanitatis officia exoptulat abque eorum
 praestatione sit periturus, vel saltem graves aliquod damnum passurus.
 2° ut non aequè ab aliis hominibus possit ea consequi quae desiderat.
 3° ut si a quo officium exigitur non sit in pari necessitate positus.
- 8 Sic v.g. Duo Patres, diversa perituri Nationis, nullaq̄ necessitudine
 conjuncti, in desertam regionem per naufragium ejiciantur, simulque
 res uni saltem propriae ad vitam utriusque sustentandam abundè
 sufficientes, eum sane harum rerum Dominus perfectè obligabitur socio
 de abundantia succurrere. Haec de naturâ officiorum Humanitatis in
 genere.

IV

- 5.1.2. 9 Humanitatis officia vel indefinitè præstantur, vel definitè. Indefinitè,
 si sine respectu ad certum hominem exhibeantur, sed veluti in medium
 eam conferamus et quibusvis exponamus.
- 10 Sic v.g. indefinitè aliorum commoda et utilitates promouent qui in
 animæ et corporis facultatibus excolendis omnem adhibent operam,
 eoque ad promovenda aliorum commoda, sunt habiliores.
- 11 Hinc patet in legem naturæ peccare eos qui nullum vitæ genus
 amplectuntur, et eos qui post acceptas a Majoribus divitias impune
 a se ignavia librari posse autumant, quod aliorum industriam ipsi sit
 partum unde commodè vivant.
- 12 Definitè verò aliorum utilitati inservimus, dum certis hominibus
 aliquid indulgemus, quod utilitatem quampiam ipsi adferre queat.
- 13 Id autem duplici modo fieri potest; vel enim aliorum promovemus
 commoda abque sumtu et gravamine nostro; vel etiam cum sumptu,
 gravamine, et impensio.
- 5.4. 14 Si prius, officia illa innoxia utilitati appellantur. Undè qui ea
 denegat ceteris pro insigniter malo et inhumano habetur. Exempla sunt,
 Uranti comiter monstrare viam, alteri de suo lumine lumen accendere,
 etc.

[Faint, mostly illegible handwriting in a historical script, likely Latin or French.]

17. dignitate. Alexandro Corinthii jus civit. dono bant, videbat. Ne
hauder beneficium: tunc Legati. Atque id nemini dedimus
praeterquam Herculi tibi:

4. *Qui dat quod cito dat: nec beneficium reputabitur aures
in oculum projectis* (Le plus fort ou le plus pénible est de
donner: que *qui a jouté un sourire*)

18. *Facit animus quae fertiles agros in utero decet qui
plus reddunt quam acceperunt* (Qui a quères au monde
un plus bel succès que celui de la reconnaissance)

20. *Constitutam datur actio in foro, nequidem ob atrocem
quamvis illa ingratitude actionem ex delicto ortam aggravat.*

[Faint, mostly illegible handwriting in a historical script, likely Latin or French.]

Hein. h. 1. 222. 15
- 5. 5.

verum sublimior humanitatis gradus est, si quis ex benevolentia singulari gratis quid in alterum conferat quod sumtu aut opera laboriosa constat, quod insignis quaedam utilitas afferatur eidem: quod uno nomine Beneficium dicitur.

- VI.
- 16° Circa beneficiorum collationem, plurimae veniunt observandae cautiones. Et 1° quidem videndum ne obrit benignitas, vel in ipsis quibus videtur benignè fieri, ut si mendico robusto et valido erogemus eleemosynam; vel ceteris, ut si pecuniam creditori solvendam pauperi demus.
- 17° 2° Cavendum ne benignitas excedat facultates nostras. 3° ut pro dignitate et conditione cuique tribuatur, servatis quoque conjunctionis gradibus. 4° videndum etiam quid cuique maxime necessarium sit: Denique modus dandi multum, gratiae beneficio addit, scilicet hilari fronte et benignè demus.
- 18° Ut verò homines ad haec humanitatis officia exercenda eò magis excitentur, in accipientibus requiritur animus gratus, h. e. sibi gratum fuisse, seques ad paria reponenda, quantum fieri poterit, paratum esse.
- 19° Merito itaque Ingrati animi vitium detestabile omnibus cordatis viris habetur. (Nixens maledicta oia si ingratum dixeris)
- 20° Est autem hoc vitium duplex. Simplex alterum, quod denegat saltem officia Humanitatis; Alterum atrox et pregnans, quod non tantum pro accepto beneficio nihil rependit, sed in super ledit benefactorem.

Atque Haec de Officiis Humanitatis.

t. He
dimu o
reus
est de
qui
moude
em
gravat.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

1. absol. oēs hoies in quovis statu viventes obligans.

2. Paetis seu conventionibus seu contractibus non juxta
simplicitatem juris nat. haec voces sunt synonymae.

4. imp. Sap. dum v.g. Paetes paetis mutuo sibi amicitiam
promittunt, quamvis Natura satis eos invitet ut benignè
secum invicem agant.

extincta per bellum.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Non opus haec veritas probatione
5. qui lebet. Ne illi quidem, ait Cicero, qui maleficio & scelera pas-
cuntur, possunt sine illa particula justitia vivere.
Si autem non velit de deipi à paescente, ceteris paescentis
opitulari debemus.

6. gratuum quia alter nullam obligationem in se suscipit e.g.
donatio promissio.
paetum sponsalia, permutatio, transactio: his tacita semper
ineit conditio unum praestitutum quod promisit si alter
ex sua parte pacto satisfacturus sit.

7. 40. Promissionum duplicem gradum assignat Author cum
Puff. quandoq. enim obligari volumus, sed volumus ut
alteri jus sit ad quod promissum est exigendi; sic imperfecta
haberetur hujusmodi. Loquitur. Ego senio destinavi hoc vel illud tibi

Caput Nonum

De Officio Paciscentium in genere.

Puff

§. 1.

§1 Alterum denique officium hominis erga alios homines quod ex humanitati et socialitatis statu descendit, quodque abolutum est et generale, sic se habet, Fidem datam in Conventionibus et Pactis religiose serva.

2 Hoc loco igitur de Pactis, eorumque natura agendum erit, cum de Paciscentium officio.

3 Pactum est duorum vel plurimum in idem placitum de dando aliquo vel faciendo consensus.

§. 2.

4 Pacta vero necessaria erant, tum ut novae obligationes constituerentur super iis rebus quae uniuscujusque arbitrio natura erant relictae; tum ut obligationes imperfectae et laxiores nonnunquam magis adstringerentur; tum ut obligationes semel constitutae tollerentur; tum denique ut quocummodo extinctae obligationes de novo suscitarentur, quemadmodum videre est in Pacis Compositionibus.

§. 3. 4.

5 Ut horum effectus Pacta et Conventiones possint producere, Lex naturalis praecipit ut Quilibet fidem datam religiose servet; tum etiam ut ceteros paciscentes non laedant, sed potius in facto conciliando humanitatem iis exhibeant.

§. 5.

6 Diversimode Pactum distinguitur. Praecipua divisio est, quod Pactum sit vel unilaterale, cum unus duntaxat in gratiam alterius se se obligat, quod pactum gratuitum vocatur; vel Bilaterale, cum se uterque obligatur: et hoc pactum proprie dicitur.

§. 6. 7. 16.
iug. Hein.

Promissionis autem virtus omnis et efficacia ex mente et intentione Promittentis repetenda est; Quamobrem observandum accurate qua ratione mentem suam explicaverit promissor, dum se quidpiam

iam
igni

pas.

curis?

ait e.g.

imper
alter

um

ut

perfecta

drbi

i

tibi prestare orrogo ut mihi credas huc or etiam referentur
souverationes amicorum, virorumq. potentiam com-
mendationem vel suffragium spondentiam.
aliquando etiam non solum obligari volumus sed
or altero jus datus id quod promissum exigendi, quod
promissio perfecta dicitur or ut si acceptatio adit,
sive expressa sive tacita: aliter non advenit pactum
sive consensus mutus.

Verum liceat observare circa promissiones imperfectas.

1. eas non esse pacta, sed dicta, ad servationes —

2. Non esse contradictorium velle promittere acolle
jura ad exigendum dare —

3. si potentium promissiones sunt imperfectae ratione
ex actionis, non illico quoad obligationem pro imper-
fectis habenda sunt.

13 *facta* sic mutus consensus, mutatio seu convocatio
capitis pro dissenso habetur. Vbi Praeses Judicibus dixit
qui hoc sentitis in hanc, qui alia oia in illam partem
discedite; discessio in hanc vel illam partem consensus
tacitum operatur.

præstatum promittit.

- 8 Hinc duplex distingui potest promissio, Perfecta scilicet et Imperfecta.
- 9 Imperfecta promissio est declaratio voluntatis, quod alteri velim gratuitò aliquid præstare, ita tamen, ut ipsi non liceat debitum per vim à me exigere, sed inde jus imperfectum duntaxat habeat; Hinc refertur possunt virorum Potenciorum, pollicitationes.
- 10 Perfecta verò promissio ea est quæ alteri aliquid me præstitum ita promitto, ut inde jus perfectum nascatur rem illam tanquam debitam vi à me exigendi.

IV.

§. 8.

- 11 Pactorum autem essentia in consensu Tacitentium consistit, Nullo enim alià ex causâ ex Pactis obligamur, nisi quod in id ultèrò consensimus, quod si noluissemus à nobis repudiari poterat.
- 12 Verum ut Consensus veram pariat obligationem, requiritur 1º ut eà quæ par est ratione sit declaratus; aliàs enim de eo inter Homines constare non potest.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

§. 9.

- 13 Declaratur autem Consensus per signa. Signa verò quibus utuntur Homines ad declarandum consensum, vel enunciendo consensui vulgò recepta sunt, et hinc Consensus Expressus oritur, quemadmodum sunt regulariter verba et scripta: vel signa illa talia sunt quæ voluntati declaranda directò et vulgò non adhibentur, unde Consensus Tacitus nascitur, quemadmodum sunt alia facta.
- 14 In illâ Consensûs divisione in Expressum et Tacitum, Nova nascitur Pactorum distinctio in Expressa et Tacita.
- 15 Pactum Expressum erit illud in quo Tacitentes ad suam voluntatem declarandam in signis utuntur quæ regulariter et vulgò adhibent Homines ad voluntatem suam aliis manifestandam.
- 16 Pactum verò Tacitum illud est in quo Tacitentes non per ejusmodi signa voluntatem suam declarant, quæ regulariter in Hominum Commercio adhiberi solent; sed aliis factis vel non factis, in quibus tamen

18. v.g. Qui debitori Chirographum reddit tacite censetur ipsi
debitum remisisse; at si ego ad Debitorem meum Chirogra-
phum suum mitterem ut defectum aliquem supplerem
frustra hic diceret sibi remissum esse Chirographum
Qui Debitori pignus reddit jus pignoris ipsi remisisse
censetur; at si Debitori meo pignus commodarem ut
die nuptiali eo utatur, contendere non posset sibi remis-
sum esse jus pignoris: Obstant enim circumstantiæ.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE

22. Summe ebrii. Acta dicit Summe ebrii. Duplex enim est
Ebrietas Medica aut Summa. Medica quæ uocatam rationem
offuscatur quam potius ad hilaritatem provocat non impedit
quominus contrahatur obligatio: impedit Summa, tum
quia intellectus non adest, tum quod hujusmodi ebrietas
in sensus incurrit adeoque in dolo est qui cum tali homine
contraxit. Quod si tamen ebrius discussa crapula pro-
missum suum ad memoriam revocarit illudque ratum
habuerit, utique obligabitur; at non ex eo quod ebrius verum
quod Sobrius gessit.

Siquid Flandrorum Lex ut circa fontem intabernis Vinariis celebra-
tos, ut Sil. ab eis recedere liceat ante meridiem diei insequentis.

pro natura negotii consensus eorum naturali ratione deduci potest.

17 Pacti Taciti exemplum hoc est. Si quis Peregrinus v.g. ad Civitatem aliquam accedat, ille, et si nunquam, expresse fidem dederit, tacite tamen et ex ipso accessionis actu fidem dedisse censetur, quod velit hujus Civitatis legibus sese attemperare.

18 Verum quod hic sedulo observandum hoc est, nimirum ut Consensus ille tacitus legitime presumi possit, necesse omnino est ut presens rerum conditio ita comparata sit, ut omnes Circumstantiae ad consensum hunc eliciendum veluti conspirant, nec in diversum possint deduci.

19 Ut Consensus in Pactis obligationem pariat necessarium est ut Paciscens facultatem consentiendi Physicam et Moralem habeat, servumque et liberum interveniat harum facultatum exercitium.

§. 10. 20 Facultatem consentiendi Physicam habere dicitur ille, qui rationis usus praeditus est, qui quoque quid velit ac sentiat manifestare potest.

21 Rationis usus hic necessarius est, ut Paciscens noscere possit an et quatenus negotium de quo agitur sibi conveniat.

22 Hinc omnes illi qui facultate consentiendi Physicam destituuntur consentire nequeunt, aut pacto sese obligare. Hinc arcentur Infantes, Amentes, Furiosi, et Summe Ebrii.

§. 11. 23 Ceterum quo usque duret in pueris imbecillitas, illos rationis quae consensum, ac proinde obligationem, impedit, quaeque aetas sit idonea pactis ineundis, merito Jure naturali definiri nequit; in quibusdam namque tardius, in quibusdam citius maturescit ingenium: verum hoc legibus Civilibus definitum est.

24 Facultas vero paciscendi Moraliter estimatur ex permissione legis; deficit itaque hoc requisitum in illis omnibus quibus Leges vel Divina vel humana facultatem paciscendi adimunt.

25. *ll. lro. non indistincte subditis auferunt facultatem
pauiscendi, sed potius tripli modo circa Contr. Subdi-
torum versantur, dum vel 1. eos prohibent v.g. partici-
nem de crimine committendo vel 2. facultatem p. d. ni-
tendi concedunt, ut in don. i. v. xvi. vel 3. actibus autho-
ritate sua non adstant v.g. fidei iuribus mulierum
Primo casu sublata est facultas pauiscendi adeo q. nec
obligatio oritur nec pactum ultro seruari potest. Secundo
obligatio quidem deest, pactum tamen ultro seruari
potest. Tertio oblig. naturalis ad ser. pactum existit.
27. 1. verba hon. Vous pouvez disposer de moi & de tout ce qui
m'appartient. tout ce que j'ai est à votre service.*

28. absq. doli si enim aliquantulum doli interueniat ex parte
alterius jam de negotio dijudicandum ex regulis circa
dolum infra positis

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

30. ob oculos quasq. legitimo tempore alteri contrahenti
manifestavit.

32. Sic non audires dicens, carius emi equum tuum, ignorabam
dotes quae formosum equum constituunt.

25 Cum autem Socialitas exigat ut Homo viribus et facultatibus
suis naturalibus in Societate Humana detrimentum non utatur,
hinc facultas Physica paciscendi ex permissione legis aut prohibitione
necessario circumscribitur.

26 Denique harum Facultatum consentiendi serium ac liberum
debet esse exercitium, ut Consensus vim obligandi habeat: Proxima
enim Ratio quare pacta vim obligandi habeant, hæc est quod serium
ac liberè ita iniverimus.

27 Deficit hoc Requisitum, 1° in illis qui vel per jocum, vel per verba
honoris aliquid promittunt, 2° in errantibus, 3° in dolo deceptis, -
4° in iis qui per vim aut metum paciscuntur et promittunt.

VIII.

§. 13. 28 Error in Pactis intervenire dicitur, quando vel rei statum igno-
ramus, vel aliter se habere putamus, absque tamen alterius dolo
vel fallacia.

29 Circa errorem hæc in primis observandum est, Nō loqui de errore
efficaci aut essentiali, qui se verratur circa cognitionem necessariam,
et essentialem in negotio de quo agitur.

30 Essentialia autem pacti non modo ea dicuntur quæ essentialiam
Physicam rei de qua pactum initum constituunt, sed etiam qualitates
illæ quas Paciscens in paciscendo præcipue ob oculos habuit.

31 Hic ita, Prima circa errorem in Pactis intervenientem Regula, hæc
est, Error in dubio semper nocere debet Erranti.

32 Ratio hæc est, quod qui paciscitur negotium circa quod contrahit
sufficiens nocere præsumatur, teneaturque animi sui servare
alteri manifestare.

33 II^a Regula. Verum si Circumstantia illa circa quam erratum est,
expressè pacto per modum conditionis fuerit adjecta, adeo ut citrà
hujus circumstantiæ in initum promissurus non fuisset, Pacti nulla
erit vis.

37. Curo à te domum: postea conperio in illam Titium
Usufructu aut habitandi jure gaudere: & nulla
aliud enet si Servitus reali q. g. alius non tollendi mem-
retur, tunc enim non infirmatur & l. sed venditor
tenerebit ad id q. int. quia hic error est duntaxat accidit.

38. Auto me curare à te Scyphum aureum qui Aeneas est
Credens me sponsalia contrahere cum Sempronio Pa-
ciscor cum Titio.

39. Quid enim magis intellectum obnubilat quam praestigia quae
pseudolum animo obficiuntur.

34 Ratio hæc est, quod si Res vel circumstantia, circa quam erratum est, ex legitimâ intentione Contrahentium, necessaria sit, et essentialis, ac proinde error circa eam commissus sit efficax et impediât consensum. 83

35 Sic v.g. Patris peregrini venienti, saluus offertur nuntius, equos in ipsius domo peritisse, ille ad equorum Mangonem accedit, et equos ab eo emit sub expressâ conditione, si revera equos domi reliquerat perissent, quâ deficiente nullus erit huius pacti effectus.

36 3° Quod si conditionis circa quam erratum est et cuius intuitu pactum inibatur ea sit natura, ut necessariam habeat cum ipso negotio conjunctionem, adeo ut omnino à Contrahentibus intelligi debuerit, etiam si deficiat conditio eo ipso corrumpitur pactum, etiam si de conditionis defectu nihil fuerit dictum. Ratio est, quod hæc conditio est ipsâ negotii natura, Facientibus sufficienter cognita intelligatur.

37 Sic v.g. Titius Semproniam virginem, se se proficetur ducturum, se se promittit. postea Semproniam cum alio viro jam concubuisse comperit, eo ipso corrumpitur promissio, quamvis de eo casu à Contrahentibus nihil fuerit dictum.

38 4^a Ubi vero error contigerit circa rem ipsam de qua contrahitur Pactum omnino vitatur. Hæc de Erroribus.

39 Dolus quoque in Contractibus interveniens omnino impedit ne liberum sit facultatis consentiendi exercitium, adeoque sit obligatio.

40 Dolus in genere est omnis Calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum, directe aut indirecte adhibita.

41 Dolus autem vel ab eo cum quo pactimur provenit, vel à tertio.

42. Proxena sciens Titian non esse solvendo, mihi cum
laudans dolose suadet ut mutua ipsi pecuniam dem;
Contractus cum Titio valet, verum Proxena adintesse
tenebitur.

43. ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²² ¹³²³ ¹³²⁴ ¹³²⁵ ¹³²⁶ ¹³²⁷ ¹³²⁸ ¹³²⁹ ¹³³⁰ ¹³³¹ ¹³³² ¹³³³ ¹³³⁴ ¹³³⁵ ¹³³⁶ ¹³³⁷ ¹³³⁸ ¹³³⁹ ¹³⁴⁰ ¹³⁴¹ ¹³⁴² ¹³⁴³ ¹³⁴⁴ ¹³⁴⁵ ¹³⁴⁶ ¹³⁴⁷ ¹³⁴⁸ ¹³⁴⁹ ¹³⁵⁰ ¹³⁵¹ ¹³⁵² ¹³⁵³ ¹³⁵⁴ ¹³⁵⁵ ¹³⁵⁶ ¹³⁵⁷ ¹³⁵⁸ ¹³⁵⁹ ¹³⁶⁰ ¹³⁶¹ ¹³⁶² ¹³⁶³ ¹³⁶⁴ ¹³⁶⁵ ¹³⁶⁶ ¹³⁶⁷ ¹³⁶⁸ ¹³⁶⁹ ^{1370</}

42 1^a Si ex dolo tertii non colludentis cum eo cum quo contractimus, 84
decepti sumus, pactum nihilominus erit firmum; Tertius vero dolum,
adhibens ad interesse, tenebitur.

43 11^a. Qui dolo suo causam dedit ut ipsi quid promitterem, cum eo
paciscerem, ei ex tali pacto haud quaquam obligor, sed pactum erit
nullum.

44 Absurdum enim esset, si quis ex suo delicto aliquem sibi posset
obligare, aut meliorem suam conditionem facere.

45 111^a. Si dolo equidem contractui causam non dederit, in ipso
tamen negotio, puta circa Objectum contractus ejusve qualitates,
intervenit, utique negotium erit nullum. Hæc de dolo.

XII.
46 Denique verus consensus non est in metuentibus; metus enim
obstat libertati in adhibendo consensu necessaria.

5-14-15. 47 Metus dupliciter accipitur, vel enim iuratur pro suspitione
probabili fore ut ab altero cum quo contracturi sumus decipiamur.

48 Circa hanc metus speciem sequentes observanda sunt Regula.
Regula 1^a. Qui promissis aut pactis confidit illius qui fidei data
religionem parvi pendit, ille imprudenter quidem agit; eam tamen
duntaxat ob causam pactum non est irritum, sed omnino subsistit.

49 Ratio est, quod ex eo ipso quod paciscor cum altero cujus animum
novi tacite renuntiare videor illi exceptionibus que ex ejusdem
moribus peti deb poterant.

50 11^a Quod si ejusmodi metum suscipiam post pactum initum, et ex
indiciis sufficientibus, ac de novo emergentibus, non prius ad præstati-
onem promissi adigi potero quam idoneè mihi cautum sit adven-
turus hanc quam metuo deceptionem.

XIII.
51 Altera Metus species consistit in vehementi animi terrore qui ex
intentato aliquo malo, vel eminenti periculo, nisi promissum aut

55. v.g. Si Princeps jubet Subditos ut, propter publ. utilitatem
quid emant or. — Si Magistratus conjuges discordes ad tran-
sactionem cogit.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

57. Vulgo M. Scodibus terror Danicus non a obligatione liberat
sed simplicitate juris nat. quemvis in hunc in cultum sufficere
potest ut pactum sit nullum.

pactum inire velimus, oritur. Circa illum metum, sequentes - 85

Regulae sunt observandae

52 1^a Promissa aut Pacta, ab illo ipso cui promittimus, per injustam vim extorta, vel cum quo paciscimur, nulla sunt.

53 Ratio autem, hujus Regulae haec est, quod scilicet qui mihi metum incutit eo ipso incapax est qui jus aliquod sibi acquirere possit; citra jus autem, nulla obligatio intelligi potest.

54 Praeterea in omnibus Conventionibus et Pactis, ut potè actibus -
mere libertatis, libertas omnino necessaria est, cujus tamen usus per vim et metum omnino impeditur. ^{xiv}

55 2ª Promissa verò et Pacta, propter metum justum, v.g. Imperii aut poenae, facta, valida sunt.

56 Ratio haec est, quod sc. in cogente, nullum adest vitium, quod impediatur quominus vel sibi vel alteri aliquid possit stipulari, imò sibi imputet ille, qui metu se cogi voluit ad illud suscipiendum, quod ultrò et ex officio suscipere debebat.

57 Vulgò requiritur ut metus talis sit qui cadat in constantem virum; verum satis est si dicamus, et haec sit 3ª Regula, Quamlibet vim, seu Coactionem, directam et indirectam, et quemlibet metum, quo ad promittendum vel paciscendum contra naturalem libertatem cogimur, pactum vel promissum, efficere nullum.

58 Sufficit enim ut hic adire injuria, ad hoc ut injuriam Author jus nullum sibi acquirere possit. ^{xv}

59 4ª Regula. Pacta verò quae ineuntur propter metum à tertio incurrentem, non instigante aut colludente eo quo cum paciscimur, -
valida sunt.

60 Ratio est, quia in eo quocumque paciscor nullum est vitium quod obligationem impedire possit.

65. Fiat etiam Titium inminente a Latronibus periculo proedum
conduxisse: an istis comitibus mercedem flagrantibus reperere
possit semet Latronum promissis?

Verum alia species opponi potest. Video Titium in manibus Latronum,
misericordiae ductus accedo ipsiq. certam summam promitto si
ipsum emittant. antea ov. Quidam tenuerunt putant quia
Consensus obligatorius non defuit. Lubenter accessi, lubenter
promissi. Rectius tamen questio mihi videtur neganda.

1° quia metum injustum timentis ex delicto suo jus acqui-
rere non potuit. 2° quia moralis in me aderat obligatio et
veluti coactio ad alterum ~~ibi~~ injusta liberandum, ac proinde
promissio desuper facta fuit veluti dolus bonus quo inhuc
finem usus sum.

66. fieri tamen potest ut occasione ejus promissionis, ob interve-
nientem lesionem actio ad interim nascatur: si scilicet tem-
pore pacti jam aderat impossibilitas ^{quam} non ignorabat
promittens.

66. dederunt post pactum.

67. illicita quae legibus, justitia, et humanitati refragant, quaeq.
decorum, pietatem ac veritatem laedit.

68. Manifestum enim contradictorium est Jus Nat. adistere pactis etiam
juri naturae contrariis; itemq. prohibere illud ita pacisci et tamen
prospicere ut pacto satisfiat, pactum deniq. esse nullum &
effectum sortiri. Merito itaq. sine perfidia labe disceditur ab
hujusmodi pacto quod sine summo scelere impleri non potest.

69.

nulla hac occasione actio moveri potest inter contrahentes.

70. nisi mandante Dno. qui tamen se operari daturum promittit ut
alio det vel faciat obligatum ad eum diligentiam adhibendam

in eo ad id q. est. si in se receperit rem ab alio confectam in.

at ei cui quis rem factumve tertii promittit, jus non est rem
illam factumve a tertio exigendi. Dicimus etiam nemini
licere promittere nisi propria, factave propria in quibusjam alteri
jus quorsum est.

61 Si quis v.g. in latronum manus inciderit, et pecuniam à tertio mutuo acceperit, quã a latronibus se se redimeret, utique pecunia accepta restituenda erit. Hæc de metu.

62 In illis quæ huc usque diximus sequitur eos duntaxat posse pacisci, qui gaudent facultate consentiendi Physicã et Morali, ac liberum harum facultatum exercitium adhibent.

63 Superest ut nunc, videamus, ^{XVI} Quenam esse possit Pactorum materia, sive Objectum.

§. 17. 64 In genere autem, de illis tantum pacisci possumus quæ possibilis sunt et licita.

65 Fluit ex dictis quod Nemo per promissionem pactumve ad impossibilia se obligare possit; qui enim talia promittit, simulque qui eadem accepit, signa edit mentis non sane.

66 Exceptio tantum hujus Regula est in illis qui per dolum vel Culpam impossibilitati originem dederunt.

§. 18. 67 Præterea ex eo quoque sequitur, pacta de re illicita, vel turpi, vel legibus prohibita non valere.

ibiq. Barbier. Op. maj. III. c. 7. §. 6. n. 2. Hein. §. 297.

68 Quodvis enim promissio, pactum quodlibet vim omnem accipit ex Taciteo consentium potestate; hæc autem Taciteo consentium potestas ex legis permissione estimari, ejusdemque prohibitionis circumscribi debet.

69 Sive igitur Pactum de re illicita saltem initum sit; sive turpe factum jam sit præstitum, merces vero nondum soluta; sive denique et turpe factum commissum fuerit, et soluta merces, Nulla est his omnibus in Casibus Conventio.

§. 19. 70 Denique ex dictis quoque sequitur, Neminem valide promittere posse res aut actiones alienas, nisi tamen jus aliquod in eas nobis competat. Hæc de materia Pactorum.

§. 20. 71 In libertate naturali Taciteo sumus, vel pure et simpliciter, vel cum aliqua adjectione conditionis aut temporis.

72. Condicio igitur est vel Resolutiva vel Suspensiva

Resolutiva achem purum or perf. resolvit. v.g. Vendo tibi hanc domum pro 100 aureis quos nisi intra mensem prox. Solveris reserit inempta

Suspensiva achem perfectionem suspendit. Dabo tibi 100 si solueris eas vel non eas.

73. purum si cond. imposs. negativè sit concepta. Dabo tibi 100 si Lunam non caes.

destruit do tibi 100 quæ reddes mihi si mare non ebibas

criari non patitur. si affirm. sit concepta: dabo tibi 100 si Lunam caes vel hoièm occidas.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

79. lat cond. huius cui divinare nefas

neque obligatio vel potius exactio incipiat: dabo tibi 100

Calprox vel cum morieris

ad quem usq. daret obligatio: v.g. dabo tibi 100 quot annis per quinquennium.

72 Conditio est adjectio quæ pacti vel promissi efficaciam in aliquem eventum incertum confertur, eo animo ut ejus existentia vel non-existentia negotium perfectum resolvat, vel imperfectum perficiat, vel etiam aliquid ei immutet.

73 Solent distingui Conditiones in Possibiles, et Impossibiles: verum Impossibilis Conditio revera conditio non est, neque enim suspendit aut resolvit negotium, sed vel actum purum relinquit, vel eum destruit, vel etiam eum oriri non patitur.

74 Possibiles vero Conditiones vel Casuales sunt, seu Fortuitæ; vel Potestativæ, seu Arbitrariæ; vel denique Mixtæ.

75 Potestativa Conditio ea est cujus eventus et existentia dependet ab ejus arbitrio et viribus cui sub eâ condicione quid promissum est.

76 Casualis, seu Fortuita, ea est quæ ex arbitrio alicujus Tertii nobis non subjecti, vel ex mere casu et fortuna dependet. V.g. Dabo tibi 10 si Cæsar uxorem ducat Mæviam, vel si intra triduum non pluat.

77 Mixta denique Conditio ea est quæ partim ab arbitrio ejus in quem confertur, partim à casu dependet, v.g. Dabo tibi 10 si sempromiâ uxorem duxeris, si Consul factus eris.

78 Interdum etiam Tempus aliquod definitum Pactis vel Promissis adjicitur.

79 Tempus, ratione Conditionis Humanae, in Certum distinguitur et Incertum: ac adjicitur Pactis, vel ut terminus à quo, vel ut terminus ad quem; ex quâ diversitate, diversitas quoque obligationis quod originem, vel durationem intelligi debet.

80 Si vero tempus aliquod incertum Pactis vel Promissis — adjiciatur, tum hæc adjectio vim habet Conditionis.

81 Et hoc in præter addendum, nimirum, si in Promissionibus aut Pactis fiat mentio alicujus loci, v.g. Romæ dabo tibi centum, intelligitur tantum temporis tractum ad promissum vel pactum

84 nostra voluntate vel generali, eme mihi aliquas ddes.
vel specialiori cui mihi has ddes.

sed antertius Sine mea voluntate absq. ullo mandato
potest mihi acquirere ab alio; mihi stipulari.? Regunt
Iti non. At ex simplicitate Jur. Nat. nulla est Vari
cus valere non debeat talis stipulatio, quam ratam
habere possunt.

BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE

[Faint, mostly illegible handwriting from the reverse side of the page is visible through the paper.]

adimplendum indulgeri, quoad commodè perueniri possit in locum ⁸⁹
ubi promissio præstanda est.

— §. 21. 83

Denique, et ad modum promittendi aut paciscendi pertinet, quod
non modò per nosmet ipsos paciscimur, sed et aliorum hominum
interventu, qui Iuri-Consultorum stylo Procuratores vel Mandatarii
appellantur; quòd ratio Societatis et Communis utilitatis introduxit.

84

Quoties itaque alius nostrâ voluntate est interventus, eamque
indiciis habilibus explicat, ille potest nos obligare, et vicissim aliquòd
jus nobis acquirere, dummodò tamen fines Mandati non exarserit,
et bonâ fide in super egerit. Atque hæc de Ractis.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Handwritten text in a historical script, likely Latin or a related language, written in a cursive hand. The text is arranged in several lines across the top of the page. Some words are written in red ink (rubrication). The script is difficult to decipher due to its age and cursive style.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Puff

Caput Decimum.

De Officio Sermocinantium.

1 Expositis Officiis Generalibus erga alios Homines, Specialior-
eorundem Tractatio juxta varia Objecta in Societate occurrentia
debet institui; seu quod idem est ad Hypothesica Praecepta deveni-
endum est.

Puff. §. 1.

2 1° Itaque de sermone agemus, ejus se natura, usu, et destinatione,
tum de Sermocinantium officio videbimus.

3 Sermo igitur est vox articulata, qua ex impositione hominum -
Homines sibi invicem animi sensa significant et inter se ratiocinantur.

4 Diximus Sermonem esse vocem articulata, ut tam a voce in genere
quam a sono distinguatur. Sonus quippe est quicquid ab auribus ea
quorumcunque Corporum collisione percipitur: Vox vero est sonus ab
Animalibus quibusvis editus: Sermo denique est vox hominum pro-
pria et articulata.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

5 Diximus praeterea Sermonem esse signum ex hominum impositione,
quod ut intelligatur observandum est signa rerum esse vel natu-
ralia, vel Arbitraria, seu ex instituto.

6 Naturalia signa, ea dicuntur quae per se naturalem et necessa-
riam cum re significata conjunctionem habent, adeo ut apud omnes
pariter valeant. Sic v.g. Aurora signum est oriturus Solis.

7 Signa vero ex instituto ea sunt quae ex impositione hominum absque
necessaria conjunctione certarum rerum ideas vel imagines animo
representant.

8 Inter ea signa quae sunt ex instituto hominum enumeramus -
Sermonem; si enim sermo esset cogitationum signum naturale,
unica esset et communis omnibus hominibus lingua.

9 Diximus denique Sermone opes homines sibi invicem animi sensa.

L

De Officio Medicorum

1. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

2. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

3. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

4. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

5. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

6. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

7. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

8. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

9. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

10. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

11. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

12. In hoc officio generaliter duo sunt officia, scilicet
curare et docere. Curare est officium commune
omnibus, docere est officium proprium
magistrorum et doctorum.

Significare, vel inter se, ratiocinari, hic enim est sermonis finis-
primarius.

-IV-

50 Cum autem Homines inter se, ratiocinentur, ut Cogitationum communi-
-catione, sibi invicem, prodere, possint, hinc sequitur sermonem, hoc respectu
consideratum esse, medium colenda et adjuvanda Societatis, ad eoque
finem ^{Sermonis} Societatis ultimum esse, Societatis humanae felicitatem.

51 Quae Observatio, ut potè præcipua et essentialis, notatu est dignissima,
Siquidem finis consideratio in Moralibus maximum momentum adfert,
ad finem enim media, semper attemperanda sunt.

52 Sermonem autem medium esse omnium ad Societatem colendam
aptissimum ad eò manifestum est, ut citrà sermonem vix ulla hominum
Societas, pax, et disciplina foret.

53 Quod ad eò verum est ut Hominem ad Societatem à natura esse
destinatum, vel hoc uno argumento sufficienter probetur, quod ipse
præ ceteris animalibus ^{BIBLIOTHÈQUE} ^{DE} ^{REVE} sit facultas vocibus articulatis
uti, ut animi sensa alii significare possit, hujus enim facultatis
extra Societatem vix ullius usus intelligi potest.

54 His ita de sermonis ^V Natura et Usu, generaliter præmissis, vide-
-amus jam quid circa sermonem illiusque usum Lex Naturalis jubeat.

55 Et 1º quidem sermonem in se ipso consideratum, et seposità lege,
reversè omnino indifferentem liquidò patet.

56 Verum si ad legem attendamus sermonis usum bonum aut malum
fieri posse, prout Lex hunc aut illum usum prohibet aut præcipit, -
extra dubium est.

VI.

17 Præcipuae Sermonis Affectiones sunt Veritas et Fabiloquium.
Veritas est Sermonis cum Cogitationibus nostris convenientia.
Fabiloquium vero est loquelæ cum mente seu Cogitatione discre-
-pantia.

Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

22.

vel animi. Signis gestis, factis in Actio enim est quasi sermo

corporis.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

- 18 Differunt igitur à Veritate et falsitate Logica, quæ in Conveni-^{91.}
-entiâ vel discrepantiâ Conceptû et rei Conceptæ simpliciter consistit,
nullâ verborum habitû ratione.
- 19 Oppositum sermonis est silentium, i.e. sermonis omisio.
- 20 Itaque Cavendum est ne hos omnes actus, veritatem, falsiloquium,
et silentium, statim pro virtutibus aut vitiis habeamus, omnes enim
hi Actus seorsim à lege considerati sunt indifferentes, seu possunt
omnes aut boni aut mali fieri, prout lege eos jubent aut vetant.
- 21 Jam autem ex natura sermonis, ejusque destinatione, colligi
potest quid lex naturalis circa eum jubeat aut vetet.^{VII.}
- 22 Cum enim Sermo sit medium adjuvanda et colenda Societatis,
medias verò ad finem semper adcommo-^{VIII.}dari debeant, sequitur inde
Generalem et Primariam circa sermonis usum Regulam hanc esse,
scilicet, sermones et reliquis animi signis eo modo utere, qui ad
colendam Societatem aptissimus est, et communem tranquillitatem
magis promovet.
- 23 His ita præmissis, ad Particularia circa sermonem officia
devenendum est.
- 24 Igitur Observandum, quod Sermo non modo ad alios referatur, sed
interdum etiam ad Deum, et ad Nosmet ipsos. Igitur usus sermonis
tribus hisce principiis dirigi debet, 1º Religione, 2º Philantiâ, 3º Socialitate.
- 25 Quod ad Deum attinet, Præceptum de Deo colendo exigit ne sermones
ad contemptum Dei abutamur, imò verò sermones utamur ad Dei
gloriam et cultum, quoties id à nobis expostulat pietas interna.
- 26 Hinc sequitur, quod si cum Deo agamus Veritas semper dicenda
est; non modo enim irreverens esset adversus Deum falsiloquio uti,
sed etiam stultissimum, quippe cui ad cogitationes nostras cognor-
-cendas ne sermones quidem opus est.

30. Coercet ea Reg. non solum injuriam verbalem aut scriptam
sed & jactantiam, adulationem, & maxime garrulitatem.

BIBLIOTHÈQUE

DE GENÈVE

31. Peccat contra hanc Reg. qui pericula seip. vel socii
vel in univ. proximo imminuentia tacent; qui informa-
tionein proferri cura sua couereditos non emendant si-

- 27 Quod præceptum ^{IX.} philantia attinet, lex naturalis generaliter ⁹² præcipit ut sermones utantur ad nostram conservationem, defensionem, uno verbo ad innoxiam utilitatem, i.e. quæ neque honorem Divinum, neque Socialitatem lædat.
- 28 Hinc juxta hanc Regulam Veritate, fabriloquio, et silentio utendum est; et prout illa cum utilitate innoxia conveniunt, pugnant, vel in neutram partem tendunt, ita vel præcepta, vel prohibita, vel simpliciter licita existimanda sunt.
- 29 Denique Societatem quod attinet, eadem ratione philosophandum est: cum enim sermo sit medium colendæ et adjuvandæ Societatis, hinc ex Societatis Regulis de Usu sermonis et sermoneantium officio circa veritatem, fabriloquium, aut silentium dijudicandum est.
- 30 Ex illo generali principio sequentes Regulas deducimus. 1^a. Tace, si per loquelam tuam offendantur alii, aut damnum præter meritum incurrant, aut humanitas, pacem, vel in genere, pax communis - taciturnitatem exigat.
- 31 2ª Regula ex præcedenti fluens sic se habet. Loquere, quoties ex humanitate vel pacto ad loquendum obstrictus es, vel taciturnitas alteri damnum infert, aut etiam communem lædit tranquillitatem.
- 32 Ex quibus Regulis manifestò sequitur, quod ut silentium aut loquelæ vitio vel virtuti queant imputari, omninò requiritur ut aliqua adit ad loquendum vel tacendum obligatio; quæ obligatio necessariò - supponit jus aliquod in eo qui talia à nobis exigit.
- 33 Utrum verò dum loquimur ^{XI.} veritas semper dicenda sit, an verò - fabriloquium interdum licite adhibeatur, sequentes Regule tradunt.
- 34 3ª Fabriloquio abtine, et eas loquere, quæ cum animo tuo conveniunt, quoties vel Societas, vel pactum hoc exigit, et nisi id fieret jus - alterius perfectum vel imperfectum læderetur.

38. Vexam quis vitio vertere posset Mercatori à curiosis inter-
rogato quantum dives sit, quod vel taceat, vel alio
sermone inflectat, vel etiam falsiloquio utatur.

38. uti ~~hæc~~ fieret si falsiloquio nonnunquam uti licitum esset.
Verum cum vestigia Divi Augustini prementes multi DD.
insurrexerint adv. hanc Thesim quam tamen defenderunt
dōs Ethnici & Illi, quasdam oppugnantium Objectiones ob
oculos vestros ponam.

Dicunt 1. si falsiloquio quandoq̄ liceret uti periret oīs
mutua inter hoīes fiducia.

Resp. Hac obj. supponit oīm inter hoīes fiduciam unice
oriri ex persuasione quod ceteri verba menti debeant ad-
temperare; at contrarium docet experientia. Probitas
quidem fovet commercia. Si nobis res sit cum vitio fidei
explorata tuto ipsis possumus confidere etiam si nos
cavimus eos non semper falsiloquium damnare. Contra
ab improbi diffidendum etsi præse ferrent falsiloquium
sua natura & per se esse illicitum, quia facile fieri possit
ut mores sua persuasioni haud adcommodeat.

2. Obj. Quod nulla percipitur utilitas ex falsiloquio
si doceatur illud quandoq̄ esse licitum.

R. Contrarium experientia probatur. Plura dantur
falsiloquia quorum nota est innocentia & vera diffi-
dentia. Quamvis à Medico non injucundum assente
remedium sapius decepti fuerimus Agroti, rursus tamen
decepiemur.

3. Obj. Si Sermo sui natura sit res indifferentis, etiam pro
minimā utilitate falsiloquio licebit uti.

R. Neque consequentiam. Verum enim Sermo non jus-
titiam sed & prudentia debet dirigere. Vir autem
prudens non sine gravi necessitate simulabit aut dissimu-
labit: qui sapius quam par est utitur falsiloquio diffiden-
tiam in aliorum mente generat. Naturalis usus sermonis
est

est ut animi nostri seusa aliis commuicemus, hic ergo amur
bari non debet nisi urgente aliorum malitiâ, imprudentiâ vel inconsti-
derantiâ. Nisi ergo agatur de re momentosa vir probus & pru-
dens abstinerebit à falsiloquio, non solum ne eueretur quam ceteri
de ejus probitate & prudentia conceperunt opinio, sed etiam quia
vitandum est quicquid ad improbitatem ducit, constat vero ex
sapius repetitis falsiloquiis nasci habitum simulationis & dissi-
mulationis qui impelleret ad a quidam parum sincere iis etiam
in casibus ubi sinceritatem exigit jus natura.

Et ut veritas nostra de falsiloquio sententia magis elucescat,
rogo ut attendatis ad consequentias quae ex contraria sententia pos-
sunt erui. Si nunquam falsiloquium liceret uti vitio forent arguenda
quae plurimae actiones quas quilibet inuocare possat, & quae quo-
tidie frequentantur. Praesentis, sed necessarii negotiis irretiti, a bene-
fiam allegare, uti tergiversatione ad vitandum importunum sce-
lus foret. Audite, quae de **BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE** falsiloquium de damnantibus af-
fessionibus & inde iudicatis de sententia nostra contraria. At ille 1.º Si
generi humano aut plane pericundam foret aut illud falsiloquium ser-
uandum, tamen ejus perniciem conservationi cum falsiloquio conjuncta
preferre oporteret. 2.º Si ope falsiloqui deterri posset proximus
à peccando satius est ut peccet. 3.º Si ope falsiloqui ab aeterno exitio
deterri posset amicus, ne tunc quidem falsiloquium utendum esset.

40. An qui delictum commisit coram Magistratu interrogante iuriam
dicere potest?

R. Nolo quod de damni reparatione quod quovis modo fieri debet: Sed
ad penam evitandam puto neminem teneri se exponere morti, posse
contra. Acum tergiversationibus uti ad vitandum supplicium, quia
sic (damno semel reparato) nemini nocet: ignoscendum ei qui quali-
ter qualiter sanguinem suum redemptum voluit.

Sed interest seip. delicta puniri. R. Interesse quidem seip. delicta pro-
bata puniri, sed magis ea non manifestari vel sepeliri.

U. q. quò Advocato licitum est mentiri seu veritatem obscurare in
commodum Clientis?

R. si de apostulet in Causa Civili aut in Criminali

In Civ. nullo uti potest subterfugio, noceret enim Parti adversa.

si in Crim. disting. an publicè auth. demandata sit Causa Advocato
an postulante. R. BIBLIOTHÈQUE

DE GENÈVE
Primo cane, sufficit ipsi referre argumenta adversariorum, neq.
falsis allegationibus uti potest
altero, potest ipse quod possit is quem defendit.

43. gen. Soc. praes Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris.

pacto sic in Speculo pontus dissimulare non potest adventum hostis,
Contrahens nequit reticere verba rei quae de agitur.

Puff. L. IV
§. VII. no

35 Sic v.g. fidele consilium deliberanti dandum est, erranti comiter
monstranda via. 94

36 4ª Quoties verò veritas cum societate manifestò pugnat, adèò ut si ea
dicaretur, vel humanitas exinde lèderetur, vel turbaretur communis
tranquillitas, toties sacriloquium Jure Naturæ ^{jubetur.} prohibetur.

37 Sic v.g. Si Furivus gladio armatus Innocentem prosequatur, et à nobis
querat quâ viâ auferet, non modò non teneor ipsi monstrare viam,
sed ex humanitate insuper omninò debeo diverram viam ipsi indicare ab
eâ quâ Ausugiens iter suum caperet; Sic etiam omni laude dignum est
sacriloquium illud quo Obvetrices Hebræorum masculis vitam servarunt,
quam obrem etiam à Deo mercedem acceperunt.

Puff. L. IV. Ch. 1. §. VII. not. 1. 38 Et sane quis dubitare potest pessimum loquela ^{xii.} ut unum esse, quo
damnum ceteris præter meritum inferimus

39 Unde dictis colligere possumus quid sit veritas ad quam dicendam
omnes homines obligantur, quid sit mendacium, tantopere à nobis
omnibus detestatum. **BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE**

40 Scilicet, veritas in eo consistit ut sermo cum Cogitationibus nostris
conveniat, quoties ii quos alloquimur jus habent, sive perfectum sive
imperfectum, ad animi sensa cognoscenda; idèò que breviter, veritas
Moralis est sermonis cum Cogitatione convenientia, ex obligatione
perfectâ vel imperfectâ. Veritas itaque est species Justitiæ. ^{xiii.}

41 Mendacium verò est voluntaria loquela et animi divergantia,
contra obligationem instituta.

42 Mendacium itaque cum injustitiâ semper conjunctum est, imò
species est injustitiæ, quippè quòd aliis denegat jus ipsi queritum.

43 Jus autem illud quòd per mendacium violari diximus, oritur vel ex
generalibus Societatis præceptis, vel ex aliquo peculiari pacto, sicut
suprà jam innuimus.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is arranged in several paragraphs, with some lines starting with a dash. The script is dense and difficult to decipher due to its cursive nature and the age of the document. The text appears to be a list or a series of entries, possibly related to a library or collection, as suggested by the watermark.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

44 Mendacium itaque species est falriloquii; inde Omnes quidem Men-
-daciū, falriloquium est, sed ex adverso Non omnes mendaciū
falriloquiū nomine venire debet.

45 De dictis quoque sequitur, quod quoties ex humanitate vel pacto
ad dicendum obligamur, vocabula eo sensu usurpanda sunt qui
veritatis est et vulgò receptus. (ne scilicet alter in errorem induatur.)

46 Quas hucusque constituimus Regulae observandae sunt quamdiū
status Societatis durat; verum si per hostilitatem Societas abrupta
sit, manifestum est quod usus Sermonis arbitrio nostro relicto sit,
Nulla enim nobis incumbit obligatio, animi nostri sensu hostibus -
cum damno aut periculo nostro manifestandē.

47 Verum si agatur de pactis quibusdam cum hoste, ad finendum
aut suspendendum bellum initū, aliud dicendum est. lex enim natura
suadet ut pacem omnimodō colamus, et media ad pacem necessaria
Usurpemus et ex fide servemus.

48 Longè magis autem detestanda sunt Reservationes illae Mentales,
quas quidem foedo planè artificio excogitarunt, ad intervendum
verborum sensum, etiam illis in Casibus ubi verum dicendi adest
obligatio.

xv.

49 Quo igitur Sermonis moralitas breviter intelligatur, 1° vel adest
obligatio ad veritatem dicendam, tunc Veritas est virtus, falriloquium
verò et silentium ad vitia pertinent. 2° vel adest obligatio ad silentium
aut etiam falriloquium, et tunc res invertitur, et utrumque pro virtute,
Veritas verò pro vitio haberi debet, quod nomine garrulitatis potest
exprimi. vel 3° Obligatio in nullam partem occurrit, et tunc Veritas,
Falriloquium, et silentium sunt species Prudentiae vel Imprudentiae,

1. Cujus origo pendenda est generi hanc. Si enim integrum man-
 si et homo, juramenti nullus fuisse usus.
 2. Pat. Ordinis qui per jurj. sermone nostro ad severationibus
 nostris, oibusq. actibus circa quos, sermo intervenit in igne
 firmamentum accedit.

Deus me Deus adjuvet Deus salu miserere me non adjuvabit
 si pejeraverit.
 Item Perjurium est etiam iurari, nec perjurium esse sine iurj.
 ergo quadrare illi debet de finitio, adeo q. forditam iurjur.
 generaliter sumptum dividi debuerit in iurjur. in specie
 iurjur. iurjur. & Perjurium.

BIBLIOTHEQUE
 DE LA VILLE

157. 5. 1.

Caput Undecimum.

De Jurejurando et Jurantium Officio.

1. Solent Homines Sermoni, et Actibus in quibus Sermonis usus seorsum extitit, firmamentum aliquod addere jurejurando.
2. Postquam igitur de sermone, et Sermocinantium Officio disseruimus, Ratio Ordinis nunc exproculat ut de natura Juris-jurandi, et de Jurantium officio disseramus.
3. Est autem Jurjurandum, deliberata Divini Numinis, tanquam-testis et vindicis, provocatio, ad assertionis aut promissionis confirmationem in casum mendacii aut perfidia, ubi tamen nec mendacium adest, nec perfidia.
4. Hunc enim Juramentorum esse sensum facile indicant formulae quibus illud concipi solet, puta, Ita me Deus adjuvet, Deus sit testis, Deus sit vindex.
5. Diximus in definitione, Ubi nec mendacium adest nec perfidia, ut distinguatur Jurjurandum à perjurio: in perjurio enim Deus utique provocatur ultor mendacii vel perfidia, pariter ut in Jurjurando, verum in perjurio revera mendacium adest aut perfidia.
6. Quod ut melius intelligatur, Juris-jurandi natura et indoles, simulque quae nam sint Jurantium officia, in primis quibusnam sit Juris-jurandi finis et usus, videndum est.
7. Finis autem Juris-jurandi duplici ratione considerari potest; 1° scilicet, respectu illius cuius gratia juratur, et 2° respectu ipsius Jurantis.
8. In parte illius cuius gratia juratur, finis est ut veritas probabiliter eruatur, ac promissa serventur.
9. Dum enim Homo memoriam Dei Omnipotentis et Omnicis

Puff. §. 1. Hein.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

§. 2.

11. Quidam asserunt haec licita esse juramenta, tum quia sunt
confessio perfidia humanae, tum quia Christus ea prohibuit
dicens Omnino non est jurandum.

ad posteriorum objectionem respondunt Theologi non abso-
lute juramenta Christum prohibuisse, sed voluisse ne temere
nullis deferrentur juramentis.

Ad priorum dico, Melius quidem esse habere genus hum. si jur.
non opus erat, sed id de non repitatur illud esse illicitum: Melius
etiam se habere res humanae si non indigeremus judiciis,
panibus, bellis, quae tamen non sunt illicita.

Breviter: Juramentum non violat reverentiam erga Deum
quoniam potius illam eo ipso testatur, ac profitetur dum
invocamus in iudicium, non violat officia erga cet. hoies, cum
iurej. aliam ex incerto certum reddimus eis. Scrupulum
eximimus: **BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE** repugnat quia Divinam vindictam
in nos non provocamus sed conditionate: adeoque
semper in nostra potestate est non dicere ultionem vitare.

14. 15. sic jurabant per caput suum, filia

Socrates per caput, anseres, arbores, caenum jurabat. an ut
juraret per Creatorem illarum rerum; an ut per Deos sed ne
per Deos juraret.

16. audio quod obijciunt, salva conscientia non posse Muhammadano
deferri jusj. per Muhammedum &c. sed quod ad deferens istud
jaj; probat jurantis religionem? non magis ac is qui a fero-
tore nequam sumit pecuniam genus approbat.

revocat, ejusque vindictam per jusjurandum in se, provocat, eò ⁹⁷
firmius adstringi presumitur ad verum dicendum, fidemque servandam

50 Ea intentione verò illius qui jurat, Juramenti finis est certitudo
et fides, ut sc. N cum quo agit certus et securus reddatur, vel de
veritate eorum quæ profert, vel de adimplentione eorum quæ promittit

51 Itaque ex dictis manifestum est, jusjurandum non sicut ac sermo-
-nem medium esse colendam et adjuvanda Societatis.

52 Formas itaque jurandi essentialis consistit in provocatione
vindictæ Divinæ, factâ sub conditione mendacii aut perfidie quæ non
adest.

53 Hinc patet, de Deo concipiendum esse jusjurandum, siquidem
præter Deum nemo est Omnicivis et Omnipotens.

54 Sæpe tamen in Juramentis Rerum Creatarum, fit mentio, quod
vel idè à Veteribus factum quod vanâ persuasione seducti res illas
creatas pro Numine haberent, vel quod per res creatas jurantes tacite
Deum obtestari crederentur ut in istis rebus tanquam sibi carissimis
ultionem perjurii expeteret

55 Quare potest Juramentum hoc intuitu dividi in Expressum et
Tacitum. Illud erit, si super Numen ipsum juretur. Hoc, si per rem
Creatam, quam Jurans pro Deo non habet, sed vindictam Divinam
saltem in eam invocat.

5.4.56 Præterea ad jurandi essentialiam pertinet, quod juramenti
formula Religioni Jurantis accommodari debeat; frustra quippe et
inutiliter adigeretur quis ad jurandum per Deum quem non credit,
nec quoque metuit.

5.5.57 Quemadmodum in aliis actibus, promissis, aut Contractibus, ita in
Juramento requiritur, ut deliberato animo susceptum sit et ex animi
Sententiâ.

20. si quis volens & jurare debens, externos jurantium actus ostenderit is obligatur, licet contrarium in corde sentiat quia obligatio est necessarius effectus ex jurjurando prokto flatus. Ita qui ab hoste dimissus jurat se rediturum, ad redeundum est obligatus, quamvis dum jurat in tus cogitavit de non redeundo.

Buddaus
Jur. hist. spec. §. 70

22. Jurj. est. Actus Accesorius, i.e. per se non subsistit, sed semper supponit actum sive jam celebratum sive coexistentem cum eo cui accedit, cuius ut accesorium quoddam vinculum supervenit, provocatioque quae fit ad iudicium divina in casum perjurii aut perfidia.

BIBLIOTHEQUE
DE GENEVE

frustra non magis ad ea obligaretur quam si non jurasset.

26
27 confirmare validos sicut & obligatorios reddere, quamvis certum sit peccare eum qui talia praestat jurj. ut et illum qui hoc exigit. Dicatis hoc vera esse de jurjurando super re jure divino prohibita praestito, sed ea quae humanae prohibentur, debere praestari post jurjurandum. Verum Deus vult ut humana observentur, & semper vorum est jurjur. non immutare naturam actus cui accedit.

Vitr. II.
R. 16

1. 15.

98
58 Hinc patet, Quinam jurare possint; Omnes nimirum illi qui facultatem jurandi Physicam. et Moralem habent, liberumque earum exercitium.

59 Voluntas enim jurandi hic necessaria est, eaque facultatum predictarum liberum supponit seriumque exercitium.

60 Propositum autem hoc jurandi et intentio non tam ex internâ animi destinatione estimari debet, quam ex indicis externis et habilibus, si se ille à quo juramentum postulatur in signis liberè ac serivò usus fuerit quæ vulgò ad jurandum adhibent homines.

5.6
21 Quodâ Generalem effectum Juris-jurandi, ejusque efficaciam, Queritur utrum Jusjurandum novam producat obligationem, an verò eam cui accedit duntaxat confirmet?

22 In dictis autem manifestum est, jusjurandum propriâ et internâ sui naturâ non esse actum obligatorium, sed provocatorium et accessorium.

BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE
23 Juramentum itaque in se novam et peculiarem obligationem non producit, sed aliam jam præsupponit obligationem cui accedit hujus confirmanda gratiâ.

VII
24 Hinc Consequitur 1° quod Juramentum non immutat naturam et substantiam actus cui accedit; adeoque Actus illi quibus vitium aliquod intrinsecum et obligationem impediens inheret obligatorii non fiunt, licet jusjurandum in accesserit. Sic v.g. frustra quis juraret se debitum non soluturum, vel homicidium patraturum.

Vitr. l. II. c. xii. 25
25 Hinc 2° Juramenta circa absolute impossibilia non obligant, et sic graviter peccat qui sic temerè utitur jurejurando.

1.15.
26 Hinc 3° Jusjurandum actus lege prohibito confirmare nequit; nam absurdè per tale juramentum a Deo postularetur ut Jurantem puniret nisi faciat ea quæ per leges facere non debet; nonne esset abuti reverentia Dei iniquis, ut ita dicam, ihus miniam?

31. Ea sententia est magis admittenda quò magis contraria sub specie pietatis humanae malitia patrocinatur, si enim per vim aut dolum elicitò juramento vinculum conscientis iudici potest habere sanè homines male feriate habile medium quo nequitia sua fructum obtinere queant. Nunc videtis quò ducat is tuus Canonistarum axioma Omne jurjur. est servandum quod sine salutis detrimento Servari potest.

33. Exinde concludit Grotius unam ex his promissionibus subri. leve et si corruat altera. Confundit promissionem cum eius confirmatione, quò maxime differunt. Ex promissione sola obligatur Promittens. Ex confirmatione autem seu ex adiectione rei sancta nullum jus novum transferatur, sed confirmatur saltem prior dispositio. Unde jurans non magis obligatur ei cui promisit, sed securior saltem fit promissio. Apud de jure violat fidem hóm. ut ca-
tur nisi ex promisso, nullatenus autem ex perjurio per
quod soli Deo fit injuria qui vel ipse, vel per vicarium
illam vindicare solus potest. Et in eorum promissio-
nis jurata major est efficacia quam injurata. Placet comparatio promissionum juramento confirmatorum cum fœderibus inter duos. Scipio initis quibus tertius Scipio accedit aut horitas (garantie) fœdus inveniunt duo Scipios sed ne putat alter ne ab altero violetur. Ut præcaveatur illa violatio, convenit inter illos ut tertius Scipio agat hostiliter cum eo qui fœdus violaverit alterumq. adjuvet. Idem hic accidit. Duo Privati pactum inveniunt, sed alter timet ne ab altero violetur; ut præcaveatur hac violatio convenit inter eos ut promissor Deum ultorem in casum perfœdia provocet. Atque hic ille qui perjurium committit atrociorum poenam expectare debet quam is qui alias mendacium dixit vel injuratam fidem fœellit.

27 Nobile Super hac re extat exemplum Davidis, qui cum per iracundiam jurasset re Nabalis domum destructurum, postea Abigalis oratione delinitus, ultro Deo gratias egit quod fuerit impeditus ne illicitum juramentum majori cum peccato adimpleret.

28 4° Sic etiam Juramentum ex errore prestitum non obligat, dummodo tamen error efficax sit et involuntarius. Sic v.g. si quis in remotis locis latum Nuntium mihi attulerit ob quem mercedem aliquam iurejurando ipsi promiserim, postea vero falsum eum nuntiasse deprehendero, haud quaquam juramento tenebor.

29 Idem dicendum de juramento per dolum ejus cui juratur extorto, aut per metum injustum, aut per vim.

30 Promissum enim coactum ob defectum consensûs nullum est, neque juramento confirmari potest.

31 Si Prodonibus pactum pro capite pretium non attulerit, nulla fraus est, ne si juratus quidem id fecerit, ait Cicero.

32 Frustrâ igitur duplicem in jurando obligationem supponit Grotius, unam sc. quâ Deo obligamur, quasi se in omni juramento Deo fieret promissio; alteram, quâ ei cui juratum est obligamur.

33 Unimverò duplex hæc jurisjurandi obligatio supponitur gratis, quemadmodum vel ex ipsius jurisjurandi definitione patet.

34 Quo verò melius intelligatur quanam sit vis et efficacia jurisjurandi, nonnulla de Juramentorum interpretatione subjungerenda sunt.

35 In genere de Jurisjurandi interpretatione juxta Generalem et Communem Doctrinam de iudicandum est; hinc quandoque late, et quandoque strictè juramenta sunt explicanda, pro subiectâ scilicet materiâ. quia juramentum sequitur naturam actuum quib. apponitur.

36 Præsertim ad mentem et legitimam intentionem, eum illius

38. defert vel exigit quia ejus gratia praestatur: si praeter ea
ex mente jurantis intelligendum esset jurjur. unusquisq[ue]
potest reservationibus mentalibus pro lubet uti. Sicq[ue]
juramentum foret frustratum.

Ubi vero quis alio proprio motu cum juramento promittit
tunc interpretationem recipit ex mente jurantis, quia
nemo debuit. S. v. g. quis jurato voverit Templo calicem
injuste aureus exigetur.

39. Sic recte privigne potuisset Herodes negare caput Joh.
Baptista: quamvis enim promississet illam nullam a se
passuram repulsam, ea promissio intelligenda erat
sub ea conditione si quid possibile, justum, honestum
a se peteretur.

DEBENT ENIM SANUS CENSUR SE OBSTRIN-
XISSE AD EA QUAE PER SE HABENT VEL LEGEM FIERI NEQUEUNT.

Verum a juram. abesse debent oes cavillationes, seu
inutilitates, seu reserv. mentales. Turpiter enim egit, ut inter
ex. exempla unum adferam, Ille Comes qui cum jurasset
se nec prodesse nec Equitem ad. Gallos pugnaturum
in sella vectatoria, salvam putabat conscientiam, dimicavit.

41. Peccant ergo graviter qui juramentum adhibent pro oratione
sermonis, qui eo utuntur ad q[ui] intentione ficta sua juram.
confirmandi.

43. Qui humanam habet potestatem in aliquo, illam habet in eis
verba & promissiones. Quoties ergo jurat subditis toties tacitam
subaudi re censetur hanc exceptionem salvo jure superioris.
Hic autem duplici modo vinculum juram. laxat vel juri nullum
pronunciando - vel illud condonando. . . Obv. non debet id
facere Imperator nisi iura adit causat. Obv. & solim Imper.
id licere; ^{unde} ergo Pontifex Rom. potestatem sibi sumit dispensandi
circa juram. Regum ac Principum?

cujus gratia juratur, cum et Jurantis respiciendum est.

37) Cum enim Juramentum sit actus voluntarius, qui que à libertate naturali Jurantium dependet, hinc quoque pendet illius efficacia et interpretatio.

38) Maxime vero sensus orationis in juramento interpretandus est, prout eum capie qui jurandum deferre vel exigere, dummodo tamen hic discrete mentem suam explicuerit; enimvero non nobis loquimur, non nobis juramus, sed alii quibuscum negotium est.

39) Denique circa interpretationem juramenti et hoc observandum, Juramenta scilicet tacitas omnes conditiones, limitationes, et exceptiones, quae ex ipsa rei natura fluunt admittere, fluit enim hoc ex natura et indole jurisjurandi.

40) Fluit quoque in juramenti fines et usus ejusdem divisio. Quaedam enim promissis, pactive adduntur, ut eo majori cum Religione observentur; quaedam vero adhibentur ad confirmandam alicujus rei assertionem circa factum illiquidum. Primum, Promissorium appellatur. Secundum, Assertorium. Promissorium itaque ad assecuranda futura, Assertorium ad confirmanda praeterita adhibetur, et ad haec duo Genera omnes Juramentorum species referri queunt. (De quibus in (libris))

41) Jurijurando opponitur ^{x1} 1º temeraria vindicta Divina provocatio, quae vel circa res impossibiles, illicitas, aut nullius momenti, vel sine deliberatione fit.

42) 2º Perjurium, quod est provocatio vindictae Divinae sub conditione mendacii aut perfidiae, ubi vel mendacium est, vel perfidia.

43) Denique Jurijurando opponitur Relaxatio vel dispensatio, quando scilicet vel superior Jurantis declarat juramentum propter defectum potentatis in Personam Jurantis fuisse nullum, vel superior ejus cui jurato

47. *Sine Nunc cum jus. A. Nunc cum id est si iudicium ut via aperienda ad decidendum aliquid factum illiquidane, in quod alia via commodius decidi nequit, sequitur quod pro temerario sit habendum iuramentum ubi vel nulla probatione opus, vel ubi alius arguementis res commodius demonstrari potest, aut ubi non est conveniens probationis objectum.*

48. *Qui jurat per id quod non credit esse verum, est iniustus non perjurus. Qui per falsum iuramentum perjurum perjurium committit si falso iurat aut per fidei. Veluti Lex. Maj. reus est qui principem suum interficere intendens, Principi inimicum ex errore occideret.*

51. *temerari i.e. ubi vel nulla probatione opus, vel alio modo fieri poterat, vel ubi iuramentum non absolvit probationem.*

BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE

quod promissum est legitimas ob causas obligationem inde ortam - 101
Juranti condonat. | ^{XII.} Hæc quoad Juramenti Theoriam, sufficienter,
Mores de Officiis Hominum circa juramentum nonnulla subjungenda sunt.

- 44 Quod ut rectè intelligatur, Observandum est, Juramentum duplici
modo considerari posse, scilicet^o ut Actum Hominis erga Deum, quatenus
nimirum, Juramentum Divini Numini provocacionem continet, eoque
pertinet Preceptum generale, de Deo colendo.
- 45 Vel 2o Juramentum, considerari potest tanquam medium quo -
Negotia in vita Civili expediuntur.
- 46 His præmissis, Primum Preceptum hoc est, sc. ut cum pietate ac reve-
rentiâ ad juramentum accedamus.
- 47 Secundum hoc esto. Non jura temerè. Fluit enim hoc ex formulâ
et fine jurit-jurandi.
- 48 IIIum. Non jura nisi per Deum, et quidem illum, quem verum
esse credis.
- 49 IVum. Veritatem in Jurando loquere.
- 50 Vum. Quod jurato promissum religiosè serva.
- 51 VIum. Denique, Ille cui juratur et hoc preceptum observare debet,
nimirum, Juramentum non est temerè ponendum; erit enim hoc
contra finem juramentorum et reverentiam Deo debitam.

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, covering the top half of the page. The text is mirrored across the gutter, suggesting bleed-through from the reverse side.

**BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE**

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, covering the bottom half of the page. The text is mirrored across the gutter, suggesting bleed-through from the reverse side.

Puff

102

Caput Duodecesimum.

De Officio circa acquirendum rerum dominium.

- § 1 Juxta hujusmodi Capituli Inscriptionem, duo hic generaliter faciendae sunt, 1° scilicet exponenda venit dominii natura, cum de Officio -
Hominis circa rerum dominium videndum est.
- 2 Quod ut melius fieri queat, tres erunt hujusmodi Tractationis Partes Generales; Prima Pars erit de facultate, seu jure hominibus in rebus hujus Universi competente. Secundo videbimus, quomodo ratione generalis illa facultas rebus creatis utendi ius aliquod peculiare, dominium nempe, produxerit, simulque dominii naturam explicabitur. Tertia denique Pars varias acquirendi dominii modos particulatim exponet.

Pars Prima

- Puff § 1. 1 Ita est Homo à Deo concinnatus, eaque est Humani Corporis -
constitutio, ut conservari nequeat et vitam producere, nisi rebus -
illis utatur quibus hinc in terra circumdatus est.
- 2 Hinc intelligimus Dei voluntatem hanc esse, scilicet ut Homo
rebus creatis utatur ad sui conservationem, et hunc in finem vires
suar naturales exerceat.
- 3 Cum autem quicquid approbat ratio ^{ut medium} ad promovendam hominis
felicitatem aptum, nomine juris generaliter veniat; hinc quoque
patet facultatem illam quomodo Homo rebus creatis uti potest pro jure
merito haberi posse, si quidem et à ratione approbatur, et ex Dei -
permissione proficitur.
- 4 Jus verò illud generale rebus creatis utendi dominium universale
appellari potest, Competit enim omnibus omnino hominibus, et est
fundamentum dominii particularis.
- 5 Fundamentum juris illius sunt naturales hominis necessitates,
idèòque indiscriminatim et absque ulla regula rebus illis -

Capitulum de officio

De officio eius ad quod pertinet...

1. In his rebus quibus...
2. In his rebus quibus...

3. In his rebus quibus...
4. In his rebus quibus...
5. In his rebus quibus...

Capitulum de...

1. In his rebus quibus...
2. In his rebus quibus...

3. In his rebus quibus...
4. In his rebus quibus...

5. In his rebus quibus...
6. In his rebus quibus...

7. In his rebus quibus...
8. In his rebus quibus...

9. In his rebus quibus...
10. In his rebus quibus...

11. In his rebus quibus...
12. In his rebus quibus...

uti nequit, sed modus in earum usus adhibendus, juxta recta rationis
prescriptum.

6 Denique, quoniam omnibus hominibus unus eademque est na-
-tura, necessitates eadem, vires propemodum eadem, hinc sequitur
Ius illud quod hominibus in res creatas competit aequale esse
omnibus, neque ullum plus juris hoc respectu sibi tribuere posse
quam ceteris.

IV.

7 His ita generaliter praemissis, Homines vel rebus inanimatis ad
sui conservationem utuntur, qualia sunt vegetabilia; vel animatis,
seu animantibus.

8 Vegetabilia quod attinet, res nullam difficultatem praemittunt; et hominem
fructibus, plantis ad sui conservationem uti posse apud omnes est in
confesso.

V

9 Animalibus vero etiam eum uti posse, eaque ad sui conservationem
absque injuria occidere, et comedere, existimamus.

10 1° enim, nulla certe datur Homines inter et animantia Societas,
jam autem ubi nulla adest Societas nullum quoque adest jus,
nullaque obligatio invicem intercedit.

11 Ea defectu autem Communis Juris sequitur nullam posse fieri
bestiis injuriam, neque etiam hominem à bestiis injuriam accipere
posse.

12 Ea ipsa itaque naturali Brutorum condicione intelligitur,
Homines posse absque injuria vires suas naturales adversus eas
exercere.

13 Quod ex eo ulterius confirmatur quod brutorum internecio homi-
-nibus omnino necessaria sit, ad hoc ut vitam conservare possint,
eamque commode transigere.

14 Nisi enim animalia occiderentur, eò usque tandem pullularent

16. Negarunt plures olim bruta posse occidi ex hoīs uerbis appli-
cari. Dicebant injuriam sic ei fieri: Verū an injuria fit
ei quocum nulla juris est communicatio. Sive dolore eam non
posse destrui. Fateor, ergo vitanda crudelitas. Sive femlib;
istis epulis vitam hominis conseruare posse: fortitan. Verū
Deus uult non modò ut simus sed & ut suauiter uiuamus.
Dicunt deniq;. Osium carnis insalubrem & hoies efferratos
reddere. Quod uero de hujus usu moderato, concedo de inglorie.
Ceterū quis non uidet totam illam hypotesim, prater-
tim de injuria qua bestiis fit, conceptam fuisse ab iis
qui transmigrationem animarum docebant.

1. Vidimus enim dominium particulare fluere ex illo dōo
universalis.

23.

4. Substantia sic excludit res incorp. seu iura quae non sunt
obj. dōi. ... BIBLIOTHÈQUE
... DE GENÈVE
... sunt attributa personae.

5. habere Eriū hāc facultate alios excludendi & arcendi
a re nostra consistit essentia dōi. Sublata enim illa illi
quis dōus esse desinit. Reliqua enim dōi effecta quae
in ejus definitione solent enumerari separari possunt
a dōo ut uelut h. quis maneat dōus. Sic eq. facultas
omnem utilitatem percipiendi, constituto v. infra proprietate
separari potest. facultas de re sua libere disponendi non
competit pupillis. facultas vindicandi non gaudetis
qui commodauit rem ad certum usum, nec re illa neces-
sario indiget.

ut hominibus infesta fierent, et segetes fructusque terrae adeo vastarent ut homo non amplius posset necessitatibus suis exinde providere.

55 Colligamus itaque ex dictis, Homini competere facultatem non modo vegetabilibus, sed etiam animantibus utendi.

56 Verum usus ille rerum Creaturarum juxta recta rationis praescriptum, et pro rationis necessitatibus humanarum semper est instituendus, et sedulo cavendum ne cum immanitate jungatur.

Lars VI. Secunda.

5 Postquam de facultate hominis circa res generaliter diximus, sequitur nunc ut videamus qua ratione dominium, fuerit introducendum, simulque illius naturam et obiectum explicemus.

2 Itaque, Jus illud quod natura homini competit rebus creatis utendi, duplici ratione pro duplici ejusdem exercitio considerari potest.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

3 Vel enim alios ad usum ejusdem rei admittit; et tunc Communio dicitur: Vel ex aduerso alios omnes ab usu ejusdem rei excludit; et Dominium vocatur.

VII.

5.3. 4 Est igitur dominium, sive proprietas, Jus quo aliqua res, veluti Substantia, ad plenissimum utendi effectum ad aliquam pertinet, ita ut eodem modo in solidum ad alium vel alios non pertineat.

5 Haec itaque est vis dominii, et in eo consistit ejus essentia, ut de rebus quae propriae dicuntur pro arbitrio nostro disponere possimus, et ab earundem usu quovis alios arcere.

6 Dixi in Definitione, eodem modo. Tenim nihil impedit quominus res eadem diversa ratione ad diversos homines spectet. Sic v.g. in eundem fundum Civitas habet dominium eminent, Dominus fundi directum, Emphyteuta utile.

10. II. *Comm.* Neq. est status ille rerum in medio quibusvis exponi-
tarum. seu status ille quo res res sunt quoad proprietatem
nullius, quoad jus occupandi oibus patebant.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

14. quatenus *ℓ.* impediunt quominus haramie inhita
hodie se in vicinis tartent hinc in communione negat
nulli mortalium est jus alteram usum rerum nullius
excludendi.

15. si ergo unus homo esset in mundo et si is prohibita poneret ut
reb. creatis, terminus tamen dominii, neq. terminus com-
munionis ad istum usum quadraret.

7 Dixi prætereà in solidum. Nam et plures eandem rem eodem¹⁰⁵ habendi modo tenere possunt, non tamen in solidum, sed pro rata quilibet parte.

VIII.

8 Communio vocabulum vario usurpatur sensu,

9 In genere tamen definiri potest, Jus quo res aliqua ita pertinet ad aliquem, ut eodem modo pertineat ad alium vel alios.

10 Duplicem verò faciunt Communioem: unam scilicet Positivam, Alteram Negativam.

11 Sic v.g. Cum res hujus terre considerantur quatenus à Deo omnibus hominibus sunt destinatae, nec ullum adhucdum intervenit factum humanum, quo ad hunc potius quam ad illum pertinere declarentur, res tales negativè Communis dicuntur.

12 Positiva verò Communio est, cum res aliqua in plurium hominum conjunctione sumptorum proprietate, seu dominio est, ita ut alii omnes præter Dominos, ab usibus illius rei prohibeantur. Et in Coheredibus.

13 In hisce tribus juribus, Dominio scilicet Communione Positiva et negativa Res quæ horum sunt objectum, peculiare accipiunt denominationes, suntque vel in dominio seu proprietate, vel Communis, vel Nullius.

14 In dictis sequitur, 1º Proprietatem et Communioem, quatenus rebus ipsi tribuuntur, non esse qualitates Physicas quæ intrinsecè res ipsas afficiant, sed qualitates Morales quæ ab impositione hominum originem ducunt, quæque affectum duntaxat Moralem produciunt aliorum hominum respectu.

15 In dictis patet 2º Dominium et Communioem supponere plures homines inter se societate conjunctos; dominii enim essentia non modo consistit in facultate re aliqua utendi, sed in tali facultate quæ ceteros omnes ab usu illius rei excludat.

16 Uno verbo, Dominium et Communio sunt Jura species, supra verò

17. *Actis à Deo missilibus, unusquisq. jus habet res sparsas
20 occupandi; at ante occupationem singula res non facta
sunt singulorum.*

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

23. *Beati ergo Divites aliqua obligatione premittunt ad
erogandam cleemosinam.*

106

demonstravimus, jus pro facultate acceptum supponere hominum inter se societatem, adeo ut nullum jus intelligatur ubi nulla est Societas. Jus in uno supponit obligationem in alio.

- 57 Non modo dominium supponit hominum inter se societatem, sed et insuper factum aliquod humanum, quo nimirum res à Deo in medio omnibus expositæ propria alicujus fierent.
- 58 Quod ut melius intelligatur, hic revocandum est quod superius jam diximus, nimirum Deum omnibus hominibus concessisse terram, fruges, et animalia, ut exinde necessitatibus suis providerent.
- 59 Sed verò Jus illud rebus creatis utendi jus est generale, et indefinitum, indifferens tam ad communionem quam ad dominium, adeo ut jure illo uti potuerint homines ad libitum, servatâ tamen socialitatis ratione.
- 20 Uno verbo, per expressum Dei Mandatum, res neque propriae neque communes factæ sunt, sed proprietate mediata ex facto aliquo humano originem habet.
- 21 Hic ita, manifestò sequitur, quod in statu Communionis primævo, si quis aliquid ex rebus in medio positis et sibi convenientibus, servatâ Socialitatis ratione, occupaverit, eâ intentione, ut illud ad suum usus applicaret, id ipsi ab altero nisi injuste exigi non potuisse.
- 22 Hæc Regula voluntatis Divinæ sequela est, necessaria, nec non Sociabilitatis: cum enim aliquid indefinite pluribus donatum et destinatum esse, tunc ea voluntate Donantis qui primus res quadam occupat earum dominium contra alios valiturum, necessario sibi acquirit.
- 23 Diximus autem, servatâ socialitatis ratione; cum enim pari jure omnes homines quoad res creatas gaudeant, hinc socialitas necessario exoptulat, ut nemo ex illis plus quam par est sibi curat, i. e. ita ut alii supersit unde necessitatibus suis providere queant.

Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely from a 17th-century manuscript.

2829. *Si enim hic requi veretur in media etiam abundantia
fame pereundum foret*

BIBLIOTHEQUE
DE GENÈVE

Additional faint handwritten text, including a large heading that appears to read "De...".

- XII.
- 24 Origo itaque dominii singularis à facto hominum, nimirum occupatione, repetenda est. 107
- 25 Quod ita tamen accipiendum non est, quæsi Occupatio Physicæ et materialiter ^{in se} considerata, et quatenus actus est merè Corporeus, effectum aliquem Moralem habere possit, hoc enim foret absurdum.
- 26 Verum Occupatio hæc consideratur tanquam animi signum, quo quis alius manifestat se velle facultates sibi à Deo concessas, uti, et rem aliquam suam, facere: Occupatio autem hoc respectu considerata effectus Morales producit, nimirum, jus et obligationem, cujus obligationis vi a vè per unum occupatam, ceteri debent abstinere.
- XIII.
- 27 Occupatio itaque definiri poterit, Rei quæ nullius est apprehensio, cum animo eam suam, faciendi.
- 28 In dictis manifestò sequitur, prævio aliquo consensu eorum qui per dominium ab usu alicujus rei excluduntur opus non fuisse, ad hoc ut Occupatio haberet vim constituendi dominii, quæ tamen est Ruffendorffii sententia.
- XIV.
- 29 Sufficit enim sola Dei voluntas, et destinatio, quæ invito etiam aliis hominibus effectum sortitur, et dominium producit.
- 30 Præmissis hæc principiis, Superest ut videamus, quâ ratione juxta illa principia primæva rerum Communio paulatim abolita fuerit, et dominia inter homines introducta.
- 31 Et 1º observandum est, hanc questionem esse facti: quamobrem Conjecturis duntaxat hæc locus esse potest,
- 32 Hæc posito, verosimiles admodum est primis temporibus, dum pauci adhuc erant homines, eos de rebus mobilibus, quæque usu consumuntur, potius quam de Immobilibus fuisse sollicitos.
- 33 Si quis fructus aliquos decerpserat comedendi gratiâ, aut ad

57. Huc referenda Observatio Grotii: putat hic dupliciter factam
occupationem vel per Universitatem, vel per fundos.
Per Univ. quando tota multitudo trachem terra occupat
quam postea inter se dividit. Eo modo Israelita terram
Canaan occuparunt. Per singulos, quando singuli
singula apprehendunt, veluti Tartari aliq. Nomades
populi. Ita multiplicato primùm genere humano
necesse fuit integras familias & inde natas gentes
totas provinciis communi nomine occupare easq. com-
munes habuisse. deinde singuli ex ista gente ceu un-
ficuti dus reliquis occuparunt res singulas sibi ne-
cessarias, sicq. natum est Dominium.

108

futuros usus reposuerat, fructus illi ejus fiebant, neque ab aliis
ipri poterant eripi, sed ita tamen, ut ipsa arbor vel fundus in
medio seu communis omnium remaneret.

34 Præsertim vero quæ labore et cultura Hominum producabantur,
illius erant qui producendis iis operam impenderat; Quippe Quilibet
industriæ et operarum suarum Dominus est.

35 Multiplicato deinceps Genere Humano immobilium dominia
tunc temporis videntur fuisse introducta, ut scilicet unusquisque
necessitatibus suis certè, provideret, neque ab aliis turbaretur.

36 Itaque agri illi quos quis occupaverat eisdem colendo, muris
aut sepimentis circumscribendo suos faciebat, et reliquos omnes ab
eorum proprietate et usu excludebat.

37 In dictis itaque sequitur, non simul et semel dominia fuisse
introducenda, sed successive, pro ratione sc. humanarum necessitatum.

38 Queritur autem, an Utilis fuerit Humano Genere hæc dominiorum
distinctio, an vero melior fuisset Humana Societatis conditio si in
primævâ rerum omnium communiōe homines permanissent?

39 Dominiorum vero introductionem Humano Genere perutilem
fuisse, sequentes rationes probant,

40 1° enim, Communio rerum omnium innumeras lites necessariò
peperisset; terra enim spontè suâ res omnes necessarias vitæ non
producit, sed culturam hominis insuper desiderat, atque hæc non
potuissent non rixâ exoriri, propter scilicet inæqualitatem laboris
unicuique consumptioni hæud respondentem.

41 2° positâ rerum Communiōe nullæ fuissent artes, nullæ disciplinæ,
nullæ scientiæ, nullum enim fuisset laboris et industriæ præmium.

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, with some lines starting with numbers like 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, with some lines starting with numbers like 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200.

Vitriarii
in Gros. 2.
A. 13.

42 Imò segnitia et negligentia plerique Homines se dediderunt, 169
alieno labori et industria confidentes.

43 Denique si primæva rerum Communio subtraheretur, necessario inde
Secuta esset conditionum omnium inter Homines æqualitas, æquales
enim fuissent omnes propter bonorum æqualitatem, adeòque omnis
provis cessaret inter Homines subordinatio, eoque tandem redacti
fuissent ut ferè nulla fuisset inter eos mutuorum officiorum et
auxiliorum communicatio.

44 Quod enim Homo Homini interserviat, id ex mutuâ illâ dependentiâ
quæ inter omnes intercedit oritur, dum se unus rem aliquam quâ
indiget ab altero expectat, quam ille vicissim aliâ re huic compensare
potest.

45 Colligamus itaque proprietatis institutionem, dominiorumque
distinctionem Humano Generi perutilem fuisse.

§. 4. 46 Videamus jam de Objecto dominij, seu quænam res idoneæ sint
ut in proprietatem veniant.

47 Itaque Quoniam proprietatis finis est, ut quis rem sibi necessariam
per apprehensionem acquirat, ita ut alios omnes ab usu illius rei -
in posterum arcere possit, hinc eria vulgò requiruntur ex parte rei
ut eam dominio subiciatur.

48 Scilicet, 1° ut res illa, usum aliquem hominibus præbere queat;
Verum admodum difficile foret rei alicujus planè inutilis exemplum
proferre.

49 Requiritur 2° ut res ejus sit natura ut illius usus omnibus (non
vel ut sit unus exhausti)
sufficiat; Verum neque hoc requisitum aridet; ex eo enim quod
res quædam tantæ sint amplitudinis ut eorum usus omnibus -
sufficiat, sitque inexhaustus, sequitur potius quod ex rebus ejusmodi
Unusquisque possit sibi quantum velit sumere absq. aliorum injuriâ.

Vitriarius
in Grot. l. II. c. II.
A. 13.

52-53. Hac quaestio de Diō maris non calami sum inter Selde-
num & Grotium, sed oras inter Anglos & Batavos
disceptata fuit. Delineat author summam divisionis,
addam. In mari sunt quaedam usus exhausti veluti
captura piscium majorum, uniuersa ex. circa quae
nullum dubium quin possint occupari et ab aliis
arcei. alia sunt usus inexhausti ut navigatio. quoad
quam disting. res qui transmarinas aliquas provin-
cias, quae licet quosdam excludere navigatione quam
vel occupationis. vel commerciorum causa potunt
illic institui, nisi pactis & foederibus aliter cautum
sit, cum in cuiuslibet gentis arbitrio positum sit utrum
commercia cum exhaustis velit Civibus perquirere
neque. At navigatione quae ad Provincias mariti-
mas non exhaustas commerciorum causa instituitur,
non magis quis alios prohibere potest sine iniuria
quam usu viae publicae, nisi tamen navigantis
obstant pacta & foedera.

55. Ex supra dictis omnibus colligere possumus Res oēs hujus
universi triplicis esse generis. Vel enim ita sunt compa-
ratae ut dominium subire non debeant, uti Virtus Occa-
nus, lumen caloris, Solis, &c. a quo proflant - haec voca-
mus Universalia & negativè communes. Alia possunt
esse in Deo sed nondum sunt, uti ferri, tractus terre non
occupati, &c. haec vocantur Res nullius. Alia denique
existunt in dō, et quidem aut plurimum & sunt posi-
tivè communes, aut in unius & vocantur propria.

Hein ad
Vitr. 111

55.

50 3° denique requiritur ut res dominio subijcienda, apprehensioni et custodiæ hominum aliquatenus sit obnoxia.

51 Cum enim dominium includat jus alios Homines à re quapiam arcendi, inutile foret hoc nisi advenis alios posset reverà in actum deduci.

XVII.

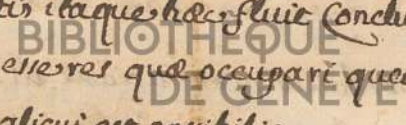
Hein. ad §. 4. 52 Hinc patet quid de Controversiâ illustri, nimirum de Maris dominio, sit pronuntiandum.

Vit. L. II. c. 11. §. 14. c. 11. §. 10.

53 Scilicet, Vasti Oceani dominium sibi asserere non modo stolidum, sed et injustum foret: Vastus enim Oceanus neque occupari, neque custodiri potest.

54 Verum alia est ratio Maris quod terras alluit, ac instar munimentis est; hoc enim cum littoribus occupatum merito presumitur, siquidem facillimè potest custodiri.

55 In dictis itaque hæc fluit conclusio, sc. Objectum dominii singularis esse res que occupari queant, et quarum custodia moraliter alicui est possibilis.

XVIII.

Parti Tertia.

De Variis acquirendi dominii modis.

§ 1 Semel introducto rerum dominio, sola occupatio non amplius erat sufficiens, sed alii in super introducendi erant modi, quibus res alicujus factæ in alterius dominium de novo transire possent.

§. 5. Hein. ibid.

Itaque, Modus acquirendi dominii nihil aliud est quam factum quo mediante dominium ex præscripto legis, vel Naturalis vel Civilis, acquiritur.

§ 3 Tripliciter autem Modi acquirendi dominii distingui queunt, 1° vel in Originarios et Derivativos, 2° vel in Principales et Accessorios, 3° vel in Naturales et Civiles.

n

5.6 Res nullius sunt tales vel quia nemo jus in illas sibi ad-
huc dum asseruit, quod propterea remanserunt in prima
va communione, uti fera bestia, tractus terra, vel quia postea
sive eas dereliquit i.e. abiecit eo animo ne amplius essent
~~res~~, vel quas ab initio in usus amittit sed quas postea pro
derelictis habita sunt, uti sunt thesauri.
Ceterum tres occupat. modi recensentur. Genatio, inventio,
hostilitas.

8. Omnis ergo voluntas Dni de dominio rei sua in aliam
transferendo, sive expressè declarata, sive ex certis signis
elicta pro traditione est dominiumq. in alterum accep-
tantem valide transfert. Huc videtur quid pater auctor
de doctrina Rom. circa tradit; qui non iudi, partis sed
traditione tantum dominia rerum transferri vole-
bant; hanc doctrinam ~~pro~~ ^{pro} civiliter ~~introduc~~ & simplicitati
juri natura repugnantem habet.

11-15. Quid fieret de bonis ~~meretricium~~ ^{DE GENEVE} si pervenirent ad eum
quam vel ipse moriens, vel lex, ipso tacite, designat.
An eam indicaret Princeps? Sed brevi in privatorum do-
natio nihil amplius esset. An primo occupanti cederent?
Verum sic innumeræ nascerentur turba, & jam ademer
bellum omnium in omnes.

Multi ad testamentum insurrexere eruditi negantes ea
esse ex jure natura; tamen quia nemo potest velle post
mortem, i.e. in illud tempus quo velle amplius
nequit: tamen quia voluntas dantis & accipientis
nunquam junctæ fuerunt, adeoque nullum donum
translatum. Itaque vera sunt, merito tamen ubiq.
ferè introducta sunt testamenta: æquum enim videtur
ut de industria sua præmissis disponere queat is qui
multo labore ea quasidit, nec eos habeat patrimonii
sui Successores quibus cum forsitan simultates exercuit;
interit Neq. ut sic alacriores fiant hoies ad augendum
66

- 4 Modi acquirendi Originarii dicuntur qui in re nullius -
Dominium constituuntur.
- 5 Dominium originarie acquiritur per solam occupationem
quoad res que vel nullius sunt, vel à Domino derelictæ.
- 6 Porro occupari possunt, vel res Immobiles, v.g. terra, ædificia,
vel res Mobiles, quomodo sunt animalia, fructus.
- 7 Modi verò acquirendi Derivativi illi sunt qui dominium semel
constitutum in alios transferunt.
- 8 Omnes autem Modi Derivativi regulariter nituntur voluntate
Domini prioris, et ejus in quem dominium est transferendum.
- 9 Illi sunt, vel Naturales, quimero et simplici Partium consensu
constant, v.g. donatio, venditio; vel Merè Civiles, qui sine speciali
Domini consensu dominium transferunt, ut videre est in Usucapione,
vel denique Mixti dicuntur, qui præter Partium consensum, peculi-
arem formam à Jure Civili adjunctam, habent, ut videre est in
Testamenti et Contractibus.
- 10 Derivativi acquirendi Modi, vel eorum mortuò respiciunt, ut
Testamenta, et Legata; vel inter vivos plenum habent effectum,
ut videre est in Contractibus.
- 11 Testamentum est dispositio revocabilis de eo quod quis de bonis
suis post mortem suam fieri velit.
- 12 Testandi facultas Civili rationis usu gaudenti, et liberam
rerum suarum administrationem habenti, naturaliter rectè
tribuitur.
- 13 Dupliciter autem transferetur successio, Vel per Testamentum,
si aliquod adit; vel ab intestato, si quis nullum Testamentum
reliquerit.
- 14 Si quis igitur ab intestato decesserit, illius bona sibi vindicantur.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

§. 6.

§. 9. Tit.

§. 10. 11. 12.

Hein. ad §. 12.

tuendum patrimonium, quod evenit si bona sua relinquerent
possint eis quos maxime diligunt.

17-19. *Ubi* seu *Præscr.* (nam hic confunduntur) quatenus certotem-
pore complectitur *dot* juris *Civ.* inventum; nam tempus
quod in sola relatione consistit dominium sua pte natura
nec dare nec adimere potest: nolim tamen cum habere
pro illicita x *juris Nat.* contraria. nam *Lex Civ.* hunc finem
solicitudinis et periculi litium, hanc Patronam generis
hant: in odium *Dni* negligentis & favorem promissionis
b. f. introduxit, ne dominia rerum semper essent in
incerto, propriis cum diuturna *Dni* patientia pro
consensu in alienationem rei sua haberi possit.
At *præscr.* immemorialis videbitur me tranquillitati
gen. hant. *origo* memoriam *hominum* viventium excedit silentium
sufficit ad conjecturam rei derelictæ, et certum est hanc
ponderare, incerta vero quam alter allegat possessionis
justitia, adeoq. inter Gentes locum habere debet, ne
perpetua sint bellorum causa.

20. *sic* vitulus est dilatatio *Vaccæ*, fructus dilatatio ar-
boris &c. . . allatio est incrementum extrinsecum

21. *Accipio* triplex. *Nat.* *Industria*. mixta.

sic solius natura beneficio debemus foeturam animalium
alluvionem, novam insulam, alveum derelictum
Industria ~~novam~~ novam speciem, rem rei nostræ adjunc-
tam, scripturam chartæ nostræ, picturam tela nostræ
illam

Deniq. messem & autumnum *dot* partim ubertati soli
Cæliq. clementie; partim cultura nostræ adeoq. & natura
beneficio & industria nostræ imputamus.

ille quem majori amicitia defunctus prosequatur.

55 Hic autem Amicitia determinatur ex causis naturalibus, Communitate nempe sanguinis; atque hinc ferè omnes Gentes in assignanda hereditate hanc secuta sunt Regulam, quod sanguine Proximior eam debet acquirere. XXIII

56 Verbum quoque Subjungendum est de Usucapione, que imprimis ad Modos acquirendi Civiles pertinet

17 Usucapio definiri potest Actus quo rei aliene juxta certa requisita possessa sine speciali prioris Domini consensu dominium per Legem Humanam consequimur.

Vitriarius 18
L. II. C. IV. A. §. 1. segg.

18 Prescriptio est quidem Legis Humane inventum, sed omnibus ferè Gentibus unitatum; si quis tamen in prescriptione explicanda ritè versari velit, ei consuetudo et præjudicia Juris Romani seponenda.

19 Finis Prescriptionis est Humanae Societatis tranquillitas, cuius interest ut dominia aliquando sint in certo, et ne occasio præbeatur bellis que necessario oriuntur ex nimia licentia vindicandi rem que olim ad nos vel Majores nostros pertinuit. Hæc de Modis acquirendi Principalibus, superest ut de Modo acquirendi Accessorio nonnulla dicamus. XXIV

20 Accessio est omnis amplificatio, omne incrementum alicui rei, que tanquam principalis consideratur, accedens, sive propria rei Substantia in se ipsa dilatetur, sive extrinsecè aliquod augmentum ipsi accedat.

21 Omnes autem Accessiones ad duas Classes referri possunt: vel enim solo natura, et citrà factum hominis proveniunt; vel facto hominis et industria. XXV

7. tit. 1. Barb. 22
Vitriar. L. II. C. VIII
X. II. segg.

22 Circa Accessionem Generalis hæc Regula traditur, Accessorium Sequitur dominium rei principalis.

25. ipsa re fructus ad Dñum agri, fetus ad Dñam matris,
opera nostra vas quod confici ex materia aliena meum est
extr. adv. nullius sit hinc referatis Allusionem, non avulsione.

26. res tignosaii usus sum in domo mea Adificanda
opera Adificari in area aliena.

Communio (quedam) impropria. Ex ea quid accedere potest?
Si res separari possit separantur, si unicusq. res sua resti-
tuatur, tuncq. nulla doni erit mutatio. S. g. in casu avul-
sionis - Si separatio fieri nequeat, unum totum corpus
adjudicetur. praestita alteri satisfactio pro circum-
stantiis.

28. plenissime i.e. Dñus rem quibuslibet usus adhibere
potest: hinc et ex ipsa rei substantia ex ea accessiones
atq. incrementis omnem capit utilitatem, fructus suos facit
aut ex remissa conditio et disperdit pro lubitu, modo
id non fiat eo consilio ut alii inde detrimentum
capiant.

30. Leges quia Reip. interest ne quis se sua male utatur, mixtum
non ut Dñum aliquando actionibus limitibus circumscriptis
a Receptoribus Civitatum, ac proinde nonnunquam liberam
dispos. (ut pupillis, minoribus, furiosis) aliquando jus posses-
sionem adprehendendi (uti Legatariis) aliquando jus via di-
candi (in tigno juncto) vel plane adimi, vel non nisi cum
certa conditione concedi. Conventione quid si V. Junct.
servit. aurichresim in remeā concesserim: addo Testam.
quo ligatur fiduciarius.

24 Quae Regulae ut melius intelligatur, sequentibus Regulis - 113
opus est.

25 1^a. Si id quod rei nostrae accedit, vel ex ^{ipia re} nostrae provenit, vel opera
nostrae producat, aut extrinsecus adveniens nullius sit, Accessio
naturali ratione, dominium rei sequitur.

26 11^a. Si vero res aut operas accedens, vel in totum vel pro parte
alterius sit, tum naturaliter oritur quaedam Communio, sive
conjunctio rerum facta fuerit casu, sive voluntate utriusque
Domini, sive unius, sive etiam facta tertii.

27 Atque ex hisce principiis de singulis Accessionum exemplis,
quae in Jure Romano memorantur, facile dijudicari potest. Haec de
variis modis acquirendi dominii.

28 Effectus dominii in eo praesertim consistit, ut re nostra plenit-
-simè uti frui possimus, eamque à quolibet vindicare.

29 Facultas vero alienandi sua re repetitur ex dominio, cum
ipsum sit dominium quod alienatur, neque res eadem possit
esse alienationis causa et objectum.

30 Facultas itaque alienandi fluit ex libertate naturali, quae
tam circa dominium quam alia jura tamdiu occurrit, quamdiu
lege, conventionem, similive actu non est restricta.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

9. Divitiis non est superbiendum. . . Mimenta nostra perdere
fas non est ubi plus satis habemus. . . Si terra & flumina
& pars maris in privitatem alicujus populi venerint, tran-
situs innocuus aliis hominibus non debet denegari.

114

Caput Decimum Tertium.

De Officiis quæ ex dominio rerum oriuntur.

- 1 Postquam de origine, dominio, ejus naturâ, simulque modis quibus constituitur diximus, Consequens est ut videamus de obligationibus et Officiis quæ ex introducto dominio hominibus observanda veniunt.
- 2 Itaque facultas rebus creatis utendi quæ per dominium exercetur tota lege naturali dirigitur, ac potissimum triplici ratione considerari potest.
- 3 1° Scilicet respectu Dei rerum omnium Creatoris, 2° respectu ipsius Homini rebus creatis utentis, 3° intuitu aliorum Hominum.
- 4 Quoad 1um respectum, Lex naturalis hoc præceptum suadet, nempe Nôn utere rebus creatis in contumeliam Creatoris, sed potius in ejusdem gloriam, h. e. in hunc finem, propter quem hominibus sunt concessæ.
- 5 Coeretur itaque hoc præcepto abusus rerum creatarum, quando scilicet inutiliter et petulanter perduntur aut dilapidantur.
- 6 2° Quoad Hominem, rebus creatis utentem, pertinet hoc præceptum, Ita utere, ut peritum usum non evertas bona tua, vel animi, vel corporis.
- 7 Fluit hoc præceptum ex iis quæ supra de Officiis hominis erga se ipsum diximus.
- 8 3° Officium denique Hominis erga alios Homines hæc duplici ratione considerari debet, nimirum 1° ratione, ipsius utentis erga alios Homines, 2° ratione, aliorum Hominum erga utentem.
- 9 Obligatio Hominis rebus creatis utentis erga alios Homines hæc est, Sic utere rebus creatis, ut æqualitatem cum aliis serves, scilicet ne abutaris

110 Dicimus tamen quod in casu gravissima necessitatis alius
habeat jus in res meas.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE
16 pacti nō quo titula, de quo titi, commodati, locati et rem
habeat tertius.

18. rei pretium si res non amplius extitit, etiam si ea non perierit.

Sibus fruct etiam is quod percipit si debitam diligentiam
adhibuerit.

vitr. 111

Luft. 5

Vitriar.

Q. 20-2

Vitr. L. II. c. II. § 31.

iisdem ad superbiam, Neve alios in tuo laedas, sed potius iisdem
inervias. 115

luff. §. 1. Titius.
Vitr. L. II. Cap. II
q. 25-26. 29.

10 Obligatio vero aliorum Hominum erga Utentem Generali hoc
praecepto continetur, Nemo alterum in usu rerum Creatarum directe
vel indirecte turbet, sed potius patietur ut Unusquisque rebus suis
utatur quiete et tranquille.

11 Coercentur itaque hoc praecepto furta, rapinae, et similia crimina;
fluit hoc praeceptum ex praecepto de non laedendis aliis.

12 Veniunt ut paulo distinctius officia aliorum hominum respectu
Domini exponantur, varii casus hic veniunt distinguendi.

13 Vel enim 1° res apud Dominum adhuc extat, vel pervenit ad alium.

14 Primo respectu, Observandum est Superius praeceptum de non turbando
Domino in possessione, et usu rerum suarum.

15 Si vero res ad tertium pervenerit, id vel volente rei Domino factum
est, vel eo invito.

16 Si volente Domino teneat rem detinet, eum juxta tenorem pacti,
de utriusque tam Possessoris quam Domini officio dijudicandum est.

17 Si vero invito Domino quis rem alterius detineat, id fit, vel à Sciante,
seu mala fidei Possessore, vel ab Ignorante, seu bona fidei Possessore.

18 Mala fidei Possessor rem, si adhuc extat, vel saltem rei pretium una
cum omnibus fructibus, et omni eo quod interest, Domino restituere
tenetur. Deducitur hoc ex praecepto de damno dato resarciendo.

19 Bona fidei Possessor ille est qui omnem adhibuit diligentiam ut
cognosceret an res de qua agitur revera illius fuerit à quo eam
acquisivit, qui tamen errore lapsus se non Dominum, pro Domino
habuit.

20 Hoc posito, Quamdiu bona fidei Possessor qua talis et cum Domini
alieni ignorantia rem detinet, tamdiu pro vero Domino est habendus,

22. Val. & irrev. vendidit, i. v. donaverit.

adv. verum domum si ergo res usucapta sit ab acquirente, jure suo cadit Ueni Dno

fructus q. de si igitur equum tuum quem 100 nos emeram, veldam 150, non tenebor restituere Dno dno superveni-enti 50 quos lucratus sum; quia hoc po acquisivi obnegociationem prudenter peractam eo tempore quo putabam me disponere de mea re. Puff. docet contrarium dicens rem rem posse locupletari cum damno alterius. proinde q. Loren. b. f. teneri ad restituendum Dno id est in quod locupletor factus est ex re ejus.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE

26-27. Unde rem suam vindicans a b. f. poss. et restituere debeat pretium quod erogavit quodq. non profuit ad auctore recuperare? questio controversa. Negant Grotius & Puff. dicentes Dnum recipere rem ubicumq. eam invenit, neque ex conventionis neque ex delicto teneri ad restitutionem pretii. Absurdum esse Dnum de novo rem suam emere. Theodorus contrariam tenet auctore & rationes praebet;

58.

59.

Puff. l. 11
§. 12 (12)
aliter
l. 11. c. 10

omniaque jura et emolumenta proprietatis ad ipsum pertinent, ¹¹⁶
donec verus Dominus appareat.

21 Ratio hæc est, quod scilicet Societatis et proprietatis ratio exigere
videtur, ut bona fides tantum valeat et operetur quantum ipsa
veritas.

§ 8.9. 22 Hinc igitur, si de re illa bona fidei Possessor actu valido et
irrevocabili disposerit, ad verum verum Dominum valebit hæc
dispositio, fructusque et utilitates quas exinde percipit bona fidei
Possessor suas faciet.

VI. 23 Si vero res apud bona fidei Possessorem adhuc extet, distinguendum
videtur utrum bona fidei Possessor rem titulo lucrativo acquisierit,
an oneroso.

24 Priori casu, v.g. si rem titulo donati bona fidei Possessor possideat,
aliquum est ut illam vero Domino gratis et absque ulla pretii soluti-
one restituat, tunc enim nihil ipsi abest de suo.

§ 10. 25 Verum si titulo oneroso, empta v.g. aut pignori, bona fidei Possessor
rem alienam possideat, tunc 1° tenetur efficere quantum in se est ut
pretium quod dedit ab eo qui rem vendidit aut oppignoravit. recuperet,
remque vero Domino restituat.

26 Si vero 2° pretium quod dedit recuperare nequeat, b. f. Possessor non
aliis tenetur rem vero Domino restituere, nisi verus Dominus tantumdon-
at. b. f. Possessori restituere paraturus sit, quantum hic ad rem habendam
de suo contulit, salvo tamen Domini jure adversus eum, qui rem
alienam vendidit aut oppignoravit.

27 Neque enim ulla apparet ratio quare b. f. Possessor, cujus nulla est
culpa, potius pretium quod erogavit amittere debeat, quam Dominus
rem suam, præsertim cum aliquam arguat Domini negligentiam
quod ille rem suam sibi auferri passus sit.

Puff. l. IV. ch. XIII.
§ 13 (not. 1)
aliter Vitriar.
l. II. c. 10. Q. 16. 17.

1-2. Videtur ergo cur introducta commercia: quia scilicet. nūm
hōium non sunt eadem facultates, alii quibusdam rebus
abundant quibus alii indigent maxime, adeo q. vel ex
alterius apparatu vel ex eisdem opera supplere debet id
quod sibi deest.

4-5. Ostenditur hinc permutationem diu peragi non potuisse absq.
astimatione variarum rerum seu pretio impositione.
Adde permutationem diu non obtinuisse propter varia quib.
laborat incommoda. 1.º Sap̄ qui alicuius rebus indigebat
nihil plane habebat quod gratum esse possit alteri.
2.º Sap̄ servari non poterat aequalitas. 3.º res permutatione
non sine incommodo in loca remotiora ferri poterunt.
hinc pecunia seu nummus inventus de quo postea.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

6-7.

117

Caput Decimum, Quartum
De Pretio.

Puff. 5.1.

- 1) Post introducta rerum dominia, necessitas Humani Generis, ejusdemque utilitas exoptulabat ut Commercia introducerentur.
- 2) Commercia nihil aliud sunt quam rerum et operarum mutual communicationes.
- 3) Cum enim non omnis ferat omnia tellus, neque quilibet ea semper possideat quibus indiget, necesse fuit ut quae sibi deerent peteret ab altero.
- 4) Hoc autem primis temporibus permutationis operae factum fuisse verosimile admodum est.
- 5) Verum, quoniam ille, qui rem suam alteri communicabat volebat vicissim aliam equivalentem accipere, at vero saepius eveniret ut communicarentur res diversi generis, hinc sponte sua secutum est ut rebus omnibus imponeretur affectio quaedam seu aestimatio, juxta quam res disparis naturae invicem comparari et exaequari possent, ut scilicet ab altero tantundem accipere posset quantum ipse dederat.
- 6) Haec vero rerum affectio seu qualitas Pretium dicitur, quod definiiri potest, Quantitas Moralit' rerum et actionibus juxta earum naturam consensu hominum imposita, cujus ope eadem inter se conferri, et aequales vel inaequales haberi possunt, atque ita sine lesione in commercium deduci.
- 7) Dicitur Quantitas Moralit', quia rerum aequalitas vel inaequalitas hic non aestimatur ex habitu rei Physicæ in respectu, sed quatenus Res aut usus aliquem aut delectationem in vita civili prestare possunt.
- 8) Pretium autem dividi potest in Proprium, seu Intrinsicum, et Virtuale, seu Eminens.

5.2.

9. Quamvis pretium istud dicatur interiussum certum est semper fieri comparationem inter rem ^{aliam rem} & operam singulas rem operam, vel operam cum operam... Sic ratio auri ad argentum est undecupla; bo. valet decem oves &c.

10. ^{idcirco} Cuius dicitur quod ~~est~~ ^{est} virtus, fama, decus, diuina humanaq. pulchritudinis parent; quas qui construxerit, ille clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam rex Et quicquid volet.

12. natura aer, aqua, lumen &c. quamvis ponunt pretia non intendere. Sic pretiosius est praedium quod habeat aquam, aerem salubrem & liquidum, apricum lumen &c. Lex praedium non habent Res sacra, Officia Ecclesiastica Administratio iustitia

14. Verum enim est non ea semper qua maxime necessaria sunt maxime pretia haberi. Sape enim res & actiones ad instruendam vitia & vanitatem unice vel primario pertinentes majoris usus esse censentur adeoq. us pretium ingens tribuitur. In universum ergo usus est vel necessarius, vel utilis vel voluptuarius.

17. admiramus Providentiam Divinam qua fit res maxime necessariae et utiles viliori pretio constant; ad voluptatem vero comparata enormi ac saepe immenso; illas enim Deus copiosissimas produxit, has rariores esse voluit: egit ergo Deus velut Legislator prudentissimus qui Subditorum luxuriam cohibendum rebus ad luxuriam comparatis magnam vectigal imponit.

9 Proprium, seu Intrinsicum, Pretium illud est quod Rebus ipsis, 118
vel actionibus in commercium venientibus inhærens concipitur,
pro ratione utilitatis aut delectationis quam hominibus afferunt.

50 Virtuale verò pretium illud est quod nummis tribuitur, cuius ope
pretium cuiuslibet rei proprium et intrinsicum, definiri potest et
estimari, et communi quâdam veluti mensurâ cum rebus aliis
conferri potest et exæquari. ~~###~~

51 In dictis itaque requiritur, Objectum pretii imponendi esse res et
actiones in commercium venientes.

52 Hinc igitur Res illæ quæ vel Natura vel Lex removet à com-
-mercio pretio careere dicuntur, vel inestimabiles censentur.

53 Ad hoc ut pretii intrinsici Naturæ rectè percipiatur, in primis
ejus fundamentum considerandum est, tum etiam quare idem
aliquandò augeatur, aliquandò minuatur.

54 Itaque Pretii quod rebus tribuitur duplex videtur esse causa,
Prima scilicet Aptitudo rei ad præstandum aliquam usum, et quidem
vel verum, vel hominum duntaxat opinione constitutum.

55 Hinc est quod res nullius usû nullum, solent habere pretium,
et nullius pretii in sermone vulgari dicantur.

56 Secunda verò Pretii causa est rerum raritas, seu ut res
promiscuè omnibus non sufficiat.

57 Aliâ enim si res aliqua ad eò inexhausti sit usû ut promiscuè
sufficiat omnibus, tum nullius erit pretii, licet in se sit utilissima,
quod exemplo aquæ communis satis intelligitur, quæ quamvis in se
hominibus sit utilissima, imò et omninò necessaria, nullius
tamen est pretii, quia scilicet inexhausti est usû.

58 Præterea Res una eademque non uno semper eodemque pretio
estimatur, sed pretium ejus aliquandò majus, aliquandò minus est:

Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, likely from a 17th or 18th-century manuscript.

23. usum. *Necessarium, utilem, voluptuariam*

affected. les passions à la mode

hominum non cuiusdam hominis qui merum affectionis in re

aliqua ponit.

BIBLIOTHEQUE
LE GENEVE

Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, continuing from the top of the page.

Etiam una alteri aliquando præfertur, licet hæc ~~alio~~ ^{alio} æqualem aut etiam aliquando majorem usum in vitâ humanâ obtineat, Quæritur itaque quænam sint augendi vel imminuendi pretii fundamenta.

- 19 Respondemus, fundamenta augendi minuendive pretii eadem esse omnino ac pretii imponendi fundamenta, nimirum aptitudinem rei ad aliquem usum hominibus præstandum, conjunctam cum earundem rerum raritate.
- 20 Hoc enim satis probatur quotidianâ experientiâ, rerum enim ad vitâ conservationem necessariarum, pretium maxime intenditur, si oriatur earundem raritas, ex adverso remittitur si magna sit earum copia.
- 21 Sola tamen rei raritas sufficiens non foret ad augendum rei alicujus pretium, sed usus etiam aliquis concurrere debet.
- 22 Si enim res maxime rara ex locis remotissimis adferatur, ea verò nullum habeat usum, pretio quoque carebit.
- 23 Talem autem ^{hic} intelligimus usum, quæ non modo juxta ^{ve} raritatem, sed etiam juxta hominum affectus æstimetur, quippe eandem ^{hic} operatur opinio quantum ^{ve} raritas, quemadmodum videre est in gemmis.
- 24 Quæcumque verò ^{ve} Ruffendorfius ^{ve} refert ad pretii intendendi causas, ea ad raritatem ultimò referuntur; nimirum subtilitas operis, aut elegantia, ejusdem difficultas, genus Artificis, hæc omnia ætimationem rei augent, quia rara sunt.
- 25 Atque hæc de Pretio in genere, et generalibus Pretii fundamentis.
- 26 Verum quoties de pretio rebus singularibus assignando agitur, alia quoque consideranda sunt,
- 27 Et 1º quidem, vel pretia rerum definienda sunt inter eos qui vivunt in statu naturali, vel inter eos qui in civitate vitam agunt.
- 28 In statu itaque naturali, 1º Pretia rerum voluntate cujusque generaliter definiuntur, unusquisque enim in statu naturali rerum et Operarum suarum legitimus est et summus moderator.

in re

94

31. *peculiares quo non iusunt in altero: potius enim premium
rei cui dam debent quia nobis aliquid iudicium in
memoriam revocat; amicum, amicum*

32. *Nata v.g. inter istas patentes*

**BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE**

36. *de aqua non facta, Paris, album, butyrum, et laxantur.*

diatorum operd

- 110
- 29 Verum tamen hęc pretii imponendi libertas nimirum ^{ex} extendenda non est, sed socialitati debet attemperari: hinc 2° Ratio suadet, ut pretii impositio et definitio fiat juxta usum verum, ac necessarium, licitum ac honestum, non verò ratione usus vani, inanis, inhonesti.
- 30 3° In definiendo rerum et actionum pretio, Communi hominum-judicio unusquisque se accommodare debet; nisi enim hoc fieret, adversus præceptum de naturali æqualitate, custodiendâ peccaretur, quæ æqualitas basis est et fundamentum Commercioꝝ.
- 31 Quod tamen ita limitandum est, nisi juxta quoddam ad interpretii affectionis causâ, si nimirum peculiares adint circumstantiæ ob quas et alii res suas pluri æstimare consueverint.
- 32 4° Scilicet et hoc Observandum, humanitatem id omninò exigere, ne necessitate in quâ alter positus est abutatur ad augendum præter modum rerum naturalium pretium. Hoc de Pretio in statu Naturali.
- BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE
- VI.
- 33 Sed verò in Civitatibus duplex est pretii determinandi ratio, duplex quoque pretium inde exurgit, Unum scilicet legitimum seu legale, Rætitium alterum seu Conventionale.
- 34 Pretium legitimum est illud quod ab Imperantis seu Legis-definitione proficiscitur.
- 35 Rætitium verò, seu Conventionale, illud est quod pendet à voluntate Contractentium.
- 36 Imperans autem earum rerum pretium definire solet, quæ ad vitam præsertim necessaria sunt, quæque sunt usus quotidiani: plurimum enim refert, ut æquabilis harum rerum dispositio fiat.
- 37 Porro, quoniam Lex Homini libertatem naturalem, adeò circum-ciribit, ut quæ sunt adversus Leges neminem facere posse præsumatur,

40. latitudo ita ut in E. V. naturaliter liceat contrahentibus
se se invicem circumvenire
extend. novest hinc L. Civ. lacionem ultra dimidiam
vindicant.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENEVE
42. operarum ordinariarum non extraordinarum

45. has v. g. oes circumstantias prouideret iudex apud
quem ageretur ex L. 2. C. de A. Vend.

hinc adparet Pretii legitimi nullam esse latitudinem, sed illud ¹²¹
velut in puncto subistere, adeò ut vel minimus excessus negotium
faciat nullum, aut saltem vitiet.

38 Pretium verò Conventionale, quoniam à voluntate Paciscentium
dependet, aliquam habet latitudinem, juxta quam plus minusve
exigi potest vel dari.

39 Si enim, pretio legitimo omnia in Civitates estimarentur, nullus
labori et industriae superfuisset locus.

40 Quamvis autem aliqua adrit in pretio conventionali latitudo,
eaque à voluntate dependeat, nihilominus tamen illa latitudo
nimis extendenda non est, sed juxta certas Regulas, et in genere
juxta Socialitatis legem, latitudo illa adtemperari debet.

41 Ad fundamenta itaque ^{VII.} antea relata, ad Usum nempe rei, ejus-
demque raritatem, hic respiciendum est, et ad omnes circumstantias
quae ad ea fundamenta colligantur.

42 Et 1º quidem, Ratio habenda est operarum mercatoris, ejusdemque
impensarum in mercibus adportandis, aut aervoandis.

43 2º Utrum mercator aervoatim vendat, aut minutim res singulas.

44 3º Utrum paucitas aut abundantia adrit pecuniae, an mercium,
vendentium an imentium.

45 4º denique utrum quis paratam adferat pecuniam, an in certum
diem solutionem differat, cum etiam dies sit quoddam pars pretii.

46 In dictis itaque sequitur, Pretium legale à Conventionali potissima
differre in duobus, 1º Ratione certitudinis; illud enim in puncto
veluti constat; hoc verò aliquam habet latitudinem.

47 2º Ratione durationis; Pretium enim legale regulariter est
constans, Conventionale verò inconstans est, ac ipsius rei variationes
perpetuo sequitur.

- 51. 1° alic. pretii ut recipere ab oibus
- 2° durare ne possessores paulatim redderentur pauperiores
- 3° ut facile in commerciis seruetur aequalitas.
- 4° ut in quibus locum facile transferri possent.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

56. quæ variat adeo qd. pretium met allovam ad se invicem
identidem debet intendi vel minui.

57. si cuius nummus nostris pretiam justo majas Italimus
aut exteri quid commercii nobis cum habere dubitaverit,
aut merciam suarum pretia intendent. Si minore
pretio nummos nostros expendimus quam gentes vicinæ, tunc
probi nostri nummi ad vicinos migrabunt, eorumq. loco
jactentur improbi aviliores ut nemo nesciat quantum
habeat.

- 48 Restat nunc ut de Pretio Virtuali, seu illo quod Nummis tribuitur, verba faciamus.
- 49 Itaque postquam Gentes à primavâ simplicitate descivere, ut commodior et amplior esset vitæ cultura, visum est Pretium aliquod Virtuale, seu Eminens certæ rei imponere, cuius opes ceterarum rerum proprias et intrinsecas pretia mensurari et inter se exæquari possent.
- 50 Quenam autem requirita habere deberet illa materia cui Pretium virtuale erat imponendum, facile patet.
- 51 Scilicet 1° Res illa debebat esse alicujus pretii. 2° Substantia valde compacta, quò durare posset. 3° facile in partes minutas dividi. 4° Custodiæ ac tractationi habilis.
- 52 Quæ omnia requirita in Metallis Nobilioribus reperiuntur, ad eòq hæc Agentibus hunc in usum merito adhibita sunt.
- 53 Cum autem, ^{ix}valor Nummi mensurasset omnium aliarum rerum quæ in commercium veniunt, mensura autem hæc quoad omnes in Civitate equalis esse deberet, hinc Imperanti tributum est, ut valorem Nummi ejusdemque pretium virtuale definiret.
- 54 Inde est quòd publica signa nummis soleant imprimi, quo scilicet de eorum valore et quantitate constat.
- 55 Verum tamen in pretio Nummi definiendo Imperans ad certas Regulas ad salutem publicam, facientes attendere debet.
- 56 Et 1° quidem ad Pretium metallorum proprium et intrinsecum, ut enim ab Argento, hoc vicissim ab Auro nobilitate vincitur, certa igitur hic observanda est proportio.
- 57 2° In imponendo Nummi valore, non modò Civium, sed et Extrorum, quibus cum Commercium tractantur, habenda est ratio.
- 58 3° Metallum Quantitas et bonitas in unoquoque nummo rite esse attendenda. (ne decipiantur possessores.)

18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

- 123
- 59 4° quamvis virtuale Nummi Pretium omnino pendeat à voluntate Imperantis, non debet tamen Nummi valor temerè et sine justà causâ mutari, sed tunc demum si Summa Reipublica necessitas id suadeat.
- 60 Hæc enim monetae mutatio multa secum trahit incommoda, præsertim si ad Extraneos quibuscumque commercia vigent respiciamus.
- 61 De Hominum Officiis circa pretii impositionem sequentia observanda sunt.
- 62 Id exigit à nobis Lex Naturæ, ne ergà Proximum inhumaniter nos geramus, aut illum positivè lædamus.
- 63 Hinc rebus quibus alii indigent nimis magnum pretium non est statuendum.
- 64 Præterea materiae qualitas et quantitas, cujus intuitu illa pretium habet, non est immutanda aut adulteranda.
- 65 Denique rerum quotidianarum raritas, non debet effici.

1-3. Hoffendorffius discrimen aliquod commentus est inter
facta & contractus, illa inquit ait de rebus quae non habent
pretium adeoq. nec in commerciis sunt; hos de rebus certo
pretio aestimabilibus et in commercio constitutis e.g.
Sponsalia sunt pactum quia sponsa nec pretio sit
aestimabilis, nec in commerciis; contra E. est contractus
quia pretium interuenit et nihil vendi potest quod non
sit in commercio. Jam potuit quidem admitti hoc
discrimen, cui libet enim liberum est vocabula suo ar-
bitrio definire; sed hoc discrimen mihi reale non uidetur
sive in iuris paciscais sive contrahas, sive pretium inter-
ueniat sive non, idem est effectus, puta, pacta sicut ac
contractus seruari oportere, quae uero effecti non differunt
neque plane differre non uidentur. Neque ergo fixum atq.
firmum iure natura inter pacta & cont. nullam esse diffe-
rentiam.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

8. negotia possibilia, honesta.

ipso requis hinc differt. Mandat. à Negot. gestore
gratis hinc differt à Locatore operarum.

Caput Decimum Quintum.

De Contractibus qui pretia rerum supponunt,
et inde fluentibus officiis.

luff. §. 1.

§1 Quaecunque generalem et communem Ractorum seu Conventio-
-tionum naturam spectant, ea fere latius jam explicuimus ubi
de fide seruanda tractauimus.

2 Hic duntaxat obseruandum est, nullum esse de Iure naturali
Pactum inter et Contractum discrimen; imò uerò Contractus, Pactum,
Conuentio, synonyma sunt, et promiscue usurpantur, nullis omnibus
subtilitatibus quas Ius Romanum introduxerat.

3 Omnibus enim aequè competit Pacti definitio, quod scilicet sit
Consensus duorum, uel plurium de re aliqua danda uel
-facienda.

4 Diuersimode Contractus diuidi possunt; uerum cauendum est ne
divisiones Contractuum, quae sunt Iuris Romani cum illis quae
-reuerà sunt Naturales promiscue proponantur.

§. 2.

5 Praecipua Contractuum diuisio est quod alii sint Benefici, alii
uero Onerosi.

6 Contractus Benefici illi sunt qui alteri Contrahentium, gratis
adferunt aliquod commodum; Onerosi uero, qui utramque partes
ad aequale onus adstringunt.

7 Plures esse queunt Contractuum Beneficorum species; at
praecipui sunt Mandatum, Commodatum, Depositem, Donatio.

8 Mandatum est Contractus, quo quis alterius negotia, ipso
-requirente, et committente, gratis expedienda suscipit.

9 In humanitate et amicitia oreum trahit iste Contractus,

De Mandatis quae sunt in rebus et in personis

10. Nemo mandat nisi amico, nec mandatum quis suscipit nisi amicus, hinc suspensissimum spem amici in nobis positam destituere; hinc. Rom. contractum hanc famo sum habuere.

11. Mandatum si datur mandatum tuum exsequor a latro- nibus fuerim spoliatus, et negari, ego arbiter et

12. Rom. haec non imputatur. Perum lege Nat. aliter pronuntiandum, si enim ad hoc ut mandatum exsequeretur Mandatarus iter suscepit quod aliter suscep-

13. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

14. si rem omnem praedictam a fidei Mandatariis reliquit.

15. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

16. si rem omnem praedictam a fidei Mandatariis reliquit.

17. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

18. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

19. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

20. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

21. Mandatum est indefinitum et definitum. Definitum non est si datur a Mandatario quod non numerata.

Simulque ex necessitate; Non enim possumus omnia per nosmet ipsos agere, ad eoque postulabat humanitas ut quibus in rebus ipsi interesse non possumus, amicorum operam uti liceret; atque hinc etiam oritur quod Mandatum inter Contractus beneficorum adnumeratum est.

- 50 Mandatarii officium est negotium sibi commissum ex fide gerere, et ad hoc omnem adhibere diligentiam.
- 51 Mandans vero damnum et imperia resarcire debet: ad damnum tamen fortuitum quod occasione mandati Mandatarius accepit, Mandans non est obligatus.
- 52 Potestas Mandatarii in hoc Contractu à voluntate Mandantis omnino pendet, eaque ita circumscribitur ut fines mandati Mandatarius transilire nequeat.
- 53 Hinc quoque provenit quod de perimodi contrahatur Mandatum, pro diversis se gradibus potestati Mandatario concessa.

BIBLIOTHEQUE DE GENEVE

IV.

- 54 Commodatum est Contractus de usu rei alicujus gratis concedendo, et re illa, præfinito tempore restituenda.
- 55 Commodatarii officium hinc partibus constat, 1º ut re commodatam bonam fide utatur, nec eam ad alios usus adhibeat præter eos ad quos à Commodante ei concessa est. 2º ut finito usu, vel elapso tempore, rem restituat illam, nisi tamen quantum per ordinarium usum legitimum unum eidem decessit, hoc quippe Commodans gratis concessisse intelligitur. 3º de casu fortuito non tenetur Commodatarius, nisi pactum, culpa, vel negligentia accesserit.
- 56 Vice versa tenetur Commodans, 1º ad rem promissam in usum gratuitum concedendam. 2º eandem per tempus præfinitum

[Faint, mirrored text from the reverse side of the page, likely bleed-through or a watermark. The text is largely illegible due to fading and orientation.]

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Commodataris relinqueat, nisi tamen ipse Commodans res commodatam
egere incipiat ex casu aliquo non previsto. 116

.V.

- 57 Depositarium est Contractus de re aliqua in gratuitam custodiam
accipiendam, eademque ad libitum Deponentis restituendam.
- 58 Depositarii Officium hisce partibus absolvitur, 1° Rem debet in
custodiam accipere, vel saltem tempore Contractui renuntiare.
2° Rem acceptam probe et ad modum boni Patris custodire debet.
3° Non debet eam ad usus suos adhibere. 4° Damnum culpa sua
vel dolo datum debet prestare. 5° denique debet rem depositam,
quandocumque Deponens eam petierit, restituere, nisi tamen aliud sua-
deat vel ipsius Deponentis, vel Reip. utilitas.
- 59 Deponens vero sumtus in rem depositam factor restituere debet
Depositario. *Hæc de Contractibus Beneficis.*

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

De Contractibus Onerosis.

§. 3.

- 1 In omnibus Contractibus Onerosis hoc expostulat Lex Naturalis,
nimirum, ut in eis observetur ex utraque parte æqualitas, eam vero
deficiente, læsio emendetur.
- 2 In eo autem consistit æqualitas quam commendamus, ut uterque
Contractentium tantundem recipiat ab altero quantum ipse dedit.
- 3 Ut igitur æqualitas illa, quantum vitæ civilis indoles eam
admittit, observari queat, Lex Naturalis insuper requirit ut rerum
circa quos contrahitur vitia et virtutes indicentur.
- 4 Nisi enim res unà cum qualitatibus suis noscatur, de eisdem
pretio, ac proinde de observatâ aut violatâ æqualitate, constare
non potest: Qui enim vult finem, procul dubio vult etiam medios

11-13. Docet hinc author quod in Theoria verum sit, oem lationem
seu in aequal. ex ppiis iustitias emendandam esse, verum
monet in republica & praxi non posse observari quia 1.
verum pretium plebunq. non lege sed conventionione defi-
niri, pretium autem convent. in puncto non consistit
itaq. admodum est illiquida illa latio de qua contrahen-
tiam alteruter conqueritur. 2. quod interit seip. ne
lites in infinitum gliscant, quod eveniret si ob lationem
minimam actio daretur. Leges itaq. Civ. (impr. l. 2. C. de l. v.
definiunt tum demum actioni locum fore si alter
latus sit enormiter i. e. ultra dimidiam.

5° Vitia itaque quae rem ipsam proprie contingunt indicare jubet
Lex Naturalis, v.g. si domus sit pestilens.

6° Verum quaeritur, an et alia vitia, et circumstantiae quae extra
rei substantiam positae sunt, quae tamen ad illius rei estimationem
quid facere possunt, manifestare teneamur?

7° Resp. negativè; aequitas hoc tantum suadere videtur, ut ea mani-
festentur vitia quae rem ipsam contingunt: externa vero vitia quae
oriuntur ex circumstantiis extra rem positis nihil faciunt ad rem ipsam.

8° Si v.g. Mercator magnam copiam frumenti tempore inediae
afferat, et sciat plures esse Mercatores magnam frumenti quantitatem
paulo post advekturos, id declarare non tenetur.

9° Vitia quoque rei Emptori jam cognita dici minime attinet; scientia
enim utrinque par pares quoque facit Contractentes.

10° Sic v.g. si Titius Mevio vendat aedes quas ab eodem Mevio paucis
ante annis emerat, nec earum adium vitia, servitutes puta, declaret,
adversus aequalitatem in Contractibus requiritam Mevius non
peccabit.

VIII.

5.11. 11° In dictis spontè sequitur, quod si ex violatâ aequalitate lesio quae-
dam emergat, ea illicò reparanda sit: quod eòque procedit, ut etiam si
sine culpâ Contractentium, sed ex mero errore vel ignorantia lesio
proveniat, ea nihilo minus reparanda sit.

12° Verum tamen quod de reparandâ lesione dicimus, ita non est
intelligendum quasi ob quamlibet inequalitatem illicò contractus
rescindendi deberet, si alter Contractentium eam reparare nolit; in dolo
enim negotiorum humanorum non patitur ut proportio omninò
accurata hic constituantur.

13° Imò verò Commerciorum Ratio exigit, ut aliqua sit pretii rerum
latitudo, adeò ut absque lesione aequalitatis plurius minorive liceat
res suas aestimare; aliàs enim industriae nullus esset locus.

16. Duplex est Permut. genus. Alia Simplex; alia cum E. & V. conjuncta.
Simplex quando absolute res pro re datur sine previa Estimati-
one: Dabo equum, dabis par boum. Cum E. & V. conjuncta cum
singuli primum res suas suo pretio estimant ac deinde
loco pecunie merces commutant. Hanc Itali vocant barat-
tare et in mundanis apud mercatores exerceri solet, cum quis
pannum 100 aureorum mutat cum sericis ejusdem valoris.
Circum Permut. Simp. regula est. Ea fit per avertionem adeoq. nen-
ter de lacione conueniri potest modo nihil dolo factum sit.
In permut. poster. generis eadem sunt jura ac in E. & V. adeoq.
lacio quavis est emendanda. In utroq. contractu res
ante traditionem iuncto contrahentium sunt periculo
hinc casus fort. a neutro praestandas.

17. Simile jus. Seruicus, jus venandi etc.

20. per aers. vel quando multa res disparis pretii non sigil-
latim estimata sed conjunctim & veluti confusa ta-
xata emuntur. E.g. omnia mobilia quae domum suam
instrument: vel quando una res absq. mensura emitur
cum alias res hujus generis ad mensuram vendi
soleant. e.g. ager, vinea.

22. Jure Nat. solus consensus perfectus de re vendenda trans-
fert Doctum, absq. traditio. Jure Civ. Emptor non est dominus
ante traditionem & tamen, uti dicitur, a momento inhi
contractus periculum spectat Emptorem etiam ante
traditionem.

IX.

§. 8.

- 54 Inter Contractus onerosos primum locum occupat Permutatio; antiquissimis enim temporibus antequam inventam pecuniam commercia per solam rerum commutationem exercebantur.
- 55 Permutatio defini potest, Contractus de re pro alia equivalente habenda.
- 56 Officia Permutantium sunt ut res promissas prestent, et voluntaria damna resarciant.

X.

§. 9.

- 57 Emptio - Venditio est Contractus quo pro certa pecunie summa alicujus rei dominium, aut simile jus acquiritur.
- 58 Statim atque de re aliqua certo pretio tradenda inter Partes convenit Emptio - Venditio perfecta est, adeo ut venditor rem tradere, Emptor vero pretium solvere teneatur.
- 59 Multiplex datur emendi vendendiue modus, ex quo variae quoque species emtionis. venditionis resultant.
- 60 Emptio enim vel fit per querrionem en bloc, vel rerum singularum, en detail.
- 61 Vel etiam Emptio ita fit ut merx statim tradatur, simul et solvatur pretium; vel merx tradatur quidem, pretii vero solutio in tempus aliquod differatur.
- 62 Officia Emptoris et Venditoris quod spectat, illa eadem sunt quae Permutantium; In genere legibus contractus accurate statidum est; inito vero Contractus fortuitum rei periculum ad Emptorem pertinet, quippe qui Dominus est.

XI.

§. 10.

- 23 Sequitur Locatio - Conductio, quae nihil aliud est quam Contractus ille quo convenit de usu rei, vel operis, pro certa mercede habendo.
- 24 Duplex itaque est locatio - conductio, scilicet vel rerum, vel operarum.
- 25 Officia praesertim haec sunt. Conductor tantum mercedis dare tenetur quantum se daturum promisit: si vero merces non fuerit definita, ad

30. De usurarum licentiâ dubitatum non fuisse nisi, si fecum
fecisset jus Pontif. eas prohibens, sed perperam. - Denim in
legitimo earum usu nihil est quod ab hôte sapiente cas-
figari possit; si enim lucrum facias ex meâ pecuniâ, cur
à ratione alienum est te usuras mihi prestare? tam
enim me mihi quam me tibi natura commendat, si ergo
utilitati meâ serviam absq; injuriâ tuâ res bene te
habet, id autem futurum est si meâ pecuniâ sub usuris
utaris, quippe consequeris lucrum quod sine eâ non fe-
cisses, ego verò ad pensandum illum usum aliquid
consequor. Rem clarâ et certâ clariorâ et certi-
orâ faciet comparatiô usûs pecuniæ frugumq; cum
usu adium aut fundi, sicut enim horum usus aut gra-
tis aut pro mercede datur, sic nihil impedit quominus
pecuniâ aut frugum usus gratis aut pro mercede dehor-
quod si enim ex domo meâ pensionem quid ni ex pecuniâ
usuras potero percipere propriis cum foenore carere
nequeat commercium et ipsorum debitorum interit
admitti usuras sine quibus creditores non reperirent,
oxidipnem comprobavit olim experientia; cum enim
Basiliâs. Naudò usuras olim prohibuisset, earumdem
licentiâ revocare coactus fuit Leo Philosophus, legemq;
Patris sui abrogare, propterea quod humana natura
eò non potuit ascendere, ut qui prius sub usurarum
specie pecuniâ mutuâ dabant postea gratis eam
concederent. Quin et apud Pontificios et usuras pro-
hibentes variis artibus eluduntur.

33. nisi Societas sit Leonina

34. ejus, quod intellig. novitum de pecuniâ collatâ sed et de operâ

Usum Communem recurrendum est.

26° Locans vicissim prestare tenetur ut res quam locat usum cui -
destinata est praebeere possit: Conductor vero re illa ad modum boni Patri-
uti debet, eandem, finito tempore restituere, Damnaq voluntaria reparare.

XII.

§. 11.

27 Mutuum est Contractus quo alter alteri rem fungibilem eâ lege dat, ut
Accipiens post intervallum temporis certi dem, genis restituat in eadem
quantitate et qualitate.

28 Res fungibiles illae dicuntur quae functionem recipiunt, dum aliae aliarum
vices funguntur; talia sunt eos omnia quae adnumerantur, ponderantur, vel
mensurantur.

29 Mutuum duplici ratione fieri solet, vel gratis, vel sub usurarum conditi-
-one.

30 Cum enim ille qui pecuniam suam mutuo dat usum illius et utilitatem
amittat, nonne equum est ut il qui pecuniam et pecuniae fructus suos -
facit, quiq; revera, lucratur, reparat quodammodo damnum quod Creditori
ex mutuo contingit.

XIII.

§. 12.

31 Societas est Contractus de rebus vel operis in Commune conferendis, ut -
lucrum et damnum inter conferentes dividatur.

32 Quoad divisionem lucri et damni inter socios, observandae sunt Regulae
Sequentes.

33 1^a Legibus Contractus, si quaedam expressè intervenierint, standum est.

34 11^a Si nihil inter socios expressè definitum fuerit, pro ratione ejus quod
quisque contulit, damnum et lucrum dividendum est.

35 Hinc 3° si omnes aequalem contulerint pecuniae quantitatem, singulorum
partes et in lucro et in damno erunt aequales.

36 1V^a ubi vero inaequalem contulerint pecuniae quantitatem, socii, eorum
quilibet pro rata parte, damni aut lucri partem ferent.

39. incho per solum consensum, tunc enim quisq. tenetur in
commune conferre res aut operas promissas.
consummata, constante Societ. quomodo lucrum & damnum
dividi debeat indicavit auctor.

Soluta, dissoluta Soc. rerum comun. Separatio ac restitutio
fieri debet.

alios sed quomodo? an singuli socii pro parte; an unus-
quisq. in solidum erga Creditores Societatis obligetur; docet
Aris (v).

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

4546. Sorti decisoria locus esse potest sive in pace, sive in bello;
sive in pace sive inter Privatos, uti cum hereditas sorte inter
Cohes. dividitur, sive seip. causa, uti cum sorte ^{elig} ~~dist~~ numerus
Judices; numera distribuuntur ^{in pona inffiguntur} &c. In bello, veluti cum belli
causa, vel sorti vel etiam certamini singulari decidendae com-
mittitur. ~~non a plerisq. potest quod~~

48. Possum donare pure ergo xix anulum euentum; possum solus ergo
multo magis plures poterunt donare recipere. b. f. Quod nra
an valeat sponsio si anus e spon deuitus certam habeat scien-
tiam facti controversi? Quid valere in modo dolus abiit.
ergo non valeret si sciens ignorantiam suam affereret. si
alio interrogante an sciat callide dissimularet &c

37 Denique, si de partibus lucri tantum, aut damni tantum inter socios¹³⁰ convenerit, expressum erit Regula omitti.

38 Sociorum officia ex fine illius Contractus, facile dignosci poterunt.

39 In genere officia Sociorum, vel ipsos socios respiciunt, et id quidem vel respectu Societatis initae, consummatae, aut solutae; vel respiciunt alios quibus ex fidei data obligantur, quosve ex eodem principio sibi obligant.

XIV

§. 13.

40 Denique, sunt etiam quoddam Contractuum species, qui ab eventu quodam fortuito pendunt, et hinc aliquid aleae continere dicuntur.

41 Hic pertinent, 1° Sortes decisorias, 2° Sponsiones, 3° ludorum varia genera.

42 Alea hic denotat incertum aliquem eventum, qui lucrum aut damnum, prout cesserit, nobis adferre potest.

43 Contractus itaque qui aleam continent consensum indefinitum utriusque Partis, et in quemlibet eventum, complectuntur.

44 Quamobrem, propter indefinitam hanc consentiendi rationem, nulla subest querendi causa, utcumque eventus ceciderit, modo tamen omnis dolus abicit.

XV

45 Sortes Decisorias est Actus ille, quo id, quod voluntate humanae pure decidi poterat, sub conditione incerti eventus determinatur. Sic. v.g. aliquando hereditas inter Coheredes dividitur.

46 Ceterum, ad Sortem Decisoriam Providentiae Divinae concursus, supponere superstitionum est, et stultum, cum praesumpti illius concursus nullam possit afferri ratio.

47 Hic quoque referri possunt Sponsiones; Sponsio autem nihil aliud est nisi Pactum quo, occasione contradictionis, duo pluresve, sententiae sua fiducia, sibi mutuo aliquid promittunt, illi censuram cuius assertioni eventus respondebit.

48 Huiusmodi Pacta Lex Naturalis non improbat, dummodo serio et bona fide ineantur, adeoque et in illis servanda est fides.

52. *Ludi cuius sunt conventiones quarum materia subest
arbitrio contrahentium.*

VIX

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

VX

- 131
- XVI.
- 49 3° Hic, pertinent omnia ludorum genera, in quibus aliquo certatur pretio, quoque itidem plerumque involvunt conventionem, quae aliquid aleae continet.
- 50 Ludi distinguuntur in Ludos artium, fortunae, vel Mixtos.
- 51 Circa ludos prima quaestio est, An licitum sit ludere?
- 52 Resp. affirmativè, nullas enim subest ratio quae contrariam suadeat Sententiam.
- 53 Verum nimirum extendenda non est haec ludendi licentia; qui enim in praerudicium officiorum suorum maximam temporis partem in ludendo consumunt, illi manifestè adversus legem Naturalem peccant, non secus ac illi qui per ludos magnam patrimonii partem miserè deglutiunt.
- 54 Qui verò tales complectuntur vitia genus quo alea omninò se dedunt, in hoc adversus legem Naturalem peccant quod ex aliorum malo et damno propria capiunt commoda, juxta regulas astutiae, cum ex adverso Ratio id suadeat nimirum, ut non nisi cum utilitate aliorum, vel saltem in illarum propria quaeramus commoda, id enim suadet humane Societatis bonum.
- 55 Merito itaque Rectores Civitatum dispicere debent, quò usque ludis permittendi sint, nam se multa ex infinitis ludendi permissiones oriuntur incommoda.
- 56 In genere observandum est plus favoris habere debere ludos quò minus aleae et plus solertiae continent.
- 57 Ludentium denique officium quod attinet, ab omni dolo et fallacià ludentes abstinere debent; si verò licitè et bonà fide ludus peractus est, fides data servari debet, promissaque pecunia praestanda. Hic de Contractibus onerosis.

XVII.

- 58 Hic usque de Contractibus Principalibus, quique per se subsistunt; Superest nunc, ut de Ractis Accessoriis, quae nimirum Contractibus adjici-

59. vel est contr. quo quis alicuam oblig. ita in se suscipit ut Debitor
p[ro]p[ri]alis maneat obligatus. Fidejussor ergo vices Debitoris subit
casu exniente quo iste non solvit, ita tamen ut quod exoptat
ipsi a Debitore p[ro]p[ri]ali refundi debeat.

60. obliganda et quidem vel ita ut res Creditori tradatur ut tunc
est pignus; vel ita ut possessio rei remaneat penes Debitorem
et Creditori jus duntaxat reale constituitur cum facultate
eam distrahendi si Debitor non solvat, quale jus
hypotheca nuncupatur.

2. solutio est praestatio ejus quod in obligatione est. Non interet
quis solvat. non aliud pro alio solvendum. solv. jure tempore.

3. Non debet fieri per plura quod fieri potest per pauciora.

4. remiss. sive expressa, verbis. sive tacita quae ex facto colligitur v.g.
redditione Chirographi.

5. ut tertii v.g. do[mi]ni directi includ. quod d[icitur] laud... Asp. in matim.

6. In recipr. contr. alter alteri promittit sub conditione tacita,
praestabo. et ex parte sua praestitens, uno igitur non praestante
alterius obligatio cessat.

7. solvam 100 sing. annis per decennium.

8. radicata e.g. promissio matrim. oblig. officialis ex — uti ex p[ar]te
nat[ur]al[is] obligationes.
in hered

9. Debo tibi 100: rogo te ut in mei locum Titium Debitorem
accipias, Delegatio facta est si annuas.

Puff. cap.

- untur eorum confirmandorum, gratia verbum subjungamus.

59 Huius pertinet fidei iuratio et pignus. Fidei iuratio est Contractus quo aliquis in maiorem Creditoris securitatem obligationi alienae accedit.

60 Pignus vero est Contractus Accessorius de rei securitatem Creditoris obligandis inicitur.

XVIII.

De Modis quibus obligationes ex pactis ortae solvuntur.

Ruff. caps. XVI

§. 1. Inposita Ractorum natura sequitur nunc ut videamus de Modis quibus solvuntur obligationes ex pactis oriunda.

§. 1. 2 Et 1º quidem obligationes ex pactis ortae solvuntur expletiones ejus de quo conventum, seu solutiones.

§. 2. 3 2º Tollitur obligatio per Compensationem, quae est debiti ob aliud debitum reciprocum, sublatio ab eo tempore, quo utrumque existit.

§. 3. 4 3º Obligationes unilaterales tolluntur Condonatione debiti, seu remissione.

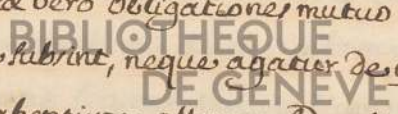
§. 4. 5 4º Reciprocae vero obligationes mutuo dissenso dissolvuntur, si arbitrio Obligatorum subint, neque agatur de utilitate tertii.

§. 5. 6 5º Si Contractentium alter perfidus sit, et à contractu resiliat, eum patet quod et Alteri quoque recedere liceat à Contractu.

§. 7. 7 6º Ipso quoque tempore expirant obligationes, si consensus non absolute, sed restrictè ad aliquod tempus datum sit.

§. 8. 8 7º Denique solvuntur Obligationes morte, si nimirum in alicujus personam radicatae sint; alia enim in heredibus defunctorum obligationes continuantur.

§. 9. 9 Saepè etiam obligatio non tollitur quidem, sed transfertur in alium, quod fit per Delegationem, quae nihil aliud est nisi Actus quo Creditori suo volenti alium Debitorem quis delegat, ut novam promissione debitum in se suscipiat. Atque hinc patet trium Remonantum consensum ad delegationem esse necessarium.

Puff. ca

Faint, mirrored handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is largely illegible due to its orientation and fading.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Hein. ad 5

Totius ob

- 1 Tres distinguenda sunt hujusmodi Capituli Partes Generales; 1° Generalia quaedam de Interpretatione, ejusque naturam exhibebit. 2^a recenset varias ac praecipuas obscuritatis causas. 3^a denique Conjecturarum fontes evolvit, variasque suppeditabit Regulas quarum ope obscura Legis aut Facti sententia potest explicari.
- 2 Frustrà enim Leges considerarentur, nisi ubi obscura apparent, interpretarentur, et ad varias hominum actiones applicarentur.
- 3 Ut itaque Interpretatio in genere, voluntatis alienae, dubiae vel obscurae, expositio.
- 4 Voluntas verò illa de qua hic agitur, vel superioris est, vel Pari; atque hinc interpretatio est vel legis, vel facti.
- 5 Leges verò vel Naturales sunt, vel Positivae: hinc alia est interpretatio legum naturalium, alia positivorum.
- 6 Interpretatio legum naturalium nihil aliud est nisi Mentis Humanae actus, quo veritatem et praecepta legis naturalis ex diligenti humanae naturae contemplatione explicat, juxta scilicet ea principia quae superius explicuimus.
- 7 Atque hinc patet legum Naturalium interpretationem regulariter perpetuis demonstrationibus constare, simul quaecunque de legibus naturalibus disseruimus ad eas interpretandas sufficere.
- 8 Quae igitur hoc Capite trademus, 1° pertinent ad interpretationem legum Positivarum et Factorum.
- 9 Interpretatio de qua agitur, est voluntatis legislatoris aut Facientium verbis aut factis declarata, sed tamen dubiae vel obscurae, per plerumque probabiles Conjecturas juxta legislatoris aut Facientium mentem, facta expositio.

Hein. ad §. 1°

§. 1.

Titius ibid.

1172. 1173.

1174. 1175.

Faint, mostly illegible handwritten text in a medieval script, possibly Gothic or similar, covering the majority of the page. The text is arranged in several columns and appears to be a list or index of some kind.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

- 174
- 50 Cum enim in omnibus legibus et factis certa adhibeantur ad voluntatem declarandam signa, signa verò in diversis quandoque sensus possint accipi, hinc maximopere necessarium est certas nosse Regulas quibus obcuritas illas tollatur, et genuinus legum vel Conventionum sensus eruatur.
- 51 Præterea, cum quilibet ad ea duntaxat obligetur que voluit Legislator, ad que ipse per voluntatem propriam se obligare voluit, inde sequitur, Interpretationis Normam et Mensuram genuinam esse Mentem, seu intentionem, siò Legislatoris, siò ipsorum Quæsentium.
- 52 Quoniam verò de mente, seu intentione, Legislatoris aut Quæsentium non nisi per signa constare potest, hinc totius interpretationis Summa hæc erit, scilicet ut colligamus mentem Authoris ex signis maxime probabilibus.
- 53 Porro cum signa, ut dictum est, quibus mentem suam declarant homines sint verba, hinc primum de Interpretatione voluntatis per verba declarata erimus solliciti.
- 54 Verba autem sunt signa Cogitationum, atque hinc generalem hanc colligimus Regulam, nimirum verba menti, non verò mentem verbis esse adcommo'dandam.
- 55 Inprimis itaque de Mentis loquentis debemus esse solliciti; mens autem illa colligi debet ex aliis signis quàm in de quorum interpretatione agitur, puta vel ex ipsa negotii principalis natura, vel ex aliis circumstantiis illud concomitantibus.
- 56 Aliàs enim in vitio, ut circulum resolverentur Regule quas huc usque tradidimus, si nimirum ita acciperentur quasi mens Authoris ex illis ipsi signis colligi deberet de quibus dubium est.
- 57 Uno verbo, ex jam cognitiis, claris, atque perspicuis, ad incognita, obscura, aut ambigua huc progrediendum est.
- 9

10. In nomine domini Amen. Hic incipit liber primus...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

...et de rebus et personis...

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

De variis Obscuritatis Causis.

- 1 Verba circa quæ versatur Interpretatio, vel considerantur ut termini simplices, vel ut termini compositi, seu propositiones.
- 2 Facit autem sequi Compositio, ut verba alio plane sensu utantur quam si considerentur ut termini simplices.
- 3 Utraque autem Verba, Termini nimirum et Propositiones, vel vulgaria sunt seu Popularia, vel sunt Termini artis.
- 4 Utraque rursum vel perspicua sunt, vel obscura.
- 5 Obscura verba, vel laborant obscuritate quæ tolli potest, vel ita sunt obscura ut nemo possit intelligere quid loquens voluerit.
- 6 Prior obscuritas, Curabilis nempe, est hujus loci; frustra enim de obscuritate incurabili solliciti erimus.
- 7 Hæc ita præmissis, Sermonis Obscuritas variis ex causis oritur; in genere tamen, vel ob externum aliquod accidens contingit, vel ob internum verborum sensum.
- 8 Ob Externum aliquod accidens, 1º ex figurâ litterarum malè formata, 2º si Author in scribendo notis aut compendiis utatur, 3º si scriptura litteris, inductionibusve cancellata aut obscurata fuerit, 4º si librarius in transcribendis verbis erraverit, 5º denique, si scriptura quantumvis sanè et recta, solâ ^{punctua} interpretatione labore.
- 9 In iis autem et similibus obscuritatibus quamvis non parum adjuvent Regule mox tradendæ, tamen potissimum adjuventum ex naturali quâdam prudentiâ, et singulari dijudicandi ^{acumine} acubita repetendum. Unde et qui in hujusmodi interpretationibus feliciter succedunt, Critici dicuntur.
- 10 Regamus nunc ad illam obscuritatem, quæ ex interno verborum sensu legibus aut factis inesse potest.
- 11 Provenit autem hæc obscuritas, vel 1º ex eo quod loquens verba adhibuerit obsoleta, vel 2º verba noviter confecta, et quidem absque necessariâ.

De la nature des animaux (Suite)

1. Les animaux ont une sensibilité qui leur permet de sentir les douleurs et les plaisirs. Cette sensibilité est le fondement de leur existence et de leur mouvement.

2. Ils ont aussi une faculté de se nourrir et de se reproduire. C'est par ces deux facultés qu'ils se perpétuent et qu'ils se multiplient.

3. Les animaux ont une vie qui est une suite de sensations et de mouvements. Cette vie est réglée par des lois que la nature a établies.

4. Les animaux ont une intelligence qui leur permet de distinguer le bien du mal et de se conduire en conséquence. Cette intelligence est le fruit de l'éducation et de l'expérience.

5. Les animaux ont une âme qui est le principe de leur vie et de leur mouvement. Cette âme est immatérielle et incorruptible.

6. Les animaux ont une raison qui leur permet de réfléchir sur eux-mêmes et sur le monde qui les entoure. Cette raison est le fruit de la méditation et de la science.

7. Les animaux ont une volonté qui leur permet de choisir entre le bien et le mal. Cette volonté est le fruit de la liberté et de la responsabilité.

8. Les animaux ont une conscience qui leur permet de juger de leurs actions et de se repentir de leurs fautes. Cette conscience est le fruit de la réflexion et de la piété.

9. Les animaux ont une immortalité qui leur permet de vivre éternellement. Cette immortalité est le fruit de la grâce et de la charité.

10. Les animaux ont une gloire qui leur permet de se glorifier de leurs actions et de leur vie. Cette gloire est le fruit de la vertu et de la sainteté.

BIBLIOTHÈQUE DE GENÈVE

explicatione, vel 3° verba peregrina.

- 52 4° potissimum verò obscuritatem pariunt verba ambigua, quæ scilicet duas vel plures res significant.
- 53 Est etiam aliquando ambiguitas quæ ex nimia brevitate contingere potest, omittis illis quæ ad absolvendum sensum omnino erant necessaria.
- 54 Obscuritatem quoque parit sermo perplexus, cum se talis esse videtur in diversis ejusdem legis partibus pugnantia, ut quicquid verum ex duobus constituatur, id ex interpretatione falsum appareat.
- 55 U.g. Lex est, Raptae Raptoris mortem seligat, aut nuptias. Est verò qui duas rapuit virgines, quarum una mortem, altera nuptias seligit.
- 56 Hic quoque pertinet duarum orationum contrarietas, vel pugna, quæ obscuritatem quoque generat; sic u.g. Lex una est, Tyrannicida ponatur Statuas in foro. Altera, Ne Mulieris statua collocetur in foro. Mulier verò Tyrannum occidit.
- 57 Neque hæc sunt præcipue obscuritatis vel ambiguitatis causa, ad quas alia ferè omnes revocari possunt.

Parti Tertia.

De Fontibus Conjecturarum quibus utendum est ad
Obscuritatem tollendam, et Regula bonæ Interpretationis
indè deducendis.

- 1 Hic igitur præmissis, jam fontes Conjecturarum aperiendi sunt, ex quibus Regulas bonæ interpretationis enervare possimus.
- 2 Varii autem dantur Conjecturarum fontes. Præcipui sunt, 1° Substrata materia, le sujet dont il s'agit. 2° Communis et Usitatus Verborum Sensus. 3° ejusdem Authoris voluntas alibi clarè et perspicuè proposita. 4° effectus et consequentia. 5° loquentis affectio et conditio. 6° denique Ratio legis aut Racti.
- 3 Sæpè autem ad obscuritatem tollendam, plures possunt concurrere

Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Le livre de la Bible
de la Bible de la Bible
de la Bible de la Bible

Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

157
Conjecturarum fontes, tunc verò ad illam Conjecturam quæ proxima
est recurrendum, quæque propiùs negotium attingit.

4 Hic ita præmissis, attendendum est ad negotium de quo vel legis-
lator, vel facientes egerunt, ejusque naturam.

5.5. 5 Hinc iam hanc eliciamus Regulam, Verba, juxta naturam negotii,
vel pro substratâ materiâ intelligenda veniunt.

6 Hujusce Regule Ratio est, quòd sc. illa qui loquitur præsumitur
semper habuisse ob oculos materiam de quâ sermo institutus est,
debòque ad materiam ipsam verborum sensus semper attemperari debet.

7 Ceterum hujusce Regule usus in omnibus obscuritatis speciebus sese
exerit, imò verò hùc pleræque aliæ Conjecturæ, ut juxta substratam
materiâ, fiat interpretatio.

8 Ita, si dubium sit an qui mecum loquitur Merx dicere voluerit,
an Merces; Si de emtione sermo fuerit, prius; Si de locatione, posterius
vocabulum erit intelligendum.

9 Hæc quoque Regula de substratâ materiâ ad votum Septæ et
Agamemnonis applicari potest: Enimverò qui de Sacrificando loquitur,
præsumitur intelligere materiam sacrificii doneam.

5.7. 10 11ª Regula bonæ Interpretationis hæc est. Verba regulariter, et in
dubio in significato proprio sunt intelligenda, i. e. eo quem ipsi
imponit popularis usus.

11 Hujusce Regule Ratio est, quòd sc. obligantur Homines in negotiis
Civilibus verba adhibere juxta vulgarem et communem significationem,
quomobrem usitatus verborum sensus pro interpretationis fundamento
merito haberi potest.

12 Stulto igitur perfidiae effugio veri sunt locvi, dum polliciti sunt se
amicitiam cum Siculis tamdiù seroaturos, quamdiù terre huic pedibus
insisterent, et imposita humeris capita gestarent; postea verò terram

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, covering the top half of the page. The text is mirrored across the gutter.

**BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE**

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, covering the bottom half of the page. The text is mirrored across the gutter.

158
calcaementis injectam, et aliorum capite humeris impositis abiecerunt,
quasi eo modo possent à promissione sese liberare.

- §. 3. 53 Superiori Regula valde affinis est hæc III^a, nimirum, In vocabulis
artium adhibenda est Peritorum definitio.
- 54 Sic v.g. quid sit Majestas, quid Parricidium, à Magistris Jurisprudentiæ
repetendum est: etenim in terminis artis illa significatio pro usitatissimæ
debet haberi, quam Artifices vel Periti iis imponerunt.
- 55 Pertinet etiam suo modo tertia hæc Regula ad primam desubstitatâ
materiâ; quod enim aliquando vocabula non sensu populari, verum
technico sint interpretanda, id inde est quod ipsa negotii natura id suadeat.
- 56 Sic v.g. Si de Venatione qui locutus de majore Urâ mentionem faciat,
id de fero animali intelligendum est: Si vero Astronomus de majore Urâ
meminerit, id de Constellatione erit accipiendum.
- 57 IV^a Regula, quæ priorem limitat, hæc est. Si loquens artem aliquam
ignoret, tunc facile circumstantiæ evidentiores alium sensum suadebunt
præter sensum artis, ad quæ aliam portulabunt interpretationem.
- §. 7. 58 Alius fori Conjecturarum ad voluntatem dubiam, vel obscuram
interpretandam deducitur ex antecedentibus orationis obscuræ, vel
Consequentibus, quibus interjectæ semper attemperari debet.
- 59 Hinc vana hæc Regula elicitur, Obscuræ locutiones explicandæ
sunt ex sermone ejusdem Authoris alibi de eadem materiâ agentis —
planè et perspicuè expresso.
- 60 Sic v.g. si quis in Testamento Sempronio partem ædium tertiam
legaverit, ac deinceps in Codicillis scripserit, Sempronio præter ædes legatâ
do lego centum, verba illa de tertiâ ædium parte superius in Testamento
expressâ intelligendæ erunt.
- 61 Ratio verò hujusmodi Regula hæc est, quod regulariter is qui loquitur
presumatur sibi consentire, nisi tamen manifestò pateat eum mutasse
sententiam.

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, with some lines starting with numbers like 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Handwritten text in a cursive script, likely a list or index, with some lines starting with numbers like 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

- 22 Hinc igitur VI^a nascitur Regula, priorem limitans, nimirum, si aliunde ¹³⁹ manifestè pateat Authorem sententiam mutare, tunc unus locus ex altero non est interpretandus, sed quòd ultimum, placuit prævalere debet.
- 23 Ceterum hæc Regula, VI^a de loco obscuro ex loco claro et perspicuo — interpretando ad quamcunque obscuritatis speciem applicari potest; Idem et de sequentibus regulis iudicium esto, quòd semel monuisse sat sit.
- 24 Aliis Conjecturarum fors ad voluntatem obscuram interpretandam petitur ex effectibus et Consequentis.
- 25 Quoties namque Sententia ad verbum simpliciter accepta, negotium efficiat nullum, aut absurdum, aliquem effectum involveret, toties à sensu qui primo intuitu sese offert paulò deflectendum est, ut vitetur nullitas aut absurditas.
- 26 Hinc VII^a Regula, nimirum, Verba ita explicanda sunt ne careant effectus, aut negotium fiat nullum, aut denique effectus cum absurditate quadam sit conjunctus, quòd sit præsertim cum expositio pugnat cum Jure Divino aut Humano.
- 27 Hujus Regule Ratio est, quòd scilicet nemo mentis compos præsumatur absurda velle, aut iniqua, aut talia quæ negotium reddunt nullum.
- 28 U. g. Lex est quæ sub gravi poenâ prohibet alicui in plateâ sanguinem elicere; Chirurgus tamen alicui venam in medio foro secuit; nemo non videt absurdum fore, imò et iniquum, si propter verba legis purè accepta Chirurgus ille tanquam legis transgressor puniretur.
- 29 Porro, Quoniam Interpretatio nihil aliud est nisi voluntatis dubiæ vel obscuræ juxta mentem Authoris facta, expositio, sic magnum momentum ad hanc Authoris mentem intelligendam afferre potest Remota loquentis conditio, qualitas, aut affectio.
- 30 Undè VIII^a Regula, sc. Verba Obscura ex affectione loquentis capiunt interpretationem.
- 31 Sic U. g. Si quis Sempronium heredem instituerit, plures verò sint —

22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

Sempronii, ille Sempronius heres erit quem constat defuncto maxime ¹⁴⁰
dilectum fuisse.

32 IX^a Regulae precedenti valde affinis est haec, Saepius verba obscura non
modo exponenda sunt secundum conditionem aut dignitatem personae quae
loquitur, sed etiam juxta conditionem Personae ad quam sermo dirigitur.

33 Sic v.g. si quis dotem, puella promiserit, aut alicui alimenta reliquerit ut
in Testamento, dos vel alimenta erunt determinanda, non modo secundum
conditionem ejus cui haec relicta aut donata sunt, sed et juxta conditionem
Promittentis.

§. 8. 34 Alius denique fons Conjecturarum, et quidem uberrimus, desumitur ex
ratione legis aut pacti.

35 Hinc Generalem hanc et Primam efformamus Regulam, Illa legis aut
Pacti interpretatio sequenda est, quae rationi legis aut pacti convenit;
et ex adverso ea rejicienda interpretatio quae ab eadem ratione discrepat.

36 Sic v.g. si Princeps dixerit ob caritatem annonae prohibitam esse frumentum
exportationem, Ratio legis ostendit non omnem exportationem esse veritam,
sed eam duntaxat quae vendendi causa fit. Sic quoque in eodem casu
si dubium sit an universa frumenti species, an vero triticum tantum aut
aliud genus comprehendatur, Ratio legis ad hanc obscuritatem tollendam
inservire poterit, prout nempe in omnibus vel saltem in quibusdam
annonae caritatis ^{qua} Principem impulit ad legem condendam timeatur.

37 Quod ut melius intelligatur, Observandum Rationem legis duplici sensu
urypari; Una est scilicet quae legi. latorem movit ad legem condendam, seu
Causa impulsiva; Altera est id quod legi. lator legem condendo intendit,
seu Causa finalis.

38 Cum autem causa legislatoris impulsiva à finali plerumque differat,
imò quandoque ei opponatur, hinc sequitur ad utramque causam debere
respici.

39 Hinc ita observatio, Ratio legis aut pacti, vel in ipso pacto aut lege, certa

reperitur, et tunc interpretatio nullam habet difficultatem; aut ^{141 12}
legis, pactio, ratio latet, et non est expressa, et tunc Conjecturis opus
est ad rationem legis eliciendam.

40 Quae Conjecturae vel ex Regulis quas huc usque tradidimus, vel praerentim?
ex notitia occasionis et circumstantiarum in quibus lex lata est, deduci
poterunt.

41 Hujus autem Regulae usus, de Ratione legis, ad omnes obscuritatis
species, etiam applicari potest.

42 Quod vel maxime tunc usum habebis, si duplex sit vocis sensus, laxior
unus, strictior alter.

43 Nunc v.g. si Princeps frumenti exportationem prohibuerit, sub voce
frumenti, vel universae species frumentariae, vel saltem triticeum aut
aliud genus comprehenditur, prout nempe in omnibus, vel saltem in
quibusdam timetur annonae caritas quae Principem impulit ad legem
condendam.

44 Propterea saepe etiam contingit, ut quamvis verba legis sint perspicua,
aliqua tamen remaneat obscuritas, et dubitatio oriatur utrum scilicet
ad quaedam species sub legum verbis vel comprehensas, vel non compre-
hensas lex applicari et extendi debeat.

§. 10. 45 Ad hanc obscuritatem tollendam plurimum facit haec nostra de
ratione legis Regula, unde colligimus, quod ubi eadem subest legis Ratio,
quamvis verba legis careant, eadem esse debet Jurisprudencia.

46 Ratio hujusmodi Regulae manifestas est; Legislator nimirum sibi ipsi
constare praesumi debet, quoties causa quae eum ad legem ferendam
moverunt eadem in diversis casibus occurrunt, vel etiam quoties
similium quae in uno casu sibi proposuit aliter nequit obtineri quam si
lex ad similes casus extendatur, toties id velle conetur.

47 Quod ut melius intelligatur, et hoc insuper observandum est, se vel
plures fuisse rationes quae Legislatorem moverunt ad legem ferendam,

vel una duntaxat.

142

- 48 Si plures fueres unius legis rationes, vel omnes Rationes ita aequè principales sunt ut ad eas aequè respexerit Legislator, vel ex eis una duntaxat ad obcuritatem tollendam primaria est, et efficax, Reliquae verò secundariae.
- 49 Priori casu, omnes legis rationes, etiam in eo casu ad quem extenditur concurrere debent, ut ad eum fieri possit legis extensio.
- 50 Secundo verò casu, si sc. ex rationibus quae Legislatorem moverunt una potissima sit et efficax, haec sola ratio ad legem extendendam est sufficiens, si modò quoadret ad casum, etiam si reliquae causae secundariae cesserent.
- 51 Sic v.g. si lex iubeat eum qui Patrem interfecit culco insui, insuandus etiam erit et ille qui Matrem occidit; Sic quoque, si pactum sit inter vicinos, populo, ne intra certum spatium liceat locum muris cingere, neque terreno aggere, cingi poterit, si sc. ratio prohibitionis fuerit ne locus iste ad vim arandum fieret idoneus.
- 52 Insignem quoque usum adfert interpretatio illa, quae fit iuxta legis rationem in diluendis cavillationibus et fraudibus illis quae ab hominibus solent excogitari ut leges eludant.
- 53 Sic v.g. si lex prohibeat pecuniam filios mutuo dare, foenerator verò det frumentum, pannum, aliasve merces, id in fraudem legis dicitur factum.
- 54 Item si Princeps vetet lanam exportare, ille in fraudem legis ageret qui exportaret oves. Atque haec de Extensiva Interpretatione.
- 55 Quomodo autem Ratio legis ubi eadem est in diversis casibus, fundamentum est interpretationis extensivae; ita etiam ubi eadem deficit ratio, verba legis quantumvis generalia nihilominus debent restringi.

21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

§. II

- 56 Hinc 1^a nascitur Regula, nimirum, cessante legis ratione cessat ipsa legis dispositio. Quae Regula Restrictiva Interpretationis est fundamentum.
- 57 Hic autem regenda veniunt distinctiones illae quas superius circa Interpretationem Contentivam adhibuimus.
- 58 Scilicet distinguendum est, utrum unica fuerit legis pactiva ratio, an vero plures.
- 59 Si unica, tum ea cessante legem esse restringendam patet.
- 60 Ubi vero plures fuerint legis rationes, aut omnes illae quae sunt principales, et necessariae; et tunc una earum deficiente restringenda venit interpretatio.
- 61 Si vero quaedam ex secundariis legis rationibus cessent, si modo principalis ratio adhuc subsistat, legi restringenda nondum est locus.
- 62 Exemplum interpretationis Restrictivae hoc est. Lex est, qui propter tempestatem navem dereliquerunt, omnia perdant, navisque in adju- dicatur qui in navi remanserunt. Magnitudine tempestatis omnes navem dereliquerunt praeter unum aegrotum qui ob morbum extremum potuit. Fortè fortunà navis ad portum pervenit incolumis, aegrotus eam sibi adjudicari petit, Dominus navis vero eam sibi restitui postulat.
- 63 Hujusmodi legis ratio procul dubio fuit, ut qui ob navem servandam vitam periculo exponeret aliquo gauderet premio: Quae ratio cadere non potuit in aegrotum, quippe qui neque servanda navis gratia mansit in navi, neque ad eam servandam quidquam contulit; erat itaque hoc in casu principalis Ratio legis, adeoque lex ad eam illum nequit porrigi.
- 64 Verum, praeter hanc Regulam quae ex cessante ratione legis deducitur, Regulas superius traditas admittit quoque Restrictivam Interpretationem, puta de subsistat materia, de effectibus, et consequentiis, etc.

Prima Partis Finis.

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

Burlam.
ius Natur.

Bibliothèque
de Genève

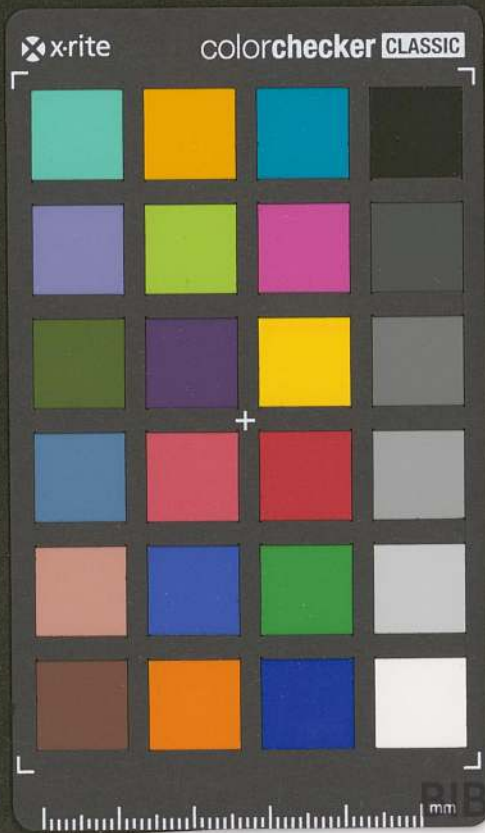
Ms
Cramer

172

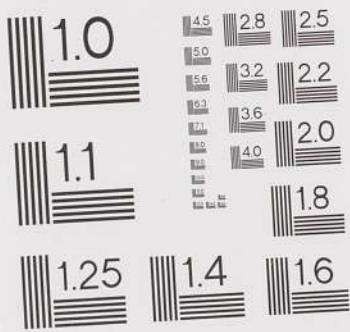
BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
T-10

ISO RESOLUTION TEST CHART NO. 2

APPLIED
IMAGE
Inc

1653 East Main Street
Rochester, NY 14609 USA
Voice: (585) 482-0300
Fax: (585) 288-5989
www.appliedimage.com

© 1993, 2005, APPLIED IMAGE, Inc., All Rights Reserved Rev. 1.06

